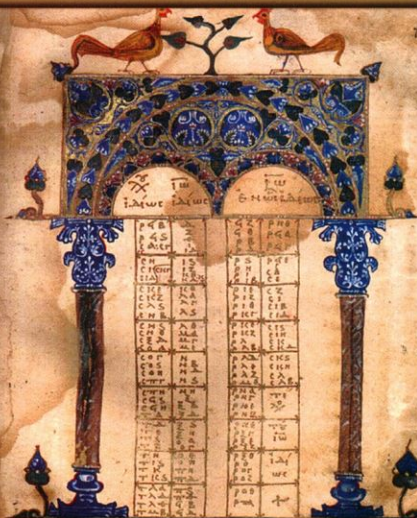

magazin istoric

Apariții aprilie 1968

SEPTEMBRIE 2006

magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 9 (474)

septembrie 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com

1 Fiu al unui artist originar din Toscana, Giovanni Lorenzo Bernini (1598-1680), arhitect, sculptor și pictor italian, a intrat în serviciul papilor, executând numeroase lucrări la Roma, între care și acest *Poseidon*. A lucrat și la Paris, chemat de Ludovic XIV și ministrul acestuia, Colbert

2 Miniaturi din vechi manuscrise aflate în colecțiile Bibliotecii Academiei Române. Stânga sus: Sfântul Vasile cel Mare, în *Slujebnicul mitropolitului Ștefan al Ungrovlahiei* (secolul XVII), din biblioteca Seminarului Central din București, intrat în colecțiile academice în 1901. Dreapta sus și următoarele: Evanghelistul Luca și desene dintr-un *Tetraevangelh* (secolul XIII), provenit de la mănăstirea Simopetra (Muntele Athos) și donat Bibliotecii de D.A. Papazoglu în a doua jumătate a secolului XIX

3 După publicarea, în 1859, de către Edward Fitzgerald, a unei traduceri a catrenelor poetului și matematicianului persan Omar Khayyam, opera acestuia s-a impus definitiv în Occident, cu precădere în țările anglo-saxone. Miniatură dintr-un manuscris persan.

4 Pe lângă frumusețea cadrului natural, Maramureșul deține numeroase monumente și situri istorice, muzee și case memoriale. Arhitectura populară tradițională este reprezentată prin vestitele porți, dar și prin zveltele biserici din lemn, între care cea de la Bărsana, sat menționat documentar prima oară în 1326 și al cărui lăcaș de cult datează din 1720

Revistă editată de FUNDAȚIA CULTURALĂ MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Documentare
Mădălina Geambașu

Corectura
Georgeta Apreotesci

Secretariat
Constanța Avram

Diffuzare

Constantin Mușat

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Efimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1.
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

septembrie

2006

4 Școlii, domnească
mulțumire

CAROL I

5 Întâia melodie
a țării
Odissea
imnului național

V. COSMA

ISTORIE ȘI FILM

9 Vodă Lăpușeanu
R. GĂINĂ

EXCLUSIVITATE

14 Țara de la
temelia țării rămâne a
Țării
Cum nu am pierdut
Maramureșul în 1945
AL. STÎKALIN

19 Străzi
din memorie
Bazaca

L. ZAMANI

24 O falsă
controversă
Aromânii

GH. ZBUCHEA

29 Poetul cu mintea
printre stele
Omar Khayyam

V. IONESCU

33 Un pas înainte,
doi pași înapoi...
către Europa
Problema cetățeniei
în Constituția din 1866

G.-M. IRIMESCU,
A. NARTEA

38 Ca între
gentlemen
Prizonieri ruși în
lagărul de la Narasino,
1905

F. DOLGHIN

41 MASH...
în oglindă
Medici români
pe frontul din Coreea

P. OTU

44 Ca-n
propria-i casă
Ioan Bianu la
Biblioteca Academiei
G. ȘTREMPEL

EVENIMENT

48 Dictaturi
și rezistenți
Simpozion româno-
german la Sibiu
AL. POPESCU

78 Să nu uităm,
să nu repetăm

Comemorare la Iași

M. ȘTEFAN

51 România
acum 100 ani

G. FILITTI

55 Clarobscurul
Barocului

M. NICOLAU

59 Brățara de aur
se căpăta în școală

Școlile de arte și meserii

C.M. SĂVULESCU

63 Fritz
nu mai înțelege nimic

*Cifratorii choctaw în
Primul Război Mondial*

A.AL. CĂPUȘAN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Cocoșii de aur
și victimele lor

H. OZARCHEVICI

69 Spionul
și foamea

S.I.S. în 1947

FL. BANU

74 Amintiri
despre Meudon

AL. DAVIER

77 La dispariția
unui înțelept

Alexandru Șafran

M. RADNEV

REVERBERAȚII

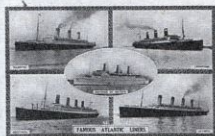
79 Tatăl meu

AL. POPP

ASA VĂ PLACE
ISTORIA?

83 Se joacă
badminton
de mii de ani

E. ANDREI

86 Ritz... pe mare
Mari transatlantice

T. STĂNESCU-
STANCIU

HOOVER
INSTITUTION

90 Canalul Bîstroe,
moștenirea lui Stalin

RUBRICI

50 Pentru bibliotecă
dumneavoastră

92 Telex

40; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

ȘCOALA, SANCTUARUL PATRIOTISMULUI

Precum primăvara muncitorul străbate mândru holdele sale și-i crește inima privind cum încolțește sămânța aruncată de dânsul pe brazdele mănoase, se ridică, înfrățește și devine în curând spicul care-i dă belșugul și veselia, astfel inima noastră a tuturor care asistăm la sărbătoarea de azi crește și se înveselește, când privim la succesele tinerei generațiuni care este chemată a continua într-o zi opera consolidării și măririi naționale. De aceea n-am lipsit niciodată și nu voi lipsi a da cea mai mare sollicitudine și a arăta cel mai viu interes pentru învățământul nostru public și pentru școale. Mă simt dar fericit a avea această ocaziune solemnă, spre a proclama serioasele progrese ce am constatat prin Mine Însuși la examenele școlare ale acestui an și spre a exprima în public atât întregului corp profesoral, cât și elevilor silitori, Domnească Mea mulțumire, părinteștile Mele încurajări.

Să urmă, domnilor, cu toții nepregetat pe acest drum și vom culege mari și avute roade în viitor. Sanctuar al științei, al moralei și al patriotismului, școala este pentru fiecare tranzițiunea din viața de familie în viața publică, în care are să intre într-o zi omul și unde el trebuie să se înarmeze cu învățătură, cu noțiunile dreptului și ale binelui, spre a susține bărbătește anevoioasa luptă a vieții și a deveni un membru folositor al comunității. Dar dacă școala are de scop realizarea unei asemenea frumoase misiuni, nu este ea singură numai care o poate îndeplini în societățile omenești; împreună cu dânsa, înainte de dânsa chiar, este familia, este căminul părintesc, care trebuie să pună în acest tânăr și fraged odor, în inima copilului, germenul binecuvântat al respectului pentru tot ce este mare și sfânt: „Iubirea patriei, frica de Dumnezeu“. Aceasta, domnilor profesori, aceasta, părinți plini de

CAROL I

bucurie care asistați la succesele încununat de astăzi ale-copiiilor voștri, să n-o uitați niciodată. Priveliștea ce avem înaintea noastră, domnilor, este menită a ne da veselie pentru ziua de astăzi, încredere pentru cea de mâine.

Când un popor ajunge la convicțiunea la care a ajuns poporul român, că nu de la numărul și întinderea stăpânirii sale numai îi atarnă puterea, ci de la desvoltarea cumpănită a muncii intelectuale, morale și materiale, de la răspândirea instrucțiunii de la treptele sociale cele mai înalte până la cele mai de jos și peste aceste toate de la încordarea patriotismului său, atunci se poate zice că acest popor trăiește și că mulți ani încă va trăi.

Da, domnilor, patriotică și națională a fost întotdeauna direcțiunea învățământului nostru; ei i-am datorat pe străvechii noștri analiști și cronicari de care amintii astăzi și al căror nume trebuie să vieze etern între români, pe Costin, Ureche, Cantemir, Greceanul, Șincai, Maior; ei i-am datorat apoi pe Văcărești, pe Eliazi, pe Bălcești și pe acei care ne-au reamintit prin cântările lor faptele pline de laudă ale părinților noștri, pe un Bolintineanu, pe un Alecsandri.

Tot în această cale vor urma, sunt sigur, de aci înainte, guvernele împreună cu națiunea, fără desbinare, căci nu o dată Românii au probat că sunt fiii aceleiași mame și că cuvântul „Patrie“ îi strânge pe toți împreună. Guvernul Meu, fiți convingși, domnilor, nu va neglija niciun sacrificiu pentru a face să progreseze învățământul și școlile; fiți pururea încredințați de interesul ce port acestei mari chestiuni.

(Cuvântare la premiarea elevilor școlilor secundare, 29 iunie/11 iulie 1876; în *Cuvântările regelui Carol I*, ediție de Constantin C. Giurescu, București, 1939, vol. I)

Începând din 1840, presa semnalează aproape cu regularitate executarea de „înnuri naționale“ la diferite serbări oficiale, spectacole festive, primiri de oaspeți străini, zile onomastice ale domnitorului etc. Alina Românească (1842) consemna interpretarea unui „înn național“ în sala Teatrului Național din Iași, scris cu prilejul zilei onomastice a domnitorului Moldovei de către „spătarul Constantin Negruzzi și pus în muzică de capelmaistrul Herffner“.

Ideea unei piese muzicale oficiale, care să simbolizeze identitatea românilor, s-a conturat însă pe măsură ce mișcarea politică pregătea izbucnirea Revoluției din 1848.

Paris, 1792. Rouget de Lisle prezintă *Cântecul de război al Armatei Rinului*, devenit mai apoi *înnul francez* (*Marseillaise*); alături, o fanfară militară românească la începutul secolului XX

ÎNNUL LA ROMÂNI

VIOREL COSMA

Într-adevăr, anul revoluționar 1848 a cunoscut o multitudine de înnuri, proslăvind libertatea poporului român. Nu au lipsit din repertoriul epocii nici *Marseilleza* de Rouget de Lisle și *Carmagnola*, cele două cântece revoluționare franceze. În ziua de 3 august 1848, scriitorul C.A. Rosetti a primit o epistolă din Atena, de la revoluționarii munteni aflați peste hotare, în care se preciza că s-au străduit și „au tradus în elinește înnurile de libertate ale junilor români“.

Sub zodia „Horei Unirii“...

Epoca cea mai fecundă în asemenea tipuri de cântece

rămâne însă perioada Unirii Principatelor. O seamă de compozitori și poeți de pe toate meleagurile românești au dat la iveală înnuri ce proslăveau poporul, unirea, domnitorul, forța divină, steagul etc. În foarte multe cazuri s-a apelat însă la populara *Hora Unirii*. Încercând să explice acest fenomen, compozitorul Isidor Vorobchievici scria în *Manual de armonie musicală* (1869): „Hora este mai mult un înn (cântec) de bucurie la români“. Tocmai din acest motiv, domnitorul Alexandru Ioan Cuza era primit, în momentul intrării la Teatrul Național din București, cu *Hora Unirii*, piesă ce ținea locul înnului oficial.

După 1859, la fiecare zi de sărbătoare națională (24 ianuarie), compozitorii și poeții, profesorii de muzică și actorii Teatrelor Naționale marcau evenimentul prin lansarea de înnuri festive, înnuri școlare, înnuri naționale, înnuri române ș.a. În 1861, Ministerul de Răzbel, „considerând necesitatea ce este de-a avea bandele [fanfarele] militare de muzică un Hymn național spre a-l cânta la ocazii“, a organizat un concurs național. Competiția a fost dotată cu un premiu de 100 de galbeni. Se spera că în acest fel se va pune capăt proliferării de înnuri mediocre și totodată se va uniformiza repertoriul fanfarei militare.

Un juriu alcătuit din șapte membri – compozitorii Alexandru Flechtenmacher, Dimitrie G. Florescu, Ludwig Anton Wiest, Alexandru Berdescu, Johann Andreas Wachmann, directorul Teatrelor Grigore Bengescu și colonelul Manu – a analizat cele 13 lucrări depuse la Ministerul de Război, sub semnătură secretă. Nu se cunosc astăzi autorii pieselor înscrise în concurs, dar se pare că unii membri ai juriului (D.G. Florescu, J.A. Wachmann, L.A. Wiest) au trimis și ei compoziții spre aprobare, fapt care a declanșat o primă dispută profesională. Cu toate că inițial Ministerul de Război se declarase de acord cu Ministerul Cultelor și Instruc-

țiunii Publice ca viitorul imn național să aibă și versuri (dându-se chiar indicații în acest sens pentru condițiile de concurs), în cele din urmă, comisia examinatoare nu a validat decât piese instrumentale destinate fanfarelor militare.

Rezultatul concursului s-a concretizat în *Ordinul de zi pe toată oastea*, nr. 20 din 22 ianuarie 1862, publicat în *Monitorul oștii*, vol. 5, din 1862: „Comisia însărcinată cu examinarea hymnelor recomandă Ministerului spre a se adopta în armata română [...] *Marș triumfal spre primirea Steagului și a Măriei Sale Prințului Domnitor*, compus de Eduard Hübs [Hübsch –

n.n.] capelmaistru [al] Regimentului al 2-lea de Linie.”

Așadar, cu începere din 1862, *Marșul triumfal* de Eduard Hübsch a devenit piesă oficială în armată.

Marșul triumfal și-a început „cariera” artistică mai cu seamă prin relațiile și funcțiile autorului (devenit în scurtă vreme inspector al muzicilor armatei). Impus oarecum cu forța, el nu a întrunit adevărata publică, iar adaptarea unui text pentru această melodie, la cererea expresă a Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, a declanșat o nouă dispută „națională”. Altă comisie, de astă dată literară, compusă din D. Bolintineanu, G. Sion, Gh. Crețianu, Grigore

DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE!

Actualul imn are și el o istorie. O redăm în câteva cuvinte, cu amănunte, sperăm, mai puțin cunoscute.

Paternitatea cântecelor revoluționare a stat totdeauna sub semn de întrebare, autorii versurilor și mai ales ai melodiilor încercând să-și ascundă identitatea de teama autorităților din vremea respectivă sau pur și simplu din modestie și solidaritate cu tovarășii lor de idei. Când melodia a trebuit să circule într-o notație „cifrată”, s-a apelat la compozitori din lumea psalților, ce vehiculau o semiografie (modalitate de scriere a notelor muzicale) cunoscută numai de specialiști.

Cele mai vechi notații ale melodiei lui Anton Pann, căci el este adevăratul creator al cântecului, au circulat în manuscrise și tipărituri psaltice, în culegeri de poezii ale seminaristilor și tinerilor studenți, chiar în culegeri de folclor de dinainte de 1848. Amintim, între altele, culegerea *Adunare de vreo câteva versuri desfătătoare* de Inochentie Kitzulescu (1838),

un manuscris autograf al lui Anton Pann încredințat în 1839 lui Iosif Naniescu (*Adio – Din sânul maicii mele*, poezie de Grigore Alexandrescu) și un alt manuscris psaltic din jurul anului 1840, descoperit de bizantinologul Gheorghe Ciobanu la o călugăriță de la mănăstirea Surpatele. Important este însă – și îndată vom vedea de ce – manuscrisul *Carte de cânturi* al lui Gheorghe Ucenescu, „ucenicul domnului Anton Pann la 1852”.

Dar cum și când s-a produs îngemănarea textului poemului patriotic *Un răsunet* al lui Andrei Mureșanu cu melodia lui Anton Pann?

În 1844, protopopul Vasile Grecianu din Brașov îl angajase ca psalt al bisericii Sf. Treime pe Gh. Ucenescu, un tânăr cântăreț de mare talent. Era îndrăgît de toți intelectualii români și mai ales de tinerii din Brașov, fiind invitat la toate

Andrei Mureșanu...

Alexandrescu și Alexandru Odobescu, a fost chemată să decidă asupra textelor trimise de diverși autori. Controversele și interesele nemărturisite ale unora dintre membrii ei au dus la dizolvarea comisiei, iar ministerul a numit o alta, alcătuită din Costache Negruzzi, Alexandru Donici, Ion Heliade Rădulescu, Alexandru Odobescu și Ioan G. Massimu. „Sedinta se ținu la 3 ale curente [februarie 1862 – n.n.], seara, în camera Ministerului de Răzbel. Bucățile trimise la concurs, de astă dată, fură mai numeroase: multe erau frumoase ca poezii, dar puține aveau caracterul religios și conciziunea care se cerea pentru imn. O singură bucată, în fine, fu preferită. Aceasta –

scria cronicarul muzical Nicolae Filimon – ne și grăbim a o publica: «După secolii de-amorțire/ România a-nviat./ Doua țări într-o unire/ Viața lor au proclamat/ Pe români însufleștește/ Cu al patriei amor./ Și cu scutu-ți întărește/ Al lor tron și Domnitor./ România cu mândrie/ Astăzi vine a striga:/ Laudă, mărire ție!/ Doamne, asta-i fapta ta!»“ Autorul ei era G. Sion.

Acesta a fost deci primul text oficial al Imnului de Stat al României.

Hübisch răzbate

Textul și muzica fiind aprobate separat, de către comisii oficiale, dar fără legătură între ele, publicul s-a aflat în fața unei alegeri: la

festivități și paradele militare răsună *Marșul triumfal* de Eduard Hübisch, iar la serbările școlare se executau diferite piese ocazionale, ce glorificau pe domnitor. Nu întâmplător, revista ieșeană *Arta*, nr. 15-16 din 15 august 1894, scria cu ironie: „E rău cu el [imnul], căci vorba aceea uite popa, nu e popa i se aplică minunat...”

Într-adevăr, după un sfert de veac de dispute sterile, problema imnului național rămânea deschisă. Cu prilejul încoronării regelui Carol I (1881), o formație vocal-instrumentală, sub conducerea lui Eduard Wachmann, directorul Societății Filarmonice Române din București, a executat... imnul Imperiului

petrecherile și manifestările patriotice și hramurile tradiționale. Iată ce povestește acesta în manuscrisul pomenit mai sus și păstrat la Biblioteca Academiei Române: „Sosind furiosul an 1848, poetul [Andrei Mureșianu] căuta o melodie după care să compue pentru acest an un sonet care să se cânte între amicii ce era să se adune în grădina parohului pentru o petrecere [...] Am cântat multe cântece de probă; iar sosind la următorul cânt *Din sânul maicii mele* și, cântându-l, a rămas poetul pe lângă această melodie, obligându-mă ca pe duminică viitoare să mă aflu și eu împreună cu oaspeții invitați la grădină, ca să cânt după melodia aleasă poesia ce o va compune pântă atunci. În duminica hotărâtă [...] îmi dete d. Andrei Mureșianu poesia făcută: *Deșteaptă-te, române!*; îi probăm puține rânduri și văzând că în tot melosul este o minune potrivit, l-am cântat cu vocea mea tânără și puternică până la fine [...] Din ziua aceea, cântul s-a făcut cel mai plăcut și mai familiar, iar eu eram poftit în toate părțile și să învăț tinerimea a-l cânta bine și regulat.”

Această mărturisire a lui Gheorghe Ucenescu explică

limpede cum pe o melodie veche a lui Anton Pann, care avea la bază o poezie de Grigore Alexandrescu, Andrei Mureșianu a compus un text nou.

Melodia, cu noul ei text, a început să circule din primele zile ale revoluției pașoptiste ardeleni în numeroase variante „după ureche”, curând devenind... folclor! Se impunea deci o ediție definitivă pentru școlari, formații instrumentale, coruri sau fanfare. De la Benedetto Franchetti și Gavriil Musicescu, până la D.G. Kiriac și Gheorghe Dima, compozitorii s-au străduit să dea imnului o formă muzicală cât mai conformă cu accentele

și ritmul versurilor lui Andrei Mureșianu. În 1919, Consiliul Dirigent al Transilvaniei – prin Tiberiu Brediceanu – l-a însărcinat pe Gheorghe Dima să definitiveze imnul *Deșteaptă-te, române!* pentru coruri cu două și trei voci egale, cor mixt și bărbătesc, voce și pian. A fost o muncă grea pentru compozitor, deoarece originalul lui Anton Pann dispăruse. Totuși, Gheorghe Dima, iar mai apoi D.G. Kiriac, Constantin Brăiloiu și Vasile Popovici au realizat forma definitivă de astăzi. ■

...și Anton Pann, autorul textului, respectiv muzicii imnului nostru actual

Habsburgic, *Doamne sfinte, întărește pe al nostru rege*, de Joseph Haydn. În acest context, Vasile Alecsandri, pornind de la muzica *Marșului triumfal* al lui Eduard Hübsch, a scris versurile *Imnului Regal Român*. Pe aceeași poezie a bardului de la Mircești și-au încercat forțele și alți compozitori (E. Caudella, G. Musicescu, P. Mezzetti), iar în perioada 1881-1885 alți colegi de-ai lor au scris numeroase lucrări, fără ca vreuna dintre ele să se impună. În pragul veacului XX, compoziția capelmaistrului militar a provocat o vădită atitudine de respingere. În ciuda protestelor, Hübsch și-a tipărit partitura pentru fanfară și aranjamentele pentru cor bărbătesc și cor mixt, reușind astfel să câștige „bătălia” cu ceilalți compozitori ai epocii. O traducere liberă a textului în limba germană făcută de către Edgar von Herz și o remarcabilă versiune pentru orchestră de George Enescu, comandată de Ministerul Instrucțiunii Publice (1898), au impus definitiv *Imnul Regal Român* de Eduard Hübsch ca piesă oficială până în 1947.

Ciprian Porumbescu „extrapolat”

După abdicarea forțată a regelui și instaurarea republicii (30 decembrie 1947), s-a apelat temporar la cântecul *Zdrobite cătușe* de Matei Socor, pe versurile lui Aurel Baranga. Cărând însă, prin Decretul Prezi- diului Marii

Adunări Naționale din 20 august 1953, s-a hotărât ca, începând din „ziua de 23 august 1953, Imnul de Stat al Republicii Populare Române” să fie cântecul *Te slăvim Românie* de Matei Socor, pe versuri de Eugen Frunză și Dan Deșliu. După 12 ani, o Hotărâre a Consiliului de Stat, publicată în presa din 14 august 1965, anunța organizarea unui concurs public, în vederea creării unui nou imn al țării. Ziarul *Scântea*, din 4 ianuarie 1975, a publicat un text adaptat pentru cântecul patriotic *Pe-al nostru steag* de Ciprian Porumbescu (1853-1883). Discordanța dintre text și melodie era greu de suportat pentru cei care știau că avântul marș al lui Ciprian Porumbescu constituise, din 1880, imnul Societății academice studențești „România Jună” din Viena.

Dar dacă tot se pornise pe drumul siluirii amintirilor scumpe trecutului românesc, prin Decretul Lege nr. 33 din 29 octombrie 1977, publicat în presă, Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România aducea la cunoștința tuturor că a aprobat ca Imn de Stat melodia *Trei culori* de Ciprian Porumbescu, pe un text adaptat ce glorifica

simbolicul steag strămoșesc și aspirațiile poporului spre comunism, în frunte cu partidul clasei muncitoare: „Azi partidul ne unește./ Și pe plaiul românesc./ Socialismul se clădește/ Prin elan muncitoresc.”

În dorința expresă ca noul Imn de Stat „să oglindească și ideea apărării patriei, precum și politica externă de pace și prietenie a poporului român”, Consiliul de Stat al R.S. România a publicat în presa din 18 noiembrie 1977 o completare a Legii nr. 33/1977, prin care versul al treilea al primei strofe era modificat, iar înaintea ultimei strofe s-a mai introdus una, încât finalul era acesta: „Iar tu, Românie mândră./ Tot mereu să dăinuiești/ Și în comunista eră/ Ca o stea să strălucești.”

Melodia fusese compusă de Ciprian Porumbescu în 1879 și o publicase în anul următor la Viena în broșura *Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români*. Răspândit în cercurile tineretului de la Societatea „România Jună”, apoi la Școlile centrale române din Brașov, cântecul a pătruns rapid în repertoriul corurilor profesionale, dar și al celor muncitorești, ostășești și mai ales al corurilor școlare, ajungând pe buzele tuturor. Pe această popularitate au și mizat factorii de decizie comunisti, când l-au decretat imn de stat.

Acestea sunt principalele momente din zbuciumata istorie a imnului nostru până în decembrie 1989. ■

Defilarea subunităților oștirii pământene din garnizoana Craiovei (1831)

Istoria din spatele filmului

LĂPUȘNEANU, CAII ȘI VOALURILE MITULUI

RADU GĂINĂ

Într-o călătorie moldavă am trecut pe la mănăstirea Slatina, acolo unde-și doarme somnul de veci domnitorul Alexandru Lăpușneanu. Admirând fresca din pronaosul lăcașului, frescă în care pictorul zugrav l-a înfățișat pe Lăpușneanu dăruind Mântuitorului biserica pe care s-a învrednicit s-o ctitorească, mi-am adus aminte de sfârșitul nuvelei lui Costache Negruzzi și m-am gândit că memoria domnitorului a fost nedreptățită în imaginarul colectiv românesc. După cum, de altfel – se cuvine menționat – s-a întâmplat și cu alte personalități ale istoriei noastre. Legendarul românesc a construit atât mituri pozitive, cât și negative, în funcție de comandamentele și subiectivitățile unui timp sau ale altuia.

În hlamida mitului, s-au țesut mistificări și deformări ale adevărului istoric. Există și momente în care voalurile mitului trebuie îndepărtate, pentru a repune o personalitate sau un eveniment al istoriei într-o lumină corectă.

Alexandru Lăpușneanu a reprezentat un „asemenea caz” al istoriei noastre medievale. Nuvela lui Costache Negruzzi, publicată în 1840, l-a prezentat în culori nefavorabile, iar

pentru că acea creație literară din prima jumătate a secolului XIX a reprezentat o lectură obligatorie în deceniile din urmă, în multe generații de elevi s-a sădit o percepție negativă asupra figurii și a faptelor domnului moldovean.

Erorile lui Negruzzi

Alexandru Lăpușneanu al lui C. Negruzzi este o

adevărată capodoperă a genului, putând fi așezată alături de mari opere romantice ale literaturii universale, după cum sublinia George Călinescu în a sa *Istorie a literaturii române*. Tradusă în limba franceză, în 1854, și publicată în *Revue d'Orient*, nuvela istorică a intrat apoi în toate antologiile realizate în țară și în străinătate. De multe ori, critica literară, chiar cea de

foarte bună calitate, a întărit firele din care se țes miturile.

C. Negruzzi a fost atras de aspectul psihologic al personajului. Inspirându-se din cronicile vechi, le-a șters colbul, vorba lui Eminescu, dar a și comis câteva inadvertențe. Cea mai flagrantă dintre ele este reprezentată de trimiterea lui Negruzzi la Letopisețul lui Miron Costin, considerat ca sursă de documentare. Or, despre domnia lui Lăpușneanu a scris... Grigore Ureche.

Această eroare nu este însă singura din scrierea lui Negruzzi. În secolul XX, istoriografia culturală și politică a demonstrat cât de departe era portretul făcut de scriitorul romantic lui Lăpușneanu, prezentat ca un personaj sălbatic și nevropat, foarte diferit de adevăratul domnitor.

Documentele atestă că domnitorul Moldovei (1552-1561 și 1564-1568) a fost un excelent administrator, care a sprijinit dezvoltarea comerțului țării, fiind, în același timp, un priceput om de stat, activ în politica ardeleană, prin intermediul căreia a recuperat vechi posesiuni moldovenești – Ciceul și Cetatea de Baltă. A fost și un apărător al puterii centralizate, de care Moldova avea atâta nevoie, de unde și atitudinea sa riguroasă față de boieri.

În a doua sa domnie, Lăpușneanu a ucis nu 47 de boieri, după cum susținea Negruzzi, ci, pare-se, numai 12, cei care îl trădaseră la Verbia, în noiembrie 1561, în lupta cu Despot. Ei se făcuseră vinovați de nerespectarea contractului suzerano-vasalic. Trebuie subliniat, apoi, că vornicul Moțoc n-a fost aruncat multă vreme, ci a pierit la Lemberg (Lvov), decapitat de

Costache Negruzzi a contribuit decisiv la imaginea de azi a lui Vodă Lăpușneanu

poloni, în 1564, pedepsit pentru că l-a trădat pe Dimitrie Wiszniewski, acesta el însuși un personaj de legendă. Alături de Moțoc a fost executat și Spancioc, un alt boier al țării.

Analiza politicii culturale duse de Lăpușneanu îl înfățișează pe domnitor ca un demn urmaș al lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș. Mănăstirile Slatina, Bistrița Moldovenească, Pângărați, construcțiile de la Rădăuți, Suceava, Putna, Lemberg, donațiile de la Muntele Athos și din Serbia toate atestă preocupări culturale vrednice de cei mai de seamă înaintași ai săi.

Politica sa religioasă a fost una de adevărat reviriment al ortodoxiei și asta în condițiile în care Moldova trecuse prin aventura protestantă încercată de Despot Eraclidul (*Magazin istoric*, nr. 7, 8/2006).

Se pare că în ultimele zile ale vieții, domnitorul moldovean s-a călugărit, sub numele de Pahomie, și nu de Paisie, după cum apare la Negruzzi. Chiar faptul că Lăpușneanu a trecut la monahism a stârnit imaginația urmașilor mai apropiați sau mai îndepărtați.

De ce n-am crede că acel episod biografic de sfârșit al domnului moldovean a fost unul de profunzime, și nu doar o rătăcire sau o strategie, prin care încerca să-și păcălească dușmanii, așa cum a lăsat să se înțeleagă opera lui Negruzzi sau chiar, înainte de acesta, vornicul Ureche?

Poziția lui Negruzzi față de Lăpușneanu a fost, la rândul ei, diferit comentată de-a lungul timpului. Vasile Alecsandri pomenea despre „tragedia cruntă” a domnitorului moldovean, în timp ce Ovid Densusianu se referea la „cruzimea, răzbunarea și viclenia” lui. Nicolae Iorga vorbea despre o anume maladivitate și despre „sufletul unui bolnav ce-și afla alinarea unei suferințe tainice numai la vederea și auzul suferinței altora”, iar George Călinescu sugera chiar absolutul unei predestinări. Lăpușneanu fiind, în concepția sa, un „damnat, osândit de Providență să verse sânge și să năzuie după mântuire”.

Erou de film sau personaj istoric?!

Credem că aceste nuanțări reprezintă paliere diferite ale unui și aceluiași etaj al mitului, cel preluat, hiperbolizat și nuanțat de o creație literară de răsunet. Acribia discursului istoric impune însă o analiză în care să nu primeze emoția, chiar dacă ea conferă stilului farmec.

Personalitatea domnului moldovean a fost reasezată în drepturi de exegeza istorică românească a anilor '70 ai secolului din urmă și, într-un mod fericit, apelul la ea a prilejuit demitizarea figurii lui

Lăpușeanu în conștiința publicului larg, prin intermediul unei opere aparținând, de astă dată, celei de-a șaptea arte. Cu alte cuvinte, un mit istoric filtrat de literatură a fost animat de o creație cinematografică.

Fapt salutar, și nu numai pentru cultura noastră.

În 1980, pe ecranele românești era prezentată pelicula *Întoarcerea lui Vodă Lăpușeanu*. Un film care, aparent, făcea parte din așa-numita „epopee cinematografică națională”, un ciclu emfatic, care a cultivat un patriotism înclinat spre solemne comemorări și spre retorica exemplarității inegalabile a eroilor naționali. Creațiile seriei îmbrăcaseră în haina mitului o întreagă galerie de personaje ale istoriei românești.

Forța impactului unui film istoric era mult mai mare în conștiința publicului și, de aceea, vigilența cenzurii a fost cu mult mai draconică față de o abordare care punea în discuție miturile pozitive ale istoriei naționale. Cinematografia trebuia să slujească discursul patriotard al regimului comunist și să slăvească sentimentul mândriei naționale, prin aducerea în prim-plan a eroicelor fapte ale trecutului.

Și totuși, autoarea filmului,

Imagine din filmul *Faraonul*, în regia lui Kawalerowicz

Malvina Urșianu, a reușit să evadeze pe teritorii cinematografice neexplorate de excursul de gen inspirat din istoria noastră. În abordarea subiectului, cineasta s-a consultat cu istoricul Ștefan S. Gorovei, unul dintre cei mai valoroși reprezentanți ai curentului demitizant și obiectiv al istoriografiei noastre. Cu toate acestea, regizoarea Malvina Urșianu nu și-a propus o biografie, fie ea și exactă a domnului moldovean.

Filmul debutează cu momentul întoarcerii lui Lăpușeanu din exilul de după prima sa domnie și se construiește din fluxuri ale memoriei doamnei Ruxandra și ale domnului, fluxuri pe care au-

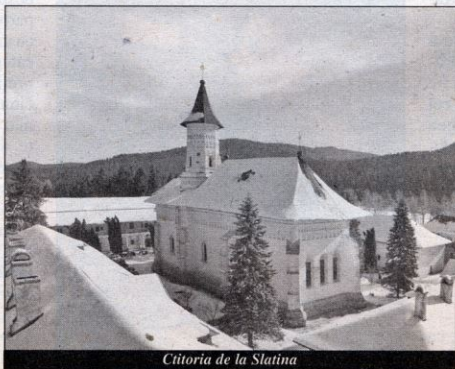
toarea le preia și le dirijează spre zonele inaccesibile eroilor săi, conferind, astfel, peliculei perspectiva obiectiv istorică necesară.

Întoarcerea lui Vodă Lăpușeanu apare ca o creație unicat în perimetrul

mult exaltatei „epopei cinematografice naționale”, fiind salutată ca atare de critica valoroasă a vremii. Regretatul Florian Potra, în revista *Cinema*, afirma că autoarea „ancorează în stil”, filmul operând o oportună europenizare a modului de a fi al filmului istoric românesc, racordându-l la tensiunea circuitului internațional.

Incursiunea în trecut a autoarei a respins veridicitatea obținută prin acumularea detaliilor pitorești, recurgând la o esențializare ce a apropiat filmul de sacralitatea picturii. Este neîndoielnic faptul că Malvina Urșianu a fost influențată de Laurence Olivier cu ecranizările sale shak-

speariene sau de Eisenstein din *Ivan cel Groaznic*, dar acele lecturi cinematografice au fost convertite într-o manieră personală, de autenticitate. Autoarea înfățișă o imagine a Renașterii românești, asceptic stilizată. Decorurile, puține, strict necesare – tronul, mese, bolți, coridoare –

Ctitoria de la Slatina

au fost capabile să suporte ideea de taină a istoriei. Între pereții glaciali, în tăcerea lor de atâtea ori înțelegătoare, s-a scris istoria lui Lăpușneanu.

Într-un interviu din 1978, Malvina Urșianu și-a dezvoltat intențiile de a încerca să pună în discuție, în respectiva peliculă, ideea de putere înțeleasă ca un imens sacrificiu.

Meditația asupra istoriei, încercată uneori și în alte filme ale „epopeii cinematografice naționale”, ajunsese la formule pe cât de pretențioase, pe atât de găunoase. Absența ideilor era adesea înlocuită cu retorica frumoaselor sentimente general-umane.

În *Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu*, Malvina Urșianu a adus în fața publicului un domn bântuit de tensiunea îndoielii și a neîncrederii. Mândria lui, de ultim Mușatin, era disputată de spaima de a nu se putea ridica la înălțimea împovăratorei moșteniri. Personajul Lăpușneanu, prin însăși condiția sa de domn, era un om singur. Și, din această perspectivă, l-am putea compara cu enigmaticul și îndepărtatul Ramses II, din *Faraonul* lui Kawalerowicz.

De câteva ori, de-a lungul povestirii, Lăpușneanu a cerut să fie lăsat cu el însuși. În cel puțin două asemenea secvențe putem descoperi un adevărat concentrat al stilului silogistic (bazat pe judecăți înlănțuite în mod deductivist) de construcție cinematografică atât de propriu Malvinei Urșianu.

Filmat printre cai, ca într-o stranie lecție a

unei scurte rătăcirii, chipul domnitorului dialoghează cu cel al animalelor. „Caii nu sunt dobitoace, vornice; caii sunt oșteni. Și-au dat viața împreună cu oamenii noștri pe toate câmpurile de luptă. Moldova e plină de oasele lor, amestecate de-a valma cu ale oștenilor noștri.” Grozăviile ce vor urma vor fi mântuite de această spovedanie la picioarele cailor, continuată, în registrul sacru, la picioarele Christului dintr-o icoană ce parcă încearcă să cucerească întreg ecranul. Este imaginea iertării domnului de dinaintea păcatelor viitoare. Balansul, dintre văzut și nevăzut, dintre împlinire și presimțire, dintre absență și prezență, domină pelicula Malvinei Urșianu.

Puterea ca povară

Prin acest film, se poate vorbi despre redimensionarea de viziune a temei istorice și

de tratarea ei, în premieră pentru cinematografia românească, într-o formulă demitizată, reflexivă și critică. În acest sens, modul în care este creionat personajul Chiajna, soția domnitorului Munteniei, Mircea Ciobanul, și sora doamnei Ruxandra, ni se pare definitiv. Chiajna rostește un adevăr care rănește vanitatea națională, dar care exprimă o evidență a istoriei noastre medievale. La vremuri tulburi, și supunerea față de o putere mai mare a apărât interesele țării. Această supunere era cu atât mai necesară pentru acele timpuri, cu cât Țările Române se confruntau cu un dușman ajuns la apogeul puterii: Imperiul Otoman. Și astfel, pentru un domn al Țărilor Române, condiția puterii devenea, în acel context, de-a dreptul tragică.

Unele poziții ale criticii noastre au încercat să

acrediteze ideea că, prin acest film, autoarea a făcut trimitere și la condiția conducătorului de atunci al României. Dar este recunoscut faptul că, într-un film despre condiția puterii, particularul se întâlnește cu universalul, iar aceste categorii nu țin cont de prejudecățile și suspiciunile noastre. Și tocmai pentru că depășește asemenea bariere, creația Malvinei Urșianu se ancorează în universalitate.

În peliculă apare și o altă personalitate dramatică, aceea a vornicului Moțoc, un veritabil nod de complexe și ambiții nerealizate. Și în acest personaj, ca și în

Malvina Urșianu pe platoul de filmare

eroul Lăpușneanu, există atât umbră, cât și lumină. Este frumos și straniu și aparține, prin cinismul lucidității, tuturor timpurilor. În ceasul revenirii lui Lăpușneanu din exil, Moțoc poruncește „să tacă odată clopotele. Să înceteze și trâmbițele!” Pentru vornicul țării, istoria nu are fast, ci doar rituri. Iar între calmul lui Moțoc și spaima lui Lăpușneanu se cascadează prăpastia dintre acceptare și refuz, dintre împăcare și nebulie.

În final, autoarea ține să se delimiteze tranșant de ceea ce ne-a propus creația lui Negruzzi și s-a încetățenit în conștiința publicului. Lăpușneanu nu este ucis de boieri sau de doamna țării sau de vreo altă conjurație. Omul de taină și de suflet al domnului își otrăvește stăpânul. Nu din răzburare, ci... din nevoia

țării. Sigur, este vorba de aceeași rațiune de stat, invocată și de Grigore Ureche sau Costache Negruzzi în scrierile lor. Dar stilul în care o face creația Malvinei Urșianu conferă veridicitate și autenticitate momentului. Cei doi bărbați aproape bătrâni vorbesc despre primăvară și plugurile care ies la arat pentru că a dat colțul ierbii, în timp ce în trupurile lor lucrează aceeași otrăvă. E multă iubire în această secvență cinematografică și ea încheie cu grație o pagină de istorie românească și, de ce nu, universală.

Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu reprezintă un film care rezistă și astăzi, întrunind atributele veritabilei opere de artă. Prin faptul că devoalează mituri, el a izbutit să deschidă o altă perspectivă nu numai spre epoca unui tulbure miez

de veac îndepărtat, spre o anumită lecție a istoriei, ci și spre lecția istoriei în genere, spre întrepătrunderile profunde și tulburătoare ale omului cu epoca, indiferent de timp și spațiu. Din păcate, a rămas singura izbândă pentru genul filmului istoric din România. Un filon care, așa cum o dovedește cinematografia mondială, nu și-a epuizat resursele expresive, revenind constant în atenția consumatorilor de film.

Și de ce n-am putea spera ca temele istoriei, mai vechi sau mai recente, să hrănească seva creatoare a tinerilor noștri cinești? Pentru că, în definitiv, lecțiile trecutului sunt totdeauna utile prezentului... Bineînțeles, dacă sunt tratate cu imaginație, inteligență, obiectivitate și talent, precum în *Întoarcerea lui Vodă Lăpușneanu*. ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

1945. CUM A RĂMAS MARAMUREȘUL ROMÂNESC?

ALEKSANDR STĪKALIN (Moscova)

Documentele din arhivele rusești prezintă în continuare interes pentru istoricii din România. Între ele, nu în ultimul rând cele privitoare la relațiile cu vecinii. Și nu numai cele incluse în „problema Transilvaniei“, aflată în centrul atenției Conferinței de pace de la Paris, din 1946, sau în „problema Basarabiei“. Sunt mai puțin studiate disputele statal-teritoriale care și-au găsit soluțiile nu în forumurile internaționale și în convorbirile la nivel înalt, ci în contactele bilaterale secrete.

Între acestea, și încercarea, din primăvara anului 1945, de a instaura puterea „Radei Populare a Ucrainei Subcarpatice“ în județul românesc Maramureș, cu reședința în orașul de frontieră Sighetu Marmăției. Rapoartele adresate Moscovei de activiștii politici din Armata Roșie și de reprezentanții Comisiei Aliate de Control (C.A.C.) în România – unele dintre ele publicate deja în revistele științifice din Federația Rusă – oferă lămuriri despre acest incident.

După Primul Război Mondial, Ucraina Transcarpatică, vecină cu regiunea Maramureșului, a intrat în componența Cehoslovaciei, dar, ca rezultat al primului arbitraj de la Viena, din noiembrie 1938, raioanele de sud ale Ucrainei Transcarpatice au trecut la Ungaria, împreună cu Slovacia de sud. În martie 1939, horthyștii au ocupat și

restul Ucrainei Transcarpatice. La sfârșitul toamnei anului 1944, când Armata Roșie a pătruns peste Carpați, în Ucraina Transcarpatică s-a format o autoritate locală controlată de Moscova, așa-numita „Radă Populară“, problema soartei postbelice a teritoriului fiind amânată formal după încheierea războiului.

Misiunea agentului de influență

Cu mult înaintea încheierii războiului, președintele Cehoslovaciei, Eduard Beneš, aflat în emigrație la Londra, aștepta ca, mai devreme sau mai târziu, partea sovietică, invocând dreptul ucrainenilor de a se reuni într-un singur stat, să emită pretenții asupra regiunii. Precedentele – alipirea la U.R.S.S. a Galiției de răsărit în 1939 și a Bucovinei de nord în 1940 – nu mai lăsau loc iluziilor. Contactându-i pe emisarii Moscovei, Beneš nu a făcut un secret din poziția sa: în principiu, Cehoslovacia n-are nimic împotriva trecerii la U.R.S.S. a acestei regiuni slab dezvoltate economic, dar importantă din punct de vedere strategic. Ea insistă numai ca acest pas să fie făcut printr-un tratat, cu respectarea tuturor normelor de drept internațional și numai după restabilirea granițelor Cehoslovaciei din septembrie 1938 (așa-numitele granițe „premuncheneze”). Sunt cunoscute cuvintele lui Beneš: nu merită să păstrăm acest teritoriu sărac cu prețul ostilității rușilor.

Pe de altă parte – consideră Beneš –, dacă cedăm Transcarpatia U.R.S.S. înaintea restabilirii granițelor de dinainte de septembrie 1938, s-ar putea crea un precedent și oferi un pretext pentru emiterea de pretenții asupra teritoriilor cehoslovace de către alți vecini, îndeosebi Ungaria. Ar fi suficient un singur precedent, și „am fi spulberați în toate vânturile”, remarcă atunci președintele Cehoslovaciei.

Să mai subliniem că Cehoslovacia ocupa un rol

Eduard Beneš (dreapta) alături de regele Iugoslaviei Petru II (1934-1945)

virtutea opiniilor politice ale populației ei și a semnării recent [decembrie 1943 – n. A.S.] a pactului sovieto-cehoslovac de ajutor reciproc pe 20 de ani, trebuie să fie principalul nostru agent de influență în Europa Centrală și de Sud-Est.”

Beneš nu avea de unde să știe despre acest document concret și despre altele asemenea lui, pregătite la Moscova pentru uz intern. Dar despre intenția lui Stalin de a face din Cehoslovacia un agent al influenței rusești în Europa Centrală, în contrapondere

la influența germană, știa foarte bine. Aliat consecvent al democrațiilor britanică și americană, Beneš urmărea atent prezența Armatei Roșii în Carpați, dar și cu un ochi special pe liberalii occidentali. În abordarea lui președinte atunci nu temerea de dictatul lui Stalin, ci preocuparea de a face din Armata Roșie garantul inviolabilității teritoriilor cehoslovace în fața vecinilor: Germania, Ungaria și Polonia. În Occident nu se dorea ca Uniunea Sovietică să coboare din Carpați în depresiunea Dunării și să devină factor de presiune în Europa Centrală.

Familie din Sighet

Dubla subordonare a lui Mehlis

Astfel, cam la două luni după formarea la Ujgorod a „Radei Populare a Ucrainei Transcarpatice“, la începutul lui februarie 1945, emisarii acesteia au sosit la Sighet pentru pregătirea „congresului reprezentanților poporului“, de la care se aștepta o soluție pozitivă pentru alipirea județului Maramureș la Ucraina Transcarpatică. Congresul, care a avut loc la 4 februarie, a elaborat un manifest ce a permis formarea în Maramureș a noilor organe ale puterii, „comitetele populare“, subordonate „Radei Populare“ de la Ujgorod și preluând controlul zonei de la administrația militară sovietică. Deplasarea la Sighet a împuterniciților „Radei Populare“ și desfășurarea congresului reprezentanților poporului au fost aprobate – după cum reiese din rapoarte – de Direcția politică a Frontului 4 Ucrainean al Armatei Roșii și de Comitetul Central al Partidului Comunist (al bolșevicilor) din Ucraina, ai cărui emisari se aflau în acest timp la Ujgorod (deși Ucraina Transcarpatică nu intrase încă în componența U.R.S.S., elita ucraineană de partid socotea acest lucru ca și hotărât).

La indicația lui L.Z. Mehliș, membru al Consiliului Militar al Frontului 4 Ucrainean, odată cu delegația „Radei Populare“ au sosit la Sighet ofițeri-activiști de partid din Direcția politică a frontului. Ei au participat la congres și au ajutat la redactarea rezoluției lui. După ce congresul a decis alipirea

Doă imagini surprinse la sosirea regelui Mihai la Cluj...

organizației de partid a Transcarpatiei, care la acea dată rupsesse deja legăturile cu Partidul Comunist Cehoslovac (P.C.C.) și începuse să se integreze în Partidul Comunist (b) Ucrainean (P.C.(b)U.). Mehliș raporta despre tot ce se întâmpla la Sighet la începutul lui februarie atât la Moscova, la Direcția politică principală a Armatei Roșii, cât și la Kiev, primului secretar al C.C. al P.C.(b)U., N.S. Hrușciiov, care sprijinea fără rezerve inițiativa de anexare a județului Maramureș la Ucraina Transcarpatică.

Gata de o revoltă armată

De altfel, inițiativa era mai mult decât problematică, în primul rând din cauza compoziției etnice a populației din acest teri-

riu. De oricât de aproximative date ar fi dispus activității politice ai Armatei Roșii, ei nu puteau ignora că atât la oraș, cât și la sat predominau ca procent al populației românii. La nivel de oraș, românii reprezentau minimum 55%, iar la nivel de județ, 74%. Ucrainenii erau 18% pe județ și 10% la oraș. 32% din populația de la

... și în timpul ceremoniilor prilejuite de reinstaurarea administrației române în partea de nord a Transilvaniei, în martie 1945. În dreapta imaginii, primul ministru, dr. Petru Groza; în stânga: A.I. Vișinski și Gheorghe Tătăreanu, ministrul Afacerilor Străine

oraș o alcătuiau ungurii, care aproape că nu locuiau la sate. Numărul populației evreiești în orașul Sighet (patria laureatului Premiului Nobel E. Wiesel și a pictorului Simon Hollósy, care a lucrat mulți ani la München) se redusese sensibil, ca urmare a holocaustului. Evreii din Sighet, în marea lor majoritate, erau vorbitori de maghiară.

Românii, populația predominantă, nemulțumiți de pierderea județului de către România, erau gata oricând să răspundă prezent la chemările de sabotare a hotărârilor luate și chiar susțineau, într-o proporție reprezentativă, o tentativă de revoltă armată. Începutul răzmeriței l-a constituit apariția unui zvon răspândit în oraș la 27 februarie, conform căruia noile autorități ale județului (district, de fapt) se pregăteau să închidă toate gimnaziile și școlile primare românești și, în locul lor, să deschidă altele ucrainene. O delegație a profesorilor, deși nu foarte convingși de zvon, a sosit la sediul administrației locale pentru a-și exprima protestul față de o asemenea posibilitate.

Cei ostili noii puteri au fost încurajați și de o veste de la București privind ascuțirea conflictului politic intern, la mijlocul lunii februarie, între forțele care îl sprijineau pe primul ministru, generalul N. Rădescu, și cele ale comuniștilor, aflate într-o puternică ofensivă de înlăturare a guvernului. O

informare a secției politice a trupelor de căi ferate (o brigadă de căi ferate a Armatei Roșii era dislocată chiar în orașul Sighet) reda chiar discuții între oamenii obișnuiți: „Rădescu a început să acționeze; în curând e rândul nostru.”

În zilele când la București Andrei Vișinski, locțiitorul comisarului poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S., îl șantaja pe tânărul rege Mihai, cerându-i demisia guvernului în funcție, în Maramureș au circulat zvonuri că în Capitală a fost înăbușită o „răscoală” a comuniștilor.

Conform unor rapoarte ale Armatei Roșii, în seara de 4 martie, s-ar fi încercat declanșarea unei răscoale armate într-un sat din județ, mizându-se pe ajutorul forțelor politice românești din nordul Transilvaniei. Comanduirea militară sovietică a primit informații despre proiectarea în dimineața următoare a unor acțiuni de mai mare amploare în reședința de județ. În fruntea lor s-ar fi aflat fostul prefect al județului, primarii satelor românești, colaboratori cu funcții înalte în poliție (concediați în toamna lui 1944, odată cu venirea Armatei Roșii). Participau, de asemenea, reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române.

Se închid căile de acces

Organizatorii au stabilit începutul mișcărilor odată cu târgul local tradițional: în dimineața de 5 martie ar fi trebuit să pornească spre Sighet sute de căruțe cu cai din satele

„Între frumoase dealuri line curge Iza, albastră, care se păstrează curată până la vărsarea ei [...] La satul Vadului (azi Vadul Izei) Iza primește în sine râul Marei, și în acesta se varsă mai sus încă o apă, a Cosăului, de-a lungul căreia se înșiră altă vale [...]”

E de la izvorul ei până la vărsare, o apă de viață, de vioiciune și de frumusețe. Valurile verzi se zdrumecă de bolovanii muntelui, fășiind cântece de îndemn și de biruință; ele se frâng în rotocoale spumegătoare și aleargă în șuvoaie verzi, lat, pe șesul unde-și află sfârșitul. Se pare că odată i se zicea Maramureș, nume care a fost prescurtat pe urmă, cum se face adesea, în forma nouă de Mara. Ai noștri au cunoscut întâi această parte de țară în legătură cu Ardealul. În ea au locuit ei la început, bucurându-se de ogoarele mai largi și de pământul mai bun și numai pe urmă ei au înaintat până în sălbăticia muntelui. Astfel s-a numit Maramureș acest ținut de multe culmi și de puține văi, care a fost odată o țară care a pus temelie la o altă țară [...]”

(Nicolae Iorga, *Priveliști din țară*)

limitrofe, sate atât de ucraineni, cât și de români. În ajun primării satelor românești au sabotat trimiterea populației masculine la refacerea căilor ferate. În oraș și în împrejurimi au apărut mulți rezerviști și dezertori din armata română, între care și ofițeri care nu se înregistraseră, se presupune, la comenduirea sovietică. În raionul Ocna Șugatag au fost reținuți diversioniști care încercaseră – se arăta în rapoarte – să inunde salinile care aprovizionau cu sare cele două Fronturi ale Armatei Roșii, 2 și 4 Ucrainean. Organizatorii răscaloiei au stabilit legături cu reprezentanții Marii Britanii în C.A.C. și, conform unor surse, și cu misiunea Crucii Roșii Internaționale. La 3 martie, într-un restaurant din centrul Sighetului, doi ofițeri sovietici au fost martori la o întâlnire între un fost prefect, doi funcționari județeni concediați și un maior al armatei britanice, sosit de la București.

Așteptându-se la tulburări serioase în centrul județului, comenduirea militară sovietică a interzis la 5 martie părăsirea orașului. Patrule ale Armatei Roșii au fost postate la căile de acces spre Sighet. Transporturile spre oraș au fost oprite. Au fost confiscate multe arme. Din datele rezultate în urma cercetărilor, urma să sosească din satele limitrofe, cu diverse mijloace de transport pentru a participa la mișcarea de masă, cam 10.000 de oameni. În total, la demonstrația de protest trebuia să fie prezente peste 15.000 de persoane. Planul de organizare al mișcării pornea de la faptul că o demonstrație inițial pașnică se va transforma în răsccoală, cu ocuparea clădirilor administrative și apoi cu sesizarea C.A.C. că integritatea teritorială a României a fost violată de către un vecin.

Organizatorii mișcării, arestați la 5 martie și în următoarele zile (mai bine de 50 persoane),

Fosta închisoare de la Sighet, azi devenită un Memorial al victimelor terorii comuniste

au negat categoric, în cursul anchetei, că mișcarea ar fi fost îndreptată împotriva Armatei Roșii, deși se desfășurase în spatele frontului ei. E drept că – au recunoscut unii dintre ei – ar fi putut genera anumite complicații în relațiile internaționale.

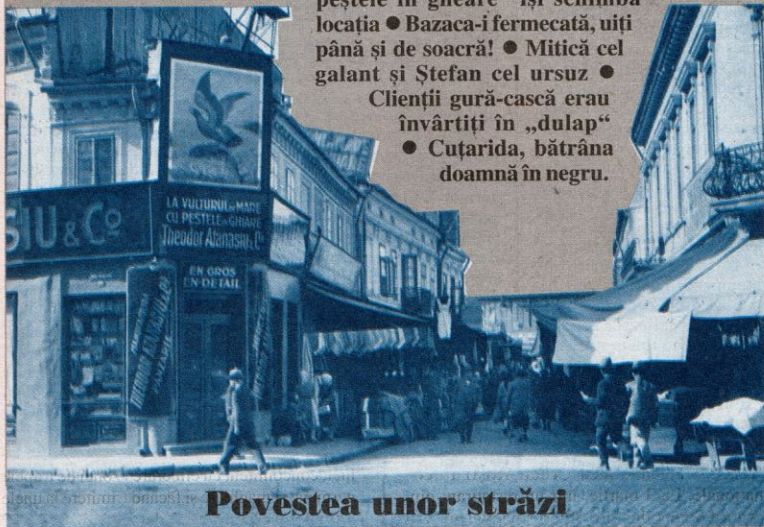
Criza politică internă din România s-a încheiat la 6 martie, prin formarea unui nou guvern, condus de P. Groza, reprezentant al forțelor de stânga, dominat de comuniști. Abia după aceea Uniunea Sovietică și-a dat acordul, mult așteptat de români, de trecere a Transilvaniei de Nord în administrația civilă românească.

Înainte, în toamna lui 1944, guvernul României, concomitent cu eliberarea zonei de trupele germane și maghiare și făcând trimitere la unele articole ale Convenției de armistițiu din 12 septembrie, trecuse la restabilirea în nordul Transilvaniei a structurilor administrative românești de dinainte de război. Pașii întreprinși în acest sens s-au lovit de opoziția părții sovietice. În noiembrie 1944, comandamentul, pornind de la ascuțirea contradicțiilor etnice româno-maghiare, ce afectau liniștea din spatele frontului Armatei Roșii, a emis un ordin de lichidare a tuturor structurilor românești formate și de menținere a administrației militare sovietice în județele Transilvaniei de Nord. Problema de a se permite României să-și formeze în nordul Transilvaniei organele ei de putere în curs de câteva luni, până în martie 1945, a rămas instrumentul efectiv de presiune politică externă asupra guvernului român și asupra întregii elite politice. Până la urmă, Moscova a obținut ce a vrut: în România s-a format un guvern de stânga, pe placul conducerii staliniste a U.R.S.S. ■

(Va urma)

**În românește de
Florentina DOLGHIN**

● Strada-bazar, cu duduul nu tocmai morale la etaj ● Slujbașul țarului, primul proprietar al Bazacii ● „Asfaltarea” cu bârne și piroane „nemțești” ● Contracte, licitații și termene nerespectate ● „La vulturul de mare cu peștele în gheare” își schimbă locația ● Bazaca-i fermecată, uiți până și de soacră! ● Mitică cel galant și Ștefan cel ursuz ● Clienții gură-cască erau învârtiți în „dulap” ● Cuțarida, bătrâna doamnă în negru.

Povestea unor străzi

BAZACA

LELIA ZAMANI

Bazaca, nume acum uitat al unei străzi demult dispărute, a avut, prin farmecul și pitorosul ei, un rol bine definit în viața Bucureștilor și a bucureștenilor de odinioară. Mult timp după secționarea ei, se pare că s-a păstrat pe partea dreaptă (din ceea ce mai rămăsese din Bazaca) o construcție veche cu prăvălii solide. Pe partea stângă magazinele erau adăpostite în niște case și mai vechi, peste care vremea se vedea că își pusese și mai vădit amprenta. George Potra amintea că „zidurile roase pe la colțuri lăsau să se vadă cărămizile cele înguste,

caracteristica construcțiilor de altădată, și tencuiala-mortar, care de multe ori era mai groasă decât însăși cărămida. Apoi treptele de piatră la intrarea fiecărei prăvălii, de atâta tocire, nu mai aveau forma inițială, ci erau scobite la mijloc, ca niște adevărate copăi”. Seara, după închiderea prăvăliilor, se puteau vedea mai bine obloanele cu chingile lor de fier și belciugele în care se prindeau, făcute de meșterii veacului XIX, și atunci se putea observa mai atent că ultima prăvălie de pe stânga era și cea mai veche construcție.

În anii '30 ai secolului XX, Bazaca era vie, părând a ființa veșnic. O stradă comercială, organizată, dar și tumultuoasă, pândind orice prilej pentru a chicoti de veselie, căci „cine spune Bazaca spune viață, haz, bucurie...”, după cum a putut constata S. Thau, un reporter al unui mare cotidian bucureștean, intrigat și cucerit deopotrivă de faima Bazacii.

Strada, nu foarte lungă, avea de-o parte și de alta clădiri rezemate cu temeinicie unele de altele și înălțate doar pe un etaj. Parterul fiecărei construcții era destinat prăvăliilor, unde se vindeau și se cumpărau tot felul de

produse textile: pânzeturi, stampe, mătasuri, stoffe, materiale din lână sau sintetic; dar și rochii, jupoane, pantaloni, halate, costume ori alte haine gata confecționate, precum și tot felul de accesorii.

În fața fiecărei prăvălii de pe Bazaca se aflau tarabe din scânduri pe care, dimineața, negustorii își aranjau mare parte a mărfurilor. Vânzarea se desfășura și pe stradă, magazinele fiind puțin încăpătoare și destul de întunecoase. Adesea tarabele, care aveau deasupra copertine pentru ca țesăturile să fie ferite de intemperii, înaintau atât de mult și dintr-o parte și din cealaltă, încât Bazaca aproape că nu vedea lumina zilei. Și, în ciuda locului îngust de trecere, din zori și până seara, circulația era extrem de intensă. Imaginea care se crea era a unui furnicar de oameni, Bazaca devenind din stradă un adevărat bazar.

Camerele de la etaj, dacă nu erau locuite de către proprietari, care puteau fi și negustorii de la parter, erau date spre închiriere. Gurile rele spuneau că uneori acolo locuiau sau își desfășurau activitatea duzici nu tocmai în armonie cu moralitatea.

Dar Bazaca a avut și o istorie a ei, mai puțin știută și cercetată, căci în mare parte a rămas învăluită în legendă și uitare. Unele surse povestesc că ea ar fi fost la origine han, de tip pasaj, cu prăvălii la parter și camere de închiriat la etaj, ridicate de o parte și

de alta a unei înguste și lungi curți interioare, cu două porți de acces, una pentru intrarea și cealaltă pentru ieșirea celor cu mărfuri, așa cum se poate vedea și astăzi la Hanul cu Tei.

Numele i se trage de la cel care a ridicat hanul, un anume Bezaca Anastasie, care, la începutul secolului XIX, se afla în slujba armatei imperiale rusești și a cărei origine se spunea că ar fi fost germană. Odată cu declanșarea războiului ruso-turc (1806-1812), el a fost trimis la București, unde a făcut avere și s-a stabilit definitiv.

A fost, pe rând, secretar particular și om de încredere al principelui Prozorovski, care era comandant al armatei de ocupație, iar apoi al succesorului acestuia, generalul Bagration. Anastasie Bezaca s-a făcut repede remarcat, obținând conducerea cancelariei imperiale din Principate. Era un om interesant, cu o memorie de invidiat și reale aptitudini pentru limbile străine, el vorbind și scriind perfect în franceză, germană și rusă. Un alt important ajutor în ascensiunea lui l-a constituit și stilul desăvârșit în care concepea rapoartele campa-

niilor militare pentru Curtea imperială de la Petersburg.

Cu toate acestea era văzut ca un ins „total imoral, pervers și foarte lacom”, neavând nici un scrupul în a-și atinge țelurile de înăvțire și a-și umple în acest scop buzunarele de câte ori se ivea ocazia. S-a îmbogățit destul de repede și, după pacea din 1812, s-a stabilit în București, unde a cumpărat locurile pe care și-a ridicat acest han, cărui i-a dat și numele. Nu se știe cu exactitate când și în ce fel a fost ridicată construcția (probabil nu dintr-o dată, ci treptat) și cum numele Bezaca a ajuns Bazaca. Cert este că Anastasie Bezaca a știut unde să-și aleagă terenul și să-și înalțe hanul cu prăvălii, pentru a avea un bun profit, căci pe acolo se făcea cel mai ușor și direct trecerea dinspre Piața de Flori (mai apoi Piața Sf. Anton) spre Piața Mare. În vecinătate se afla și Hanul Manuc: han mare, dreptunghiular, cu o imensă curte interioară și o singură poartă de acces, clădire ridicată la începutul secolului XIX, care a devenit mai apoi Hotel „Dacia”, după care, refăcut, s-a întors la titulatura dinainte.

Cele mai multe date despre Bazaca le avem însă mai mult ca stradă și nu ca han, iar documentele vremii, precum

și hărțile și planurile dovedesc cu prisosință acest lucru. Într-o adresă din 18 iunie 1870, arhitectul de atunci al Capitalei aduce la cunoștință primarului că „podeala” străzii Bazaca

Intersecția străzii Bazaca cu strada Carol

fiind deteriorată, se impunea refacerea ei și cerea efectuarea unei licitații în vederea începerii lucrărilor.

Cu siguranță că lemnul folosit la podirea străzii Bazaca era destul de uzat, căci pe lângă trafic, asupra lui mai acționaseră cu aceeași cruzime trecerea timpului, gerul sălbatic al iernii, precum și arșița necrutătoare a verii. Drept urmare, se impunea periodic schimbarea bănelor de lemn vechi cu altele noi, Primăria Capitalei luând măsuri în acest sens.

Cu un an înainte, municipalitatea începuse să înregistreze progrese semnificative în pavarea străzilor, cu mijloace tehnice moderne. Fuseseră aduse din străinătate primul compresor pentru șosele, precum și cel dintâi concasor pentru spargerea bolovanilor de rău. Cariera de la Belia a devenit atunci principala furnizoare de piatră pentru Capitală. Tot în 1869, s-a făcut prima propunere de pavaj cu asfalt de către M. Ciny și B. Jordan, doi antreprenori parizieni.

Cu toate aceste succese, Capitala era departe de a fi pavată cu piatră ori cu asfalt în altă parte decât pe străzile principale, așa că, în 1870, edilii au continuat să folosească lemnul în podirea străzilor adiacente marilor artere.

Pentru refacerea străzii Bazaca, contractul încheiat de Primărie cu antreprenor prevedea un termen de o lună de zile, iar materialele pentru „podire” urma să fie de cea mai

Generalul Bagration

bună calitate: lemnăria sănătoasă, uscată, fără noduri, iar piroanele de fier „bune, nemțești”. Aceste materiale nu puteau fi însă întrebuințate până când nu erau verificate calitativ de către o „persoană tehnică dirigentă”, imputernicită a da de-o parte materialul slab calitativ, costul suportându-l executorul lucrării.

Echipa de lucru se alcătua, conform contractului, numai din „dulgheri meșteri”, adică oameni calificați în meseria cerută în astfel de lucrări, iar în cazul în care se constata că unul sau mai mulți dintre cei angajați nu întrunea calitatea de

„meșter”, se proceda la îndepărtarea acestuia sau acestora.

După repararea străzii, timp de șase luni, antreprenorul avea obligația să mențină în bună stare lucrarea făcută. Dacă, în acest interval, apăreau deteriorări în pavaj, acesta urma să le remedieze pe propria cheltuială.

Înainte de anul 1880, când a început o amplă operațiune de canalizare și rectificare a Dâmboviței, pentru a ajunge în Piața Mare, trecătorul era nevoit, la capătul Bazacii, să străbată un pod din lemn ridicat deasupra apei, pod care lega strada de piață.

După terminarea lucrărilor de podire a Bazacii, la 20 iunie 1870, Primăria a dat o altă înștiințare pentru o nouă licitație, privitoare la repararea acestui pod peste Dâmbovița, iar doritorii erau invitați la Primărie, la 30 iunie, orele 12, „pregătiți cu cuvenitele garanții valabile pentru concurență”. Înștiințarea era trimisă atât *Monitorului Oficial*, pentru a fi inserată în coloanele sale, cât și starostelui dulgherilor și zidarilor, precum și starostelui pietrarilor.

Lucrarea, nu se știe din ce motive, a cuprins însă două părți: prima avea drept scop

repararea „podelei”, iar a doua reprezenta repararea parapetului podului și, pentru fiecare, s-a ținut câte o licitație. Cu toate acestea, a existat un singur antreprenor pentru ambele lucrări: un anume Pascu Rosenfeld, dovadă în

Piața Sf. Anton la 1890

acest sens fiind ordonanțele de plată eliberate acestuia de către Primărie.

Cu toată meticulozitatea și riguroasa cu care se redactau contractele unor asemenea lucrări, antreprenorii nu se intimidau prea ușor de condițiile dure prevăzute. Pascu Rosenfeld a lăsat să treacă peste două luni de la începerea lucrării fără a o termina, când în contract era clar stipulat termenul de o lună de la începerea până la încheierea ei. Adresa arhitectului Capitalei, M. Capuțineanu, aduce la cunoștința primarului faptul și cere ca Rosenfeld să fie invitat să termine totuși lucrarea, iar în caz contrar să fie sancționat conform contractului. Ce s-a întâmplat mai departe cu lucrările, documentele nu ne mai informează.

În Planul cadastral al orașului București, realizat în 1895-1899, strada Bazaca apare mărginită la un capăt de strada Halelor, iar la celălalt de strada Răul Dâmbovița nu mai desparte Bazaca de Piața Mare, care atunci își schimbase numele în Piața Halelor, ci ocolea această piață.

Pe partea dreaptă a străzii, în plan, apar proprietăți ale Parascivei Șerbănescu și ale unui anume Constantin Bazac (urmaș al lui Anastasie Bazaca?), iar în partea stângă sunt înscrise proprietăți ale lui Marin Eftimiu și ale lui Mateescu. În apropiere se vede și Hotelul „Dacia”, fostul han al lui Manuc, al cărui proprietar era atunci Alexandru Băicoianu.

Ceva mai târziu, într-un plan din 1911, strada Bazaca apare mărginită de strada Carol, între numerele 78-80, peste drum începând Calea Moșilor.

În stânga străzii Bazaca harta dezvăluie proprietățile lui Marin Eftimiu și ale colonelului Orezeanu, iar în dreapta, proprietatea moștenitorilor Popovici. De asemenea, se poate vedea și magazinul lui Theodor Atanasiu, devenit vestit: *La vulturul de mare cu pește în gheare*, care mai târziu se va muta în spatele actualului magazin *Cocor*.

Și iată-ne din nou alături de reporterul S. Thau, pe Bazaca anului 1933, observând împreună cu el, la fel de atent, viața de acolo.

Toți negustorii se cunoșteau. Mulți erau înrudiți între ei sau aveau legături strânse, simțindu-se solidari, așa că în orice împrejurare se ajutau și nimeni nu se supăra când se întâmpla ca vreun client să cumpere de alături. Despre ei se spunea că sunt cei mai veseli oameni din București. Întrebat de redactor de unde vine această veselie ce caracterizează Bazaca, un negustor a răspuns: „Domnule, nici eu nu știu. Dar asta este în tradiția Bazacăi.

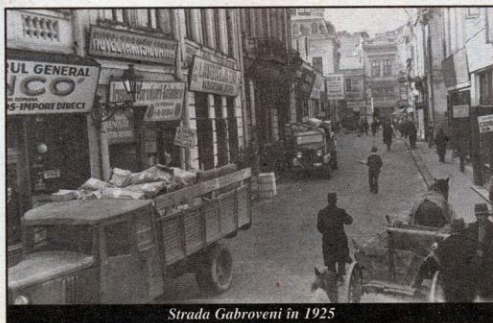
Acasă sunt necăjit. Chiria, mâncarea, soacra mă înnebunesc. Vin aici. Dispar toate, Domle! Îți spun, Bazaca-i fermecată!”

Câteva ore de stat în prăvălie au lămurit misterul. Voioșia și hazul, care constituiau tot farmecul Bazacăi, izvorau din raporturile negustorilor cu clienții. „Din ciocnirile acestor interese atât de contrarii, modul cum caută fiecare să fie mai abil, mai șmecher, rezultă hazul.”

Nu era o stradă a clienților bogați. Majofitatea celor care veneau acolo erau țărani sau servitori și în special femei. Veneau din București, dar și din împrejurimi, căci Bazaca era vestită. Rareori apărea și câte o cucoană, care se lăsa greu, gâseă mărfurilor tot felul de cusururi și se tocmea aprig la preț. Așa încât preferați erau oamenii simpli, mai creduli, putând fi mai ușor convingeți să cumpere și, pe deasupra, plecau și încântați de afacerea făcută. Dar nu numai atât. Bazaca avea clienții ei fideli, care nu se duceau în altă parte nici morți. Mitică, negustorul galant, învăluia fiecare servitoare, fiecare țărancă într-un șuvoi de amabilități exagerate, care le surprindea, le încânta și, mai mult, le amețea de-a binelea. Cu un

flux verbal năucitor, persuasiv, fără drept de replică, el hotăra ce anume își dorea ea să cumpere, iar femeii nu-i rămânea decât să scoată banii, fără a vedea prea bine ce i se dădea.

Ștefan avea alt stil, total

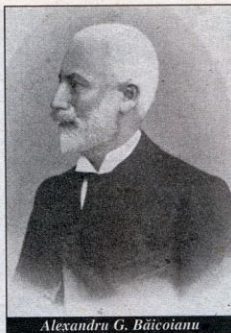

Strada Gabroveni în 1925

opus, și care părea lipsit de orice logică în negustorie. Departe de a-și trata fiecare clientă ca pe o prințesă, cum făcea Mitică, Ștefan, neprietenos, ursuz, le repezea fără milă pe cele care-i treceau cu ușurință pragul, nedându-se în lături nici chiar de la înjurături. Dacă vorbele frumoase aveau efectul scontat, se pare că și cele urâte, precum și intimidarea foloseau aceluiași țel, pe care, curios, îl și atingeau.

Se credea că a vinde în Bazaca necesita aptitudini deosebite. Chiar dacă marea majoritate a negustorilor erau oameni simpli, ei aveau un dar special de a-și cunoaște semenii, o psihologie rar întâlnită, care le permitea ca, la primul pas făcut de client în prăvălia sau perimetrul lor de vânzare, ei să știe clar cu cine au de-a face și să se poarte de așa manieră, încât să aibă numai de câștigat, uneori fără nici o urmă de onestitate.

Bunăoară, se povestește că într-una dintre prăvăliile Bazacai a intrat o clientă care dorea să cumpere un soi de stambă, din care luase cu câteva zile înainte o bună prietenă a ei. Vânzătorul, cu multă sollicitudine, nu a întârziat să desfășoare balotul de țesătură și l-a pus în față, pentru a vedea femeia cam cât îi trebuie, fără a folosi însă nici o unitate de măsură. Femeia s-a uitat atent și a apreciat că nu este de ajuns. Vânzătorul a aprobat și s-a făcut aproape nevăzut sub valul de material, strigându-i să spună cât să mai desfășoare. Într-un final ea

Alexandru G. Băicoianu

a considerat că este suficient, a plătit și a plecat mulțumită. Cu adevărat încântat a fost însă negustorul, căci nu țesătura o desfășurase, ci el se făcuse tot mai mărunț în spatele ei.

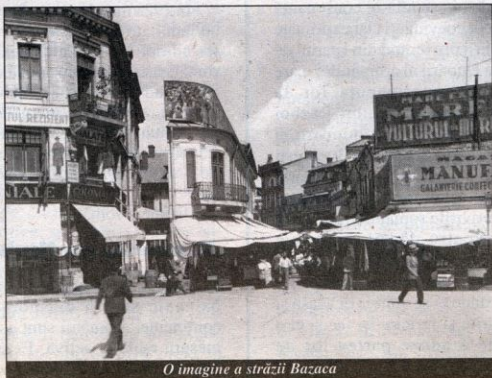
Dulapul (adică un scrânciob, o construcție de lemn care avea patru, șase ori, mai rar, opt leagăne, care se învârtteau în cerc) din Bazaca era original și nu avea farmec decât în Bazaca. Era destinată celor numiți „gură-cască”. „Când un *gură-cască* se oprea în mijlocul Bazacai și se uita la nici el nu știa ce, imediat doi vânzători, la un semn, se apropiau de el, își încrucișau pe rezezișuri mâinile în jurul mijlocului acestuia și-l răs-

ceau o dată, de două ori, până când obosiți dădeau drumul victimei care, buimăcită, înjura, dar pleca în partea de unde a venit”, după cum povestește același S. Thau.

O cunoștință de-a mea care apucase ultimii ani ai Bazacai mi-a istorisit că un adevărat spectacol era venirea Cuțaridei, bătrâna doamnă îmbrăcată mereu în negru, cu rochii rămase din cumpăna de secole și pălării largi cu panglicute ce se încheiau sub bărbie. Ca la un semn, vânzătorii Bazacai scoteau din cotloane numai de ei știute câte două cuțite lungi pe care începeau să le ascuță unul de altul, amenințător, în spatele femeii. Aceasta, spumegând de furie, ocăra în stânga și-n dreapta, fiindcă treptat tot negustorii își uitau îndatoririle și-o luau în primire, pe măsură ce înainta pe strada care, treptat, se umplea de hohotele de râs ale călăilor de ocazie, precum și ale mușterilor, dar și de înjurăturile victimei.

Bazaca însă se pare nu voia să facă rău cu tot dinadinsul, chiar dacă uneori era destul de crudă, ci doar să se înveselească, dovadă și faptul că madam Cuțarida, cu tot zbuciumul ei, tot căuta tovarășia Bazacai.

Degeaba s-a considerat mult timp că Bazaca nu putea să dispară pentru că „a devenit o cutumă”. Bucureștii au simțit nevoia de înnoire, fi-rească de altfel, și, fără milă, au făcut ca peste strada atât de vie și de pitorească să se așternă treptat uitarea. ■

O imagine a străzii Bazaca

În ultimii ani, în România, reprezentanții unei așa-numite comunități a aromânilor se străduiesc să obțină recunoașterea legală, inclusiv parlamentară, a unui statut de minoritate națională. Ei, în diverse forme, invocă existența aromânilor în trecut și în prezent ca o realitate etnică, distinctă în raport cu românii. Consideră că înaintașii lor au avut o strategie de supraviețuire prin sacrificarea propriei identități, ceea ce în condițiile actuale de început de secol și de mileniu ar fi cu totul depășit, de unde și hotărârea necesare la autoritățile înregistrării ca minoritate pozitive a întâmpinat pe negativă din partea a României și nu

lor de a face toate demersurile competente în vederea națională. O atare luare de bună dreptate o reacție nenumărați factori din numai.

Cel mai înalt for științific al țării difuza nu de mult un comunicat din care spicuim: „Academia Română a luat cunoștință cu surpriză de inițiativa unui grup de aro-

AROMÂNII AU FOST ȘI SUNT ROMÂNI

GHEORGHE ZBUCHEA

Înaltul for academic se află în consonanță și în continuarea unor convingeri clar exprimate de o serie de înaintași provenind din spațiul de baștină din dreapta Dunării al aromânilor, care au recunoscut clar apartenența lor la românită. La începutul Primului Război Mondial Nicolae Batzară, fost ministru și senator la Istanbul și apoi senator la București (mort în închisorile comuniste), declara foarte clar: „România este acum farul luminos spre care se îndreaptă privirile românilor din afară de granițele ei. Pentru dășii, ea a fost întotdeauna, dar astăzi este și mai mult, pământul făgăduinții, țara care e acum patria lor cea adevărată, unde ei se simt la ei acasă și pentru a cărei întărire și fericire își fac și ei o sfântă datorie de a aduce partea lor de contribuție.”

În 1928 marele savant Tache Papahagi scria: „o fatalitate istorică a vrut ca astăzi, în loc ca tot nordul Peninsulei Balcanice să fie o țară românească cu neam românesc... să vedem în acest sud al Dunării cum viața românească sângerează cumplit, mergând spre stingere...” Nu demult, scriitorul, ziaristul și editorul Hristu Cândroveanu, președinte de onoare al Societății de Cultură Macedo-Române, declara: „Nu suntem o minoritate, suntem români și vrem să rămânem români.”

Dialecte, nu limbi distincte

Astăzi, în locurile de baștină, în spațiul balcanic sau în diasporă, pe mai multe continente, aromânii sunt o prezență în egală măsură reală și activă. Ei sunt cunoscuți, în general, sub acest nume, pe care în diverse

mâni (armâni) din țara noastră de a se constitui într-o minoritate națională, distinctă de români, ca popor aromân, cu o limbă proprie, aromâna.

Ne aflăm în fața unei diversiuni izvorâte din interese mercantile ale unor cercuri din țară și străinătate, ce ignoră adevărata istorie a acestei ramuri a romanității răsăritene și a dialectului aromân, care, împreună cu cel daco-român, cel megleno-român și cel istro-român, formează limba română... Aromânii sunt o parte integrantă a poporului român, iar limba

lor este româna, caracterizare dată de oamenii de știință români și străini din Evul Mediu și până astăzi... Academia Română i-a considerat întotdeauna pe aromâni ca parte integrantă a acestui popor, fără deosebire de locul de origine... A admite constituirea unei minorități aromâne ar fi cea mai mare absurditate a istoriei contemporane a aromânilor."

forme și l-au revendicat cu mândrie generațiile succesive de strămoși ai lor. În același timp, ei sunt denumiți adesea și cu alte etnonime, între care cele mai frecvente sunt cele de vlahi sau macedoromâni.

Originile aromânilor în spațiul balcanic sunt controversate. În spațiul din dreapta Dunării și al râului Sava, departe spre Grecia peninsulară, prin Bosnia, Albania, vechea Serbie, Munții Balcani, Rodopi, Pind până în Thesalia, Epir și chiar mai departe, aromânii au fost în veacurile trecute o realitate istorică.

În secolul II î.Hr. romanii au început să se înstăpânească la răsărit de Marea Adriatică, iar în anul 148 î.Hr., Macedonia a devenit provincie romană. A început atunci un proces istoric deosebit, de romanizare a diverselor populații, făcând parte în principal din marele neam al tracilor. Mai târziu, împăratul Traian, după cucerirea de către romani a întregii Peninsule Balcanice, a trecut Dunărea și, în urma cuceririi, a extins procesul romanizării și în stânga fluviului, unde a fost creată o nouă provincie romană, numită atunci Dacia Felix. A luat naștere astfel, în urma unui proces istoric complex, romanitatea orientală, cu o continuitate incontestabilă până în zilele noastre.

În decurs de mai multe veacuri, în vremurile medievale, această romanitate a evoluat spre o nouă realitate etnodemografică și implicit lingvistică. Un cronicar bizantin, Theophylactus Simocatta, menționează că undeva în zona munților Balcani, într-o bătălie dintre barbari și trupele Imperiului Bizantin, în anul 587, un autohton ar fi rostit cuvintele „torna, torna frate”, ce reprezintă, în opinia specialiștilor, cea mai veche atestare a limbii vorbite de români, respectiv de aromâni (spre comparație, cele mai vechi cuvinte de limbă franceză sunt consemnate într-un text celebru, cel al jurământului de la Strasbourg, din anul 842).

Vlahii din inima Macedoniei, dintre lacurile Prespa și Ohrida, sunt menționați ca atare, pentru întâia dată, de istoricul bizantin I. Skylitzes, preluat ulterior de Kedrenos. Ei sunt amplu atestați în opera unui celebru scriitor bizantin din secolul XI, Kekaumenos, deloc iubitor de vlahi, și cu care debutează seria numeroaselor scrieri împotriva aromânilor ce acoperă aproape 1.000 de ani. Kekaumenos consemnează clar prezența masivă a aromânilor în Grecia și Macedonia de astăzi. Ulterior, acestei Vlahii din Thesalia i s-au adăugat și alte Vlahii, precum „Vlahia Mică”, „Vlahia de Sus”

Proiectul de constituție grecească realizat de vlahul Rigas din Velestin

etc. La 1170 un celebru călător, rabinul Benjamin de Tudela, consemna existența unei realități distincte în Balcani, respectiv „Terra Blacorum”. În secolul XII un erudit bizantin, secretar al împăratului Manuel I Comnenul, Ioan Kinnamos, afirmă că vlahii din Balcani erau numeroși; „se spune că sunt colonii de demult ai celor din Italia”.

E incontestabil că aromânii au fost continuatori ai romanității orientale în spațiul balcanic, așa cum frații lor, vorbitori ai dialectului daco-român, au continuat romanitatea orientală în stânga Dunării. Aceste realități, respectiv latinitatea sud și nord-dunăreană, au fost înconjurate de diverse populații, precum: greci, slavi de diverse neamuri, albanezi, turci, maghiari etc. Au fost și legături de tot felul între aceste comunități romanice, alcătuind uneori adevărate insule în medii diferite și nu o dată ostile.

Masa românilor balcanici trăitori în vremurile medievale și moderne, cu descendenți până în zilele noastre, a continuat neîntrerupt romanitatea orientală. În ultimele secole ale mileniului I se vorbea o limbă comună, relativ unitară, pe un mare spațiu. Într-o epocă istorică greu de precizat și, ca atare, controversată, această limbă comună s-a diferențiat, apărând în acest fel dialectele istorice ale limbii române: daco-român, aromân, meglenoromân și istroromân. Aceste dialecte și-au avut apoi în

timpurile medievale și moderne propria lor existență și evoluție, fără a-și modifica trăsăturile caracteristice fundamentale, fără a deveni la rândul lor limbi distincte, chiar dacă cu timpul unele diferențieri au fost tot mai pronunțate.

Emancipare națională

La începuturile vremurilor moderne românii balcanici erau împărțiți în grupuri distincte. În părțile central-sudice, în special în Thesalia, Munții Pindului, Macedonia, Epir și Albania, trăiau aromânii (macedo-românii). Unele ramificații ale acestora se întindeau înspre nord în ținuturile vechii Serbiei, Bosniei, Muntenegrului și chiar ale Dalmației. Aceștia erau cei mai numeroși și cei mai prezenți în realitățile vremii. Într-o zonă învecinată spre răsărit, în Tracia, se afla grupul meglenoromânilor. În părțile nord-vestice ale peninsulei trăiau istroromânii. Aceste trei grupuri se deosebeau, între altele, și prin faptul că întrebuințau în viața cotidiană dialecte distincte, ceea ce le conferea originalitatea. Li se adăugă de-a lungul malului drept al Dunării un al patrulea grup, cel al așa-numiților români timocenici, ce locuiau din apropiere de Belgrad, de la râul Morava, până la răsărit de Vidin și chiar mai departe, spre Silistra și ținuturile pontice. Realitatea că Dunărea nu despărțea, ci unea pe cei care aparțineau aceluiași neam a fost o caracteristică observată de contemporani încă din vremurile renașcentiste. Acești români timocenici erau vorbitori ai dialectului daco-român. Majoritatea lor erau descendenți ai romanității orientale, fiind autohtoni în locurile de baștină și având acolo o existență istorică neîntreruptă, din vremurile romane și până în secolul XX.

Existența românismului balcanic în spațiul sud-dunărean a avut o serie de trăsături proprii pe multiple planuri. Înglobați, dar nu înghițiți în masa slavă sau grecească din zonele respective, acești români nu au reușit să-și creeze o viață statală proprie, ceea ce în perspectivă istorică a avut însemnate consecințe negative. Asupra lor s-au perindat o serie de stăpâniri politice străine, precum cea bizantină, sârbească, otomană etc., pentru a ajunge apoi între granițele diferitelor state naționale moderne ce s-au creat în zonă, după dispariția parțială sau totală a unor mai vechi forme politice imperiale.

La începuturile epocii moderne urmașii romanității orientale erau împrăștiați în grupuri mai mari sau mai mici în întregul spațiu balcanic, împărțindu-se în mai multe grupuri.

Cei mai numeroși și cei mai activi dintre ei erau aromânii, avându-și ca principală arie de existență zona Macedoniei istorice, a Albaniei, Epirului, Thesaliei și Munților Pind. Încă de timpuriu, din ce în ce mai mulți aromâni „roiseră”, voit sau nu, spre alte spații balcanice, în Bulgaria, în Croația, Istria etc., precum și mai departe, din Orientul Apropiat spre țărmurile nord-pontice, câmpia Dunării de mijloc, Veneția și mai departe, spre Occident, urmând apoi a-și crea comunități și peste ape, din America până în Australia.

Alături de aromâni, în părțile meridionale ale Balcanilor trăia micul grup al meglenoromânilor. La sute de kilometri spre nord-vest, ca o rămășiță a grupului mult mai mare al românilor apuseni, dispăruți din istorie, se aflau istroromânii. În imediata apropiere a Dunării, în dreapta fluviului trăiau românii timoceni, asemănători din punctul de vedere al dialectului vorbit și nu numai cu frații lor din cele trei țări românești aflate în stânga fluviului. Acești vorbitori de limbă neolatină erau atunci, implicit sau explicit, considerați drept componenți ai unei mari familii românești.

În perioada turcocrăției a continuat modul de viață tradițional multiseclar al românilor balcanici. În cele mai multe zone, mai ales în părțile central-sudice, comunitățile românești, cele ale aromânilor în special, și-au păstrat

Plecarea păstorilor către munte

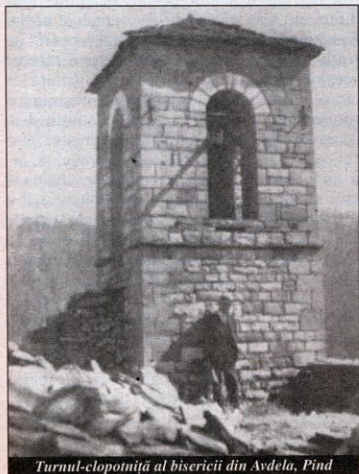
caracterul patriarhal, precumpănitor pastoral, nelipsind însă și o angrenare din ce în ce mai pronunțată în realitățile societății urbane, în contextul mutațiilor ce începeau a se face simțite și în lumea balcanică. Păstoritul a fost, până inclusiv în secolul trecut, o dimensiune stabilă și statornică a vieții românești, favorizată între altele de condițiile mediului geografic muntos în cea mai mare parte, precum și de lipsa unor frontiere statale închise, care să împiedice deplasările lor în zonă.

Ridicarea dintre români a unei pătriuri orașenești formate din meșteșugari de tot felul, negustori, bancheri etc., deci elemente ale unei burghezii proprii în curs de formare, a fost însoțită de derularea unui proces de conștientizare a propriei identități, de trecere de la „națiunea medievală” spre o națiune modernă. În cursul veacului XVIII în întregul spațiu sud-est european, la greci, sârbi, bulgari etc. a avut loc, în forme specifice și în ritmuri diferite, în funcție de factorii interni, dar și de influența epocii luminilor, procesul de formare a conștiințelor naționale și, drept urmare, începutul unei acțiuni de emancipare națională desfășurată cu amploare crescândă în cursul veacului următor. Reprezentantii etniei românești din Peninsula Balcanică, cei ce aparțineau unui popor activ, energic, cu stare materială din ce în ce mai bună, nu puteau rămâne în afara unui astfel de proces.

Prima mărturie scrisă sigur datată, în anul 1731, este o inscripție în patru limbi: aromână, greacă, latină și albaneză, alcătuită de ieromonahul Nectarie Tirpu, aromân din Moscopol. Din secolul XVIII s-au păstrat și o serie de manuscrise. Tot atunci limba aromânilor pătrunde în lumea tiparului.

A doua renaștere a românilor balcanici

Distrugerile succesive din anii 1769 și 1788 ale Moscopolei și ale altor așezări aromânești

Turnul-clopotniță al bisericii din Avdela, Pind

Benjamin de Tudela

au avut importante consecințe asupra vieții multor aromâni care au fost nevoiți să plece în diasporă. Majoritatea cărturarilor de acolo, ca și mulți dintre orașenii bogați au migrat în Imperiul Habsburgic, în special la Viena și Budapesta.

În Imperiul Habsburgic, în alte condiții istorice, s-a produs o însemnată

modificare. Plastic vorbind, s-a renunțat la Bizanț pentru Roma. Ideea medievală a originii romane a stat la baza formulării axiomatice a unei identități românești unitare în întregul spațiu sud-est european, de o parte și de alta a Dunării. Totodată, acum cultura a fost pusă în slujba afirmării unui ideal național din ce în ce mai bine precizat. Învățații români provenind din spațiul balcanic și trăind în Imperiul Habsburgic sau în alte părți ale Europei și-au desfășurat o vreme activitatea separat de frații lor nord-dunăreni. Ulterior, mai ales în contextul cultural de la Viena sau Budapesta, dar și din Transilvania, s-au produs o contopire, o identificare cu ideile și acțiunea națională a exponenților Școlii Ardelene.

În cursul secolului XIX o serie de călători apuseni au străbătut diferitele ținuturi ale Peninsulei Balcanice, având ocazia să-i cunoască direct pe românii de acolo și să informeze cercurile europene despre modul lor de viață, ca și despre trecutul lor mai îndepărtat sau mai apropiat. Pentru majoritatea acestor călători vlahii balcanici erau descendenți direcți ai romanității orientale. Călătorii au subliniat totodată identitatea sau asemănarea foarte mare dintre cele două ramuri principale ale românismului, despărțite de spațiul dintre Balcani și Dunăre. Astfel de idei au fost consemnate pentru prima dată între anii 1804-1810 de către colonelul englez William Martin Leake. Între altele, acesta nota că limba orașelor valahe din Pind diferă foarte puțin de aceea din Țara Românească și conține multe cuvinte

latine. Puqueville, autorul unor însemnări de călătorie prin Imperiul Otoman la sfârșitul secolului XVIII și începutul celui următor, consemna existența acolo a unei conștiințe a descendenței romane, ca și păstrarea etnonimului „rumân” pe care „il revendică cu mândrie”. Aceeași idee a identității românești a fost consemnată și de consulul francez Esprit-Marie Cousinery. Între altele, el consemna că românii din Macedonia „și-au păstrat nu numai caracterul lor național ca și numele de români, dar încă și mândria și curajul strămoșilor lor”. În 1845 învățatul german Jacob Fallmayer sublinia identitatea blocului românesc: „valahii din Thesalia se numesc români, ca și frații lor de limbă și de origine din Principate”. Despre realitățile românești sud-dunărene au mai scris François Lenormant, Edmond About, Ami Boué, Leon Heuzey, Emil Louis Burnouv, F. Kanitz ș.a. Aceștia aduc clare dovezi privind existența în spațiul sud-dunărean a unor elemente ale unei conștiințe naționale proprii, la a cărei evoluție avea să se adauge importanta contribuție provenind din statul român începând cu domnia lui Alexandru Ioan Cuza.

În condițiile complexe ale desfășurării revoluției de la 1848 în Țările Române s-a creat posibilitatea cunoașterii nemijlocite a realităților românești din sud de către revoluționarii nevoiți să-și părăsească țara, plecând în exil. Începând chiar din toamna anului 1848, timp de aproximativ un deceniu, o serie de fruntași ai românilor, foști participanți la revoluția română, au străbătut spațiul balcanic, unii dintre ei chiar stabilindu-se vremelnic acolo. Ei au avut posibilitatea de a-i „descoperi” pe frații lor de departe. Caracteristica tuturor acestor militanți naționali a fost conștiința lor clară că în sudul Dunării trăia o ramură a românismului identică cu cea de la nord și că soarta acelora privea întregul românism. Între cei care i-au cunoscut pe acești români și, într-un fel sau altul, s-au preocupat de situația și viitorul lor pot fi menționați: N. Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, I.C. Brătianu, I. Heliade Rădulescu, Christian Tell, D. Bolintineanu, C. Negri. Atunci au fost alcătuite primele memorii către autoritățile otomane și europene, precum și primele planuri politice în legătură cu situația, drepturile de dobândit și afirmarea culturală și chiar politică a aromânilor. În acest context s-au creat condiții pentru cea de a doua renaștere a românilor balcanici, ale cărei începuturi au fost legate direct de epoca Unirii, de însemnatele realizări obținute în vremea domniei lui Alexandru Ioan Cuza. ■

(Va urma)

*Mai degrabă
privesc cerul,
acolo unde nu există
murdăria,
ci doar lumina
stelelor.*

TUMULTUOASA EXISTENȚĂ A UNUI CONTEMPLATIV OMAR KHAYYAM

VICTOR IONESCU

Omar Khayyam (1048-1131) a fost una dintre marile personalități date lumii de Persia, Iranul de azi, numele său devenind adesea sinonim cu plăcerea vieții și a iubirii.

S-a născut la Nishapur, în nordul țării, la 18 mai 1048, în familia unui meșteșugar care confecționa corturi. Numelui său inițial – Ghiyath al-Din Abu'l-Fath Umar ibn Ibrahim al Nisaburi – i-a fost adăugată sintagma *al Khayyami*, ceea ce însemna „făcătorul de corturi”, deoarece în tinerețe practicasese această meserie, alături de părintele său.

Evenimentele politice din Asia Centrală a secolului XI i-au influențat serios viața și activitatea. Era epoca în care turcii seldgiucizi intraseră pe această scenă geopolitică,

întemeind un imperiu ce includea teritoriile statelor moderne Iran, Afganistan, Turkmenistan, Azerbaidjan, Armenia, Georgia, Turcia, Irak, Arabia Saudită, Siria, Iordania, Israel și Liban. Nord-estul Persiei fusese cucerit în anii 1038-1040, Toghrul Beg, conducătorul seldgiucid, proclamându-se sultan chiar la Nishapur, în 1038, pentru a triumfa definitiv în 1055, prin cucerirea Bagdadului califilor. Fondator al dinastiei Marilor Seldgiucizi, Toghrul Beg a făcut din Isphahan capitala statului. Nepotul și succesorul său, Alp Arslan (1063-1072), s-a stră-

duit să centralizeze imperiul, folosindu-se pentru administrare de funcționari persani. Sub Malik Șah (1072-1092), statul seldgiucid a atins limitele maxime, între Marea Egee, la vest, și Turkestan, la est. Acest sultan a avut de înfruntat numeroase revolte, între care și pe aceea a sectei Hașșîșin.

Cei trei prieteni

Orașul Nishapur era renumit și prin universitatea sa, cunoscută în toată lumea islamică. Acolo, Omar Khayyam a studiat matematicile și astronomia, alcătuind, în

perioada studiilor, un adevărat trio de prieteni, alături de Abdul Kasem și Hasan bin Sabah, ultimii urmând studii juridice. Abdul Kasem se trăgea dintr-o veche și bogată familie persană; el învăța cu ușurință și strălucea în analiza problemelor dificile sau în găsirea argumentelor pe care le expunea cu talent oratoric, atât la moschee, cât și la curtea de judecată. Abdul Kasem a devenit ulterior om de stat, ajungând, sub numele de Nizam al-Mulk, la rangul de mare vizir al sultanului Malik Șah. Hasan bin Sabah provenea dintr-o familie săracă de funcționari ce ținea de secta șiiților. La terminarea studiilor, când cei trei prieteni s-au despărțit, la replica lui Kasem, potrivit căreia „eu vă voi scoate din noroi“, Omar l-a răspuns că „există prea mult noroi în țara asta și el trebuie curățat“. Mai puțin pragmatic decât tovarășii săi, Omar le-a mărturisit: „atunci, mai de-

grabă privesc cerul, acolo unde nu există murdăria, ci doar lumina stelelor“.

În 1059, Togrul Beg l-a numit pe Abdul Kasem guvernator al Khorasanului, după care, urmașul lui Togrul, sultanul Alp Arslan, l-a promovat mare vizir, sub numele de Nizam al-Mulk. Bun administrator și conducător moderat, Abdul Kasem s-a dovedit și un protector al științelor și artelor. Vizirul Nizam al-Mulk i-a chemat în capitala seldgiucidă pe prietenii săi din tinerețe, Omar Khayyam și Hasan bin Sabah, oferind celui dintâi conducerea observatorului astronomic din Isphahan (1076), iar celui de-al doilea, înaltul post administrativ de șambelan (*hadjib*).

Omar Khayyam, care la 25 de ani scrisese *Probleme de algebră*, iar, în 1070, din Samarkand, unde se mutase, publicase *Tratat de demonstrare a unor probleme de algebră*, a devenit, în scurt timp, un celebru savant al epocii. „Am avut profesori eminente și m-am bucurat de progresele mele, de triumfurile mele. Când evoc savantul care eram, îl compar cu apa care ia forma vasului.“ Extinzându-și mult aria preocupărilor matematice, a mai publicat și alte lucrări științifice, între care *Tabelele astronomice*, *Metoda pentru extragerea rădăcinii cubice* și *Tratat privind unele dificultăți ale definițiilor lui Euclid* (ultimele

două au ajuns până la noi). Omar Khayyam a fost autorul și al unei revoluționare reforme a calendarului musulman. Calendarul propus de el se numea *Al-Tarik al-Djabei*, ceea ce însemna *Era lui Gilala (Malik Șah)* și începea în ziua a 10-a a lunii Ramadan din anul 471 de la Hegira sau, în termenii noștri, la 16 martie 1079.

Lungimea anului măsurată de Khayyam avea 365,242198 de zile, în timp ce comensurarea actuală este de 365,242190 de zile. Prin acest calendar, propunea intercalarea a 8 zile la fiecare 50 de ani, ceea ce dădea o eroare de o zi la 5.000 de ani. (Pentru comparație, precizăm că actualul calendar folosit de europeni, cel gregorian, dă o eroare de o zi la 3.300 de ani).

„Afirm și dovedesc“ era una dintre formulele preferate de savantul matematician și astronom. Omar a avut contribuții majore în aritmetică, algebră și geometrie, el ocupându-se de așa-numitul „interval continuu“ (numere raționale și iraționale), de legătura dintre raport și număr, de clasificarea ecuațiilor de gradul 3, de problema rezolvării grafice a ecuațiilor algebrice și de teoria paralelelor. De asemenea, a formulat clar conceptul de număr rațional, a dat metoda generală de determinare a rădăcinilor pozitive ale unor clase de ecuații prin intersectarea parabolei cu cercul, punând astfel bazele geometriei analitice, și a stabilit primele teoreme de geometrie neeuclidiană.

Savantul poet

Dar dincolo de preocupările sale savante, Omar a rămas în istorie prin așa-numitele *rubayate*, catrene independente la care uneori rimează

Ilustrație la ciclul celor 600 de rubayate, de inspirație agnostică

Hasan bin Sabah, care provenea dintr-o familie săracă, a dezvoltat și consolidat secta Hașșîșinilor

toate versurile, dar care au adeseori, la al treilea vers, o cadență diferită de a celorlalte. Faima poetică a depășit-o poate pe nedrept pe cea de matematician, deoarece meritele i-au fost aceleași în ambele direcții. A fost un clasic al poeziei persane și universale, cucerind lumea modernă, mai ales datorită excelentei traduceri în limba engleză, din 1859, a *rubayatei* aparținând lui Eliot Fitzgerald. În limba română, prima versiune a versurilor lui Omar Khayyam a apărut în 1932 și i-a fost datorată lui A.T. Stamatiad. Cu numai nouă ani înainte, apăruse și prima versiune în limba franceză, realizată de Franz Toussaint și publicată cu o prefață semnată tocmai de ambasadorul Persiei la Cairo, Ali-no-Rouze. Acolo se sublinia: „printre marii poeți ai literaturii iraniene, cizelatorul *rubayatei* ocupă un loc foarte special. Saadi este în toate mâinile. Copiii învață să apeleze la a sa *Grădina a trandafirilor*. Ferdousi este în toate urechile. De secole, trubadurii cântă în piețele

publice minunatele povești din *Cartea Regilor*. Hafez e în toate inimile. Odele lui sunt încă *abc-ul* îndrăgostiților persani. În schimb, opera poetului din Nishapur a avut o soartă diferită. Persecutat de fanatici, exploatat și denaturat de clericii care au vrut să-l acapareze, adevăratul Khayyam n-a supraviețuit decât în inima și spiritul unei elite independente și în admirația cititorilor“.

Khayyam însuși scria în primul dintre catrenele sale:

„Toată lumea știe că n-am murmurat niciodată nici cea mai scurtă rugăciune. Toată lumea știe, de asemenea, că n-am încercat niciodată să-mi ascund greșelile. În același timp, sunt încrezător pentru că întotdeauna am fost sincer.“

Era un iubitor al vieții.

După orele de studii matematice sau de observare a astrelor, îi plăcea să meargă la vinărie unde, în tovărășia unor prieteni, mânca lipie cu brânză și unt, smochine, curmale și nuci, bând din vinul pe care, spunea el, „Profetul ni l-a interzis doar în abundență“.

Între-adevăr, *rubayatele* par a fi dedicate mai ales plăcerilor omenesti: „Când pentru mine ai

făcut din lut un corp, / Știi că n-am să-mi pot învinge patimile, / Oare nu ești tu de vină că viața mi-e plină de păcat? / Spune-mi atunci, Doamne, pentru ce eu trebuie să ard în Infern?“ De aici și până la tonuri atee și chiar antireligioase rămânea o cale scurtă: „Fii îngăduitor cu oamenii care se îmbată / Gândește-te că și tu ai alte defecte. / Dacă vrei să sporești pacea și liniștea, apleacă-te asupra dezmoștenitorilor vieții. / Asupra miilor care gem în nefericire.“

Contextul politic intern al imperiului Marilor Seldgiucizi de la sfârșitul secolului XI era favorabil mișcărilor sociale și, mai ales, celor cu motivație religioasă. A fost perioada în care fostul prieten al lui Omar Khayyam și al vizirului Nizam al-Mulk, Hasan bin Sabah, retras în fortăreața de pe muntele Alamaut și cunoscut sub numele de „bătrânul din munte“ (*Magazin istoric*, nr.11/2001), a dezvoltat și consolidat secta Hașșîșinilor, ai căror mujahedini erau pregătiți să-i asasineze pe regii

Mormântul lui Omar Khayyam de la Nishapur, ridicat la peste 700 de ani de la moartea savantului

Poetul și astronomul

și vizirii suniți din Persia, să semene teroarea și, cu ajutorul ei, să preia conducerea țării.

Timpuri tulburi

Era perioada în care evenimentele politice aveau să pună capăt etapei „pașnice” din viața lui Omar Khayyam, etapă împărțită între contemplarea cerului și reveriile izvorâte din cupele cu vin. În octombrie 1092, vizirul Nizam al-Mulk cădea sub loviturile ucigașe ale discipolilor fostului său prieten Hasan bin Sabah. Atentatul a avut loc în timp ce vizirul se afla pe drumul dintre Isphahan și Bagdad. Numai după o lună, au reușit să-l ucidă și pe Malik Șah, puterea fiind preluată pentru o perioadă de trei ani (1092-1095) de a treia soție a sultanului ucis, Turkan Hatun, în numele fiului ei de 4 ani, Nasr ad-Din Mehmed I. Au urmat ani de război civil, în care au fost angajați și frații lui Malik Șah. Puterea a revenit apoi altor fii ai sultanului defunct, Rukn ad-Din Abu'l Mazaffan (1095-1104) și Ghias ad-Din Muhammad I (1105-1118). Probabil că în acea perioadă, dezamăgit de cele întâmplate protectorilor săi, Khayyam a scris: „Nu căuta fericirea. Viața este la fel de scurtă ca un suspin. Uni-

versul este un miraj, dar viața este o minciună.” Cu toate acestea, a rămas, în continuare, la curtea din Isphahan, căutând să recâștige favorurile vieții de odinioară. Era însă o perioadă dificilă, deoarece unii ierarhi suniți îl acuzau de ateism și credință falsă, spunându-i că, deși buzele sale rosteau vorbele Profetului, inima îi era străină de învățăturile acestuia.

Printre argumentele dușmanilor figura și un alt catren: „Dincolo de pământ, dincolo de infinit, am căutat să văd Cerul și Infernul. O voce solemnă mi-a răspuns: Cerul și Infernul sunt în tine.” Chiar și în încercarea de a se scuza, poetul are accente neconforme dogmei canonice: „Pe lumea asta poți găsi om fără păcat? Nouă tuturor ne sunt date drumuri fără de păcate. Noi procedăm prost, iar tu ne pedepsești cu răul. Între noi și tine nu există nici o deosebire.”

Omar Khayyam a regăsit înalta protecție a seldiucizilor abia când, la moartea lui Mahmud I, sultanatul a fost împărțit între fiul acestuia, Mahmud II, și ultimul fiu al lui Malik Șah, Muizz ad-Din Ahmad Sandjar (1118-1157). Acesta din urmă, care a domnit peste un teritoriu format din Horasan, Horezm și Mave-ranhar, și-a stabilit capitala la

Merv (astăzi în Turkmenistan). Omar Khayyam l-a însoțit și în acel oraș, unde sultanul a organizat un puternic centru universitar, în cadrul căruia matematicianul-poet a regăsit condițiile propice de studiu. A fost locul unde a scris unele dintre importanțele sale lucrări de matematică.

Sfârșitul vieții i-a fost umbrit de veșniciei săi acuzatori de ateism. Protectorul fiindu-i angajat în permanentele războaie ale timpului, n-a putut să-l scutească de canonul de a face un pelerinaj la Mecca. La 80 de ani, Omar Khayyam a parcurs dificilul drum de la Merv la Mecca. La întoarcere s-a oprit la Nishapur, așezarea sa natală, unde, un an mai târziu, a și murit. Posteritatea i-a recunoscut meritele, ridicându-i un mau-soleu. Epitaful și-l scrisese singur, în fond, o sinteză poetică a propriei vieți: „Jocuri, parfumuri și cupe; buze, plepe și ochi strălucitori./ Jucării pe care Timpul le distruge, Jucării!/ Austeritate, solitudine și muncă, meditație, rugăciune și renunțare./ Cenuși pe care Timpul le distruge, Cenuși!” ■

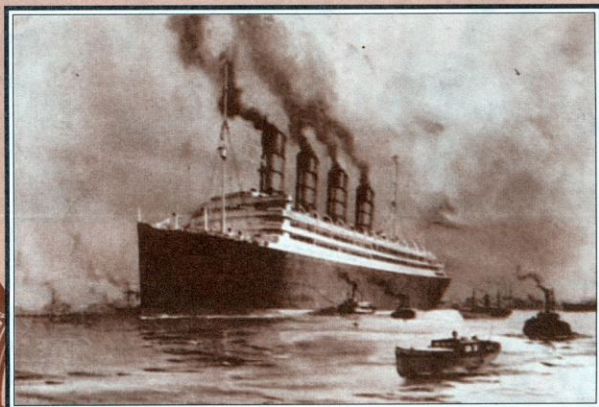
Adresa: Str. Mircea Costin nr. 18,
Sector 1, București
Tel: 222.53.18; Tel/Fax: 222.53.17
Tel: 223.76.55
E-mail: comenzi@lucman.ro

SHAN SA
*Poarta păcii
celeste*

LUCMAN

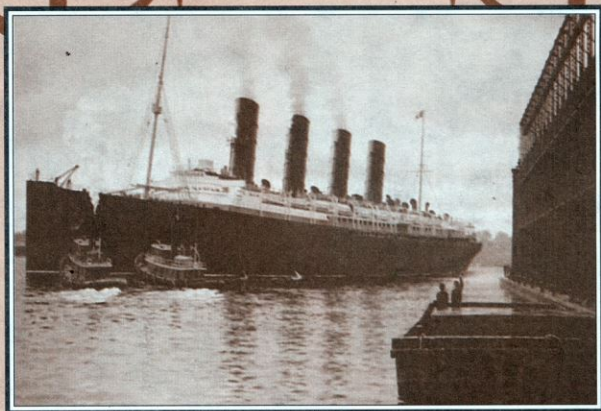
ALBUM ISTORIC

Nave de pasageri care traversau Oceanul în primele decenii ale secolului XX excelau prin confort și lux. Separeurile, care asigurau intimitatea, sălile de bal, piscinele, restaurantele, punțile elegante, apartamentele de tip regal sau numai foarte moderne, cabinele spațioase aveau drept creatori pe cei mai valoroși arhitecți ai momentului, inspirați de stilul hotelurilor pariziene și londoneze și chiar al castelului de la Versailles.

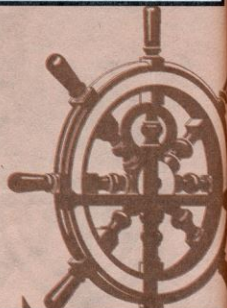
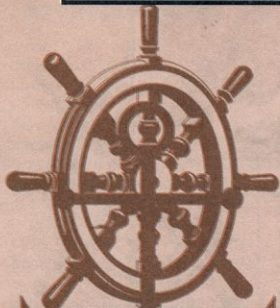
Aquitania

Lusitania

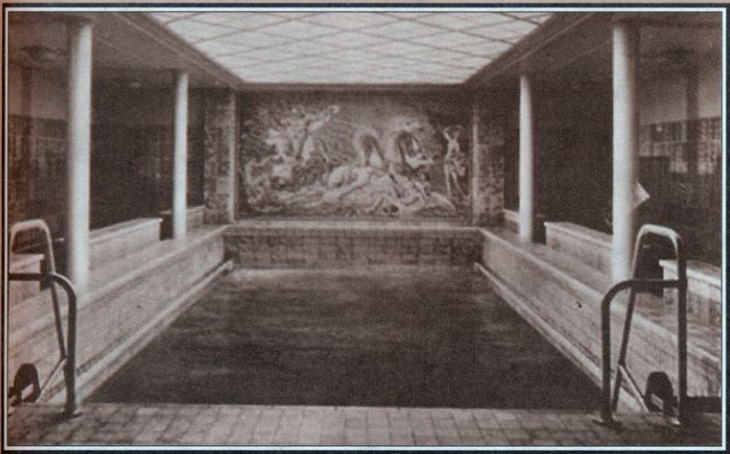

Cabină pe Queen Mary

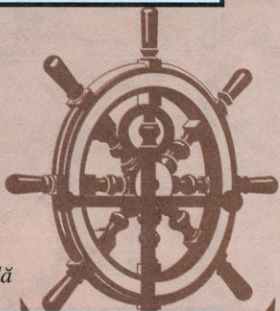

Salon pe Mauretania

O piscină...

...și o punte invitând la promenadă

Restaurant de lux

Salon

Constituția din 1866

Autorii acestui text sunt elevi la Colegiul „Sf. Sava“. Au participat, în anul școlar 2005-2006, cu o lucrare mai amplă la Sesiunea de referate și comunicări ale elevilor din Capitală. Ne-au trimis textul la redacție, din care am ales fragmentul ce urmează.

Două stampe de epocă ilustrând abdicarea lui Cuza și intrarea prințului Carol în București

GEORGE-MIHAI IRIMESCU, ANTONIO NARTEA

Prin actul de abdicare forțată semnat în dimineața de 11 februarie 1866, domnitorul Alexandru Ioan Cuza preda „cârma guvernului în mâna unei Locotenențe Domnești și a ministerului [guvernului] ales de popor“. În proclamația adresată țării, Locotenența Domnească se angaja să îndeplinească „cele patru puncte votate de națiune și de către Divanurile ad-hoc: unirea, autonomia, principele străin, guvernământ constituțional“.

Întrunite în ședință comună chiar în ziua de 11 februarie, Adunarea Electivă și Senatul îl aleg în unanimitate ca domn pe Filip de Flandra. Trei zile mai târziu, la 14 februarie, acesta declină oferta venită de la București. Abia după câteva săptămâni de frământări, la 29 martie, Locotenența Domnească și guvernul provizoriu hotărăsc să consulte poporul prin plebiscit „dacă voințe să suie pe tronul ereditar al Principatelor Unite Române pe principele Carol-Ludovic de Hohenzollern, sub numele de Carol I“. Plebiscitul desfășurat în perioada 2-8 aprilie a dat următoarele rezultate: 685.969 voturi pentru și 224 contra.

În baza acestor rezultate, între 9 și 17 aprilie se desfășoară alegeri pentru Adunarea Electivă. Convocată în sesiune extraordinară la 28 aprilie, Adunarea Electivă devine Adunare Constituantă. În ședința sa din 1 mai 1866, îl proclamă pe Carol principe ereditar și primește din partea Locotenenței Domnești proiectul noii Constituții. În ziua de 10 mai Constituanta adoptă legea pentru naturalizarea familiei princiare de Hohenzollern, iar seara Locotenența Domnească și guvernul provizoriu își depun demisia pentru a da posibilitate domnitorului să formeze primul guvern.

Proiectul de Constituție fusese elaborat de Consiliul de Stat și acceptat de guvern. Un Comitet compus din delegații diferitelor secții ale Constituantei a întocmit un raport ce cumula modificările formulate în cadrul secțiilor.

Anul al II-lea N° 38 București, calea Mogoșoane N° 18, Vineri 22 Mai 1858

Lămâsă-te
și vei fi.

ROMÂNUL

Volesce
și vei pute.

DIARUL POLITIC, COMERCIAL, LITERAR.

ABONAMENTUL TRIMIS ÎN REPUBLICĂ ȘI ÎN VOR ARDE.

Directorul: Gheorghe Brătianu și redacția: C. A. Rosetti. Tipografia: C. A. Rosetti, Calea Mogoșoane N° 18, București.

C.A. Rosetti
și fronsipiciul ziarului său

Proiectul de Constituție reprezenta o adaptare a Constituției belgiene din 1831, considerată la acea dată cea mai liberală lege fundamentală din Europa. Dezbatere pe marginea acestui proiect și adoptarea formei finale a textului care, cu unele mici modificări, a rămas în vigoare până în 1923 reprezintă o mărturie interesantă despre confruntările de opinii care au stat la baza fundamentării cadrului constituțional al statului român modern.

Prima ședință a Constituantei consacrată discuției proiectului de Constituție a avut loc în ziua de 16 iunie 1866. Fiecare deputat a primit câte un exemplar din textul proiectului de Constituție și al raportului Comitetului de delegați, după care deputatul Aristid Pascal a dat citire raportului, care nu conținea modificări importante. Dar la Articolul 6 din Titlul II (*Despre drepturile românilor*) adăuga un amendament. În proiect, articolul avea următorul conținut: „Însușirea de român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulamentelor statonice prin legile civile. Religionea nu mai poate fi un obstacol la împământare.” Amendamentul propus în raport făcea precizarea: „Încât privește pe israeliți, o lege specială va

regula admisia lor treptată la împământare”. În cuvântul său, Aristid Pascal a motivat astfel decizia Comitetului: „Poporul român, foarte gelos [în sensul de mândru, preocupat] de naționalitatea sa, s-a arătat totdeauna timid [temător] în fața oricărei dispozițiuni legislative în care a putut vedea cea mai mică amenințare pentru a sa naționalitate; și împingând acest simțământ până la exces a putut fi bânuit de exclusivism. Acesta a fost motivul pentru care alineatul II din Articolul 6 al proiectului de constituție al guvernului a inspirat o justă temere ce s-a manifestat în toate părțile României cu o vivacitate vibrantă, care nu ar putea fi condamnată decât numai de acei ce nu cunosc bine starea societății noastre, cauza plăgilor sale, pe inamicii dinnăuntru, pe cei ce sunt ostili credințelor sale, religiunii și independenței sale. Majoritatea Comitetului, în fața unei atare stări de lucruri, a crezut de necesitate a adăoga un alineat la Articolul 6 din proiectul guvernului...”

Cu aceasta ședința s-a închis, lucrările fiind reluate în seara de 17 iunie. Apreciind că modificările propuse erau foarte importante, iar deputații n-au avut răgazul de gândire necesar, ministrul de Finanțe Ion C.

Brătianu a propus o nouă amânare a discuțiilor.

Ședința din 18 iunie a fost consacrată discuțiilor generale și a debutat furtunos. Deputatul Al. Sihleanu, în numele minorității din cadrul Comitetului de delegați (compusă din cel care vorbea, N. Ionescu și Pană Buescu), declară că nu era de acord cu raportul prezentat de majoritatea Comitetului (C. Grădișteanu, Callimachi Catargi, N. Racoviță și Aristid Pascal). „Ca român de dincolo de Milcov – declară el – a trebuit să ne oprim înaintea unei alarme, unei spaime din cele mai îngrozitoare care s-a împărsiat în țară de când a apărut proiectul de Constituție cu acest articol pentru libertatea religiunilor [...] Trebuia dar să ținem seama de aceasta și eu unul am ținut seamă și am votat contra acestui principiu, rezervându-mă ca să dezvolt și motivele care mă fac să fiu în contra lui, pe care le voi aduce înaintea Adunării când va fi chestiunea în discuție...”

În luarea sa de cuvânt, deputatul Nicolae Voinov apreciază că amendamentul

propus de Comitet la Articolul 6 are un caracter intolerant, în discordanță cu spiritul tolerant al poporului român și cu încercarea de a arăta „în ochii Europei” caracterul liberal și tolerant al Constituției ce urma a fi adoptată.

Ion C. Brătianu, în numele guvernului, declară că retrage articolul privitor la evrei, argumentând astfel: „Domnilor, toate intrigile, toate pasiunile au luat drept drapel cestiunea evreilor, au luat drept armă articolul pus în Constituțiune ca să poată amăgi poporul și să îl împingă la agitațiuni; și știți, domnilor, că nu din agitațiunile poporului va ieși fericirea și siguranța României în împregiurările de astăzi... Noi am declarat că guvernul nu înțelege a da țara evreilor, nici a le da drepturi care să atingă, să jignească cât de puțin interesele românilor [...] Fac apel la toți onorabili deputați ca dumealor să dea poporului exemplu de liniște și de sânge rece [...] De aceea socotesc că, chiar de acum, Comitetul să adere la propunerea guvernului; să retragă din proiectul său articolul pentru evrei, pentru ca acest articol nici chiar să mai fie în discuțiune.”

Propunerea lui I.C. Brătianu este susținută de N. Blaremburg, dar N. Ionescu consideră că problema trebuie discutată în ședința următoare, când articolul respectiv va fi la ordinea zilei.

„Agitațiunile” poporului despre care vorbește Brătianu erau, din păcate, o realitate care putea deveni periculoasă. Nu exprimau însă starea de spirit generală, ci erau rezultatul acțiunii unor factori

interesați să scoată în stradă dezbaterile din interiorul Constituantei pentru a folosi reacția dirijată a străzii ca factor de presiune. În acele zile sosise la București și Adolphe Crémieux, președintele Alianței Israelite Universale. Intervențiile sale pe lângă guvernul român, luând forma unor amenințări, au stârnit reacția bucureștenilor, care în ziua de 20 iunie au devastat mai multe magazine evreiești.

N. Blaremburg, un orator cu audiență

Sub impresia acestor manifestări, are loc ședința Constituantei din după-amiaza zilei de 20 iunie. Prima replică la cuvântarea ministrului Brătianu a venit din partea deputatului Ghika Comănișteanu. El dorea să se sublinieze faptul că după discursul ministrului nu aplaudase întreaga Constituanta, așa cum reieșea din procesul-verbal publicat în *Monitorul oficial* și ruga să se constate cel puțin că el nu a aplaudat, ci a cerut cuvântul să protesteze.

Cea mai agitată ședință a avut loc în ziua de 21 iunie. La început a luat cuvântul C. Boerescu, care acuza ziarul *Românul*, implicit pe proprietarul acestuia, C.A.

Rosetti, că „a arătat discuțiunea petrecută în Adunare [...] ca [și] cum în Adunare ar fi amici și inamici ai libertăților țării”. După această intervenție, ședința se întrerupe pentru cinci minute.

Se reia cu discutarea articolelor 4, 5 și 6 din proiectul de Constituție. Primele două articole sunt suprimate de Comitetul de delegați și astfel se ajunge la Articolul 6, cel care făcea referire la dreptul de împământinire al persoanelor de altă religie decât cea creștină. Reamintim că la articolul din proiectul prezentat de guvern, Comitetul de delegați adăugase un alineat prin care se stipula că numai persoanele de religie creștină primeau împământinirea.

In cadrul acestei ședințe s-au formulat mai multe amendamente. Trei dintre ele au focalizat însă dezbaterile. Primul, susținut de deputații I. Negură, I. Heliad, D. Racoviță, Plesnilă, C. Romanescu și Lateș, cerea menținerea articolului propus de Comitet, cu adăugarea unui alineat care să menționeze limpede că împământinirea se acordă numai străinilor de religie creștină. Cel de al doilea (semnat de C. Boerescu, C. Sutz, A.T. Zisu, N. Blaremburg și Grigore Cantacuzino) cerea menținerea doar a principiului Articolului 6 și suprimarea oricărui alt alineat. În sfârșit, cel de al treilea amendament a fost depus de C. Văleanu, Al. Mărgăritescu, Pleșoianu, N. Racoviță și alți câțiva deputați, cerând revenirea la următorul alineat: „Numai streinii de rituri creștine pot dobândi împământinirea”. În luarea sa de

cuvânt, N. Racoviță a cerut menținerea întocmai a „redacțiunii Comitetului”. A replicat Ghika Comănișteanu, arătând că opinia publică era pe băncile Constituantei și nu în cadrul unei „plebe rătăcite”, ușor de influențat prin manevre de culise. El a ținut să precizeze că privarea de dreptul la împământinare pe motiv religios ar fi un act imoral, mai ales din perspectiva faptului că se urmărea premeditat excluderea „evreilor și numai a evreilor”. A încheiat prin a sublinia că evreii nu erau un pericol pentru națiunea română, iar această discuție nu făcea altceva decât „agită toate spiritele”.

Aceeași poziție a avut deputatul Ion Strat: evreii nu pot pune în pericol unitatea națională a românilor. În cazul în care nu era vorba doar de temerea că aceștia vor acapara micul comerț și industria, el cere „populațiunei de peste Milcov” să exprime clar motivele pentru care exista o asemenea pornire împotriva evreilor. După opinia sa, reacția populației de „dincolo de Milcov” ar putea proveni din faptul că „orașele... și cea mai mare parte din sate au început a fi inundate de elementul israelit”, considerat pe nedrept de către unii ca fiind mai înăpoiat decât populația de rit creștin. E clar însă faptul că evreii, dată fiind „capacitatea eminentamente comercială” cu care sunt dotați, nu pot fi acuzați că reprezintă o concurență pentru comerțianții români și nici că „au mai puține trebuințe” ca popoarele creștine. Fiind preluată după cea belgiană, o Constituție în rând cu cea

I.Strat, un om cu tact, bine intenționat

franceză și cea engleză, ar fi imposibil ca în Constituția României, „un stat cu pretenții”, să existe un articol care să condiționeze un drept străinilor în funcție de religia lor.

Deputatul Pană Buescu cerea ca evreilor să li se acorde toleranță în ceea ce privește comerțul sau industria, dar să fie privați de orice drept civil sau politic, deoarece „având aceste drepturi, evreii pot deveni o amenințare pentru integritatea poporului român”.

Într-o formă sau alta, ideea pericolului pe care îl reprezentau evreii pentru români a fost exprimată și de alți deputați, fiind nevoie de o nouă intervenție a ministrului Ion C. Brătianu pentru a potoli „această discuțiune”. Mărturiseste că este de aceeași părere cu I. Strat, că e vorba despre „o cestiune socială, nu o cestiune religioasă” și de aceea face apel la unitățile administrative, singurele în măsură să oprească pe „străini de a ne inunda țara”.

După cinci ore de dezbateri se propune închiderea discuțiilor, dar pentru că există proteste, se supune la vot și dezbaterile continuă. În cuvântul deputatul Tacu, în calitate de reprezentant al Iașului, care se opune vehement oricărei intenții de a se da drepturi politice evreilor. Replicile nu se lasă așteptate. Atât I.C. Brătianu, cât și președintele Constituantei, Costache Manolachi, îl acuză pe Tacu că a abuzat de libertatea sa de opinie.

Ședința se întrerupe pentru 10 minute, iar la reluare i se dă cuvântul deputatului Pogor, pentru „a se clarifica o cestiune de regulament”. În final, se supun la vot cele trei amendamente, fiind adoptat cu mare majoritate de voturi cel semnat de C. Văleanu, Al. Mărgăritescu, N. Racoviță, Păleoianu ș.a. Tot prin vot, Constituanta hotărăște înlocuirea Articolului 6 din proiectul guvernului cu textul propus de amendamentul C. Văleanu.

În ziua de 22 iunie lucrările Constituantei debutează prin reluarea dezbaterilor asupra Articolului 6 și a amendamentului proaspăt votat. Se încearcă extinderea spiritului discriminator în ceea ce îi privește pe evrei și în momentul în care se pune în discuție Articolul 7 referitor la dobândirea de drepturi politice de către orice cetățean străin prin votul Corpurilor Legiuitoare. Acest articol primește un amendament semnat de deputații Lateș, Negură, Tacu, Cernătescu, Heliad, Voinov, Leca, având următorul conținut: „Nici un ebreu, din momentul promulgării acestei Constituțiuni, nu

se va putea stabili în România decât conform unei legi speciale întru aceasta." Deputatul G. Mârzescu ia cuvântul și îi califică drept barbari pe cei șapte semnatori ai acestui amendament cu tente rasiste, care strică imaginea României în ochii Europei. În final, amendamentul este respins de marea majoritate a deputaților.

In acest moment raportorul Aristid Pascal aduce în discuția plenului alineatul 2 al Articolului 6 („Numai împământinirea seamănă pe strein cu românii pentru exercitarea drepturilor politice, precum și a drepturilor de a poseda moșie”), cu intenția de a fi explicat. Se stărnesc neînțelegeri de procedură și Lăteș profită spre a dezvolta amendamentul abia respins. Refuză dreptul străinilor de a deține pământ în România. Raportorul Aristid Pascal revine cu argumente puternice: în primul rând, amendamentul Lăteș fusese respins de Comitet prin paritate de voturi, iar în al doilea rând era în contradicție cu legislația în vigoare, care dădea drept străinilor să dețină imobile. Mai mult, amendamentul era și împotriva străinilor creștini. Intervenind în discuție, deputatul G. Mârzescu arată că inconvenientul major al amendamentului consta în faptul că dreptul de cumpărare

a imobilelor era unul civil, nicidecum unul politic.

Conform articolului 87 al regulamentului, în ședința din 29 iunie s-a supus la vot întregul proiect al Constituției, care a fost votat în unanimitate. Vădit satisfăcut, președintele Constituantei a rostit un scurt discurs: „Ați realizat astăzi dorințele Diyanului ad-hoc și dăm exemplu Occidentului că acest popor tânăr al României, la care până mai ieri, alaltăieri încă se uita cu oarecare îngrijire Europa, a dat astăzi dovadă că are vitalitate în sine, că își va susține naționalitatea sa, că își va susține pe Carol I. Să trăiască dar domnitorul nostru!”

A doua zi, 30 iunie 1866, însoțit de înaltul cler, de membrii guvernului și ai Consiliului de Stat, prințul Carol I se prezintă în sala Constituantei, subscie

Constituția și depune jurământul: „Jur de a păzi Constituțiunea și legile poporului român, de a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului.” Sancționată și promulgată la 30 iunie, Constituția a fost publicată în Monitorul oficial din 1 iulie. Cinci zile mai târziu, la 6 iulie, după ce adoptă și noua lege electorală, Adu-narea Constituanta este dizolvată, Corpurile Legiuitoare prevăzute de noua lege fundamentală a statului român urmând a fi convocate în termenii prescriși de lege.

In forma sa finală, modificată de Comitetul delegaților și adoptată de Constituanta, Articolul 6 a devenit Articolul 7 din Titlul II (Despre drepturile românilor) al Constituției și suna astfel: „Înșușirea de român se dobândește, se conservă și se pierde potrivit regulilor stabilite prin legile civile. Numai străinii de rituri creștine pot dobândi împământinirea.” Caracterul său discriminator îl pune în evidentă contradicție cu spiritul liberal-democratic al întregii Constituții. A rămas în vigoare până în 1879, când a fost revizuit prin legea din 13 octombrie, în noua sa formulare Articolul 7 acceptând naturalizarea individuală a oricărui străin, prin lege specială pentru fiecare caz în parte. ■

Generalul N. Goleșcu, unul dintre membrii Locotenenței Domnești de după abdicarea lui Cuza; aici într-o scenă de familie

Tarul Nicolae II (1894-1917)

Arhivele de stat istorico-militare ale Rusiei vor primi în curând un compact-disc ce conține fotografii-unicat, anunță pe internet un site de profil. Reprezentanți ai forțelor armate și ai Departamentului Apărării al Japoniei au remis Ambasadei Federației Ruse la Tokio 50 de imagini necunoscute ale unor prizonieri ruși din războiul ruso-japonez din 1904-1905, aflați într-un lagăr de lângă Tokio. Lagărul a primit primii captivi în primăvara lui 1905 și a fost închis în februarie anul următor. Albumul care le conține își are odiseea sa.

Împăratul Meiji (1868-1912)

NARASINO, LAGĂRUL CU MESE DE BILIARD

La 25 mai 1945 aviația americană a bombardat gara Shinjuku, din sud-vestul capitalei nipone, unde se aflau și câteva vagoane cu arhiva pe care comandamentul japonez încerca să o salveze de flăcările ce cuprinseseră orașul. Gara a fost distrusă, a ars și trenul cu documentele Departamentului de medicină militară, ce urma să se îndrepte spre orașul Yamagata, în nord. Au scăpat două vagoane, în care se aflau cutii de arhivă, între care și un album cu scoarțe tari, acoperit cu o țesătură roșietică. El a ajuns la Yamagata, dar acolo îl așteptau alte peripeții.

După capitularea Japoniei, dar înaintea intrării trupelor de ocupație americane în țară, s-a ordonat distrugerea tuturor arhivelor, cu precădere și în mare secret a celor privind anii '40. Acelea au fost mai întâi arse la Yamagata. La trei zile distanță însă, înainte să le vină rândul și celorlalte, din perioade mai vechi (deci și cele despre

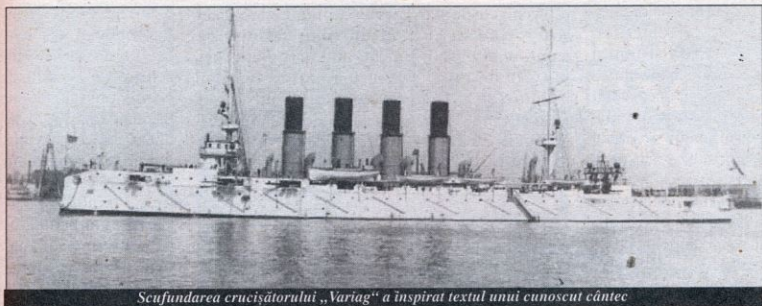
războiul din 1904-1905), s-a contramandat ordinul. Albumul roșietic a scăpat a doua oară. Mai avea de trecut un hop, al treilea. Americanii au făcut lungi liste cu dosarele de arhivă, pentru a le transporta în S.U.A. În inventarele lor însă documentele din cele două vagoane erau menționate ca arse în timpul bombardamentului din mai.

Tratat cu indiferență vreme de 60 de ani, albumul a apărut abia la inventarul din 2005, când, la 100 de ani de la sfârșitul răboiului ruso-japonez, a atras atenția lui Mazuo Kimura, directorul Muzeului Liceului Militar al Marinei japoneze. Acesta a luat legătura cu ziariștii niponi, care i-au contactat pe colegii de la agenția ITAR TASS și, în urma unei serii de acorduri între cele două părți, rușii au intrat în posesia albumului salvat în 1945.

Cum trăiau prizonierii în lagărele nipone, create după cele două victorii navale japoneze din cadrul războiului: Port-Arthur, în Manciuria, ce

încheia asediul localității (mai 1904-ianuarie 1905), și Tsushima (mai 1905)? În acel an colosul rus nu a câștigat nici o bătălie, nici pe mare, nici pe uscat, de unde și porecla dată prizonierilor de japonezi: „100 de lupte – 100 de înfrângeri“. Primii ruși ajunși într-un lagăr japonez au fost marinarii de pe crucișătorul *Variag*, apoi cei aproximativ 44.000 de apărători ai Port-Arthurului, pentru ca, la sfârșitul conflictului, peste 79.000 de supuși ai țarului Nicolae II să cadă prizonieri. Erau soldați simpli, cazaci, marinari, dar și amiralul Zinovi Rojstvenski, comandantul escadrilei nimitice la Tsushima.

Pentru Tokio acest război nu a reprezentat un simplu episod al luptei pentru sferă de influență în Extremul Orient. În urma victoriei, Japonia apărea lumii ca o nouă putere, egală „imperilor albe“. De aceea au fost invitați mulți ziariști să scrie despre o țară civilizată, care nu mai avea nimic de-a

Scufundarea cruciătorului „Varyag” a inspirat textul unui cunoscut cântec

face cu puterile asiatice închistate în dogme seculare. Tradițional, în Japonia nu exista noțiunea de prizonier, pentru că samuraiul ori pierea în luptă, ori își făcea harakiri. Ceremonia „capetelor tăiate” se practicasă de secole. Capul dușmanului învins era prezentat învingătorului pe o tavă lăcuită. Ultima asemenea ceremonie avusese loc în 1877. De aceea, în 1904 a trebuit să se explice japonezilor că, în conformitate cu legile internaționale, prizonierii ruși nu trebuie disprețuiți sau urâți, ci compătimiți. Ei luptaseră cinstit pentru patria lor, nu erau criminali.

În cele 29 de lagăre în care au fost închiși, aceștia au beneficiat de un regim confortabil. Conducerea militară a fost găzduită în temple budiste. Ofițerii aveau libertatea de a ieși din incinta lagărului, a călători în afara lui, a vizita locuri pitorești, a merge la izvoare termale. Unii s-au îndrăgostit de localnice, alții și-au adus familiile din Rusia. Evident că gradele inferioare

nu se bucurau de acest tratament. Locuiau departe de ofițerii superiori. Primul lagăr, ca dimensiune, pentru prizonierii de rând (35.000) se afla lângă Osaka, al doilea (15.000) la Narasino, nu departe de Tokio. Acolo a sosit într-o zi de 10 decembrie 1905 un căpitan nipon din serviciul medical, pasionat de fotografie. I-a examinat pe prizonieri din punctul de vedere al sănătății și, evident, când timpul i-a permis, le-a făcut fotografii. Sunt cele din albumul amintit.

Lagărul Narasino avea trei sectoare (două dintre ele ale rușilor) și 25 de barăci. Un sector era al minoritarilor, între care 1.000 de

polonezi și baltici, peste 200 de musulmani și evrei. În mare parte prizonierii se gospodăreau singuri. Ei le-au propus japonezilor să-și coacă singuri pâine rusească, pentru ceaiul de dimineață și seară. La prânz mâncau supă de legume și orez, căruia îi adăugau întotdeauna carne sau pește. Toate memoriile și rapoartele păstrate menționează nivelul înalt de igienă din lagăr. Într-un an au murit din cauza bolilor 34 de pacienți ai spitalului. Cifra era sub normele internaționale.

Prin Ambasada Franței la Tokio prizonierii primeau bani de la guvernul rus și în fiecare sector existau magazine. Porțile lagărului se deschideau și ele pe șest pentru vânzătorii de alcool. Cei mai întreprinzători ruși lucrau în ateliere de croitorie și de încălțăminte și, cu permisiunea conducerii lagărului, ieșeau în oraș după marfă, unde, de altfel, și vindeau produsele confecționate. Mese de biliard se găseau în toate cele trei sectoare ale lagărului de la Narasino.

Decapitarea unui spion rus, în 1905

Existau și mici orchestre ale prizonierilor. Rușii și-au construit și o biserică, unde slujea un preot japonez, venit special din Capitală. Musulmanii se rugau în moschee, catolicii într-o biserică a lor, evreii într-o sinagogă, până și cei 94 de protestanți baltici aveau o casă a lor de rugăciune.

Prizonierii scriau regulat acasă. Desigur, cenzura le citea scrisorile. Astfel au aflat despre revoluția din 1905. Un medic al lagărului a încercat să răspândească literatură de propagandă – au afirmat paznicii –, să țină discursuri mobilizatoare, dar conducerea a intervenit, interzicând activitatea agitatorică.

La 7 noiembrie 1905 la Tokio s-a semnat un protocol pentru schimbul de prizonieri și rușii au început să plece acasă. Din banii care le mai rămăseseră prin buzunare și-au cumpărat suveniruri, jucării japoneze, vase deco-

Capitulare la Port-Arthur

orative și vederi. Au făcut apoi o excursie prin Tokio, iar conducerea lagărului a organizat un concert în onoarea prizonierilor. „Am vorbit adesea despre acești ruși – scrie în memoriile sale un locuitor din Narasino. Erau veseli, zdaveni și cântau tare în timp ce lucrau.”

Să nu credem, totuși, că viața în lagăr a fost numai roz.

Când prizonierii au fost obligați să muncească de sărbătorile religioase ortodoxe, sfinte pentru ei, au izbucnit două răscoale.

Dar perioada războiului ruso-japonez din 1904-1905 a rămas în istorie printr-o remarcabilă atitudine cavalerescă, umană, a învingătorilor față de cei învinși și căzuți prizonieri. A fost „ultima încheștare între gentlemen din istorie”. Rușii s-au comportat și ei la fel cu japonezii și au primit mulțumiri. Această tradiție a omeniei a dispărut ulterior.

În lagărele japoneze ale celui de Al Doilea Război Mondial, fiecare al zecelea prizonier a murit de boală și din cauza umilințelor la care a fost supus. Nici în U.R.S.S. n-au stat altfel lucrurile. În 1945 circa 600.000 de japonezi au ajuns în prizonierat. Dintre ei, 53.000 au decedat, conform datelor nipone. ■

Florentina DOLGHIN

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 octombrie 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– De unde vine numele actual al badmintonului?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iulie 2006 este:

Președintelui Theodore Roosevelt

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Costache Postelnicu, din București**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2007.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 1-702, sect. 1, București**

MEDICI ROMÂNI ÎN AJUTORUL PHENIANULUI

La 25 iunie 1950, armata regimului comunist nord-coreean a depășit paralela 38° și a invadat sudul peninsulei. Astfel a început războiul din Coreea, primul conflict armat major al perioadei postbelice, în care s-au confruntat cele două superputeri – Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii.

Deși a manifestat o anumită prudență față de planurile agresive ale liderului comunist nord-coreean Kim Ir Sen (Magazin istoric, nr. 4, 5/1997), în cele din urmă, Stalin și-a dat acordul, oferind Coreei de Nord un însemnat ajutor militar. Un sprijin consistent a primit Kim Ir Sen din partea Chinei.

De partea cealaltă, sub influența Washingtonului, la 27 iunie 1950, Organizația Națiunilor Unite a votat o rezoluție prin care condamna agresiunea Coreei de Nord și cerea ajutor internațional pentru combaterea ei. Ca urmare, s-au constituit Forțele O.N.U., care au fost puse sub comandament american.

Imagine dintr-un spital de campanie și o secvență din celebrul serial de televiziune MASH

PETRE OTU

Războiul din Peninsula Coreea a cunoscut mai multe faze, marcate de ofensive și contraofensive ale ambelor tabere, pentru ca în vara anului 1951 frontul să se stabilizeze de-a lungul paralelei 38°. Deși luptele de poziție continuau, Washingtonul a preferat să nu escaladeze conflictul și a inițiat o serie de tatonări, în vederea încheierii ostilităților. Discuțiile au evoluat cu dificultate și abia la 27 iulie 1953, ora 10.00, la Panmunjon, s-a încheiat armistițiul.

„Zidul” solidarității internaționaliste

Declanșarea războiului în „țara dimineților liniștite” a generat, la nivelul lagărului socialist, o largă acțiune de ajutorare a regimului nord-coreean, devenit, conform mașinării propagandei comuniste, victima agresiunii imperialismului mondial, în frunte cu S.U.A. Solidaritatea a îmbrăcat diverse forme de manifestare, mergând de la sprijinul politic și moral (declarații și campanii de presă)

până la participarea efectivă cu trupe și armament (cazul Chinei și, la scară mai redusă, al Uniunii Sovietice).

La 13 iulie 1950, răspunzând înștiințării guvernului american privind blocarea coastelor coreene, guvernul român a declarat că intervenția Forțelor O.N.U. constituia un act de agresiune al S.U.A., care amenința pacea mondială. La 28 august același an (deși România nu era încă membră a organizației mondiale), primul ministru român Petru Groza a trimis o notă secretarului general al O.N.U.

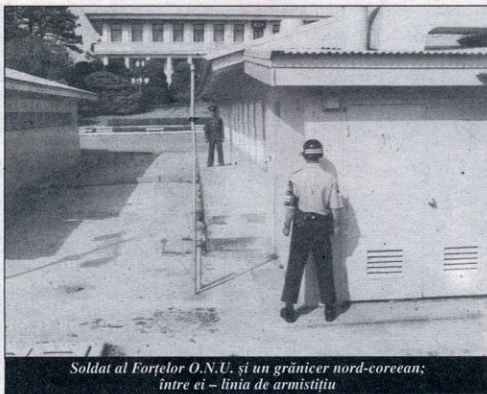
și președintelui Consiliului de Securitate, prin care protesta împotriva intervenției în Coreea și cerea O.N.U. să ia măsuri urgente pentru încetarea acesteia.

Presa română și radioul au organizat o zgomotoasă acțiune propagandistică de sprijinire a Coreii de Nord. În septembrie

1951, Secretariatul Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.) a declanșat o campanie „de strângere a obiectelor calduroase și a alimentelor neperisabile pentru ajutorarea poporului coreean”. Pentru coordonarea acțiunilor s-a format o comisie centrală cu sediul la București, având sucursale regionale și raionale.

O altă formă de ajutor „tovărășesc” a fost găzduirea unor grupuri de copii nord-coreeni, majoritatea orfani. Cheltuielile legate de transport și întreținere a acestor copii coreeni erau acoperite, în primele luni, din fondurile de ajutoare pentru poporul coreean; după epuizarea acestora, bugetul Crucii Roșii urma să fie suplimentat cu o sumă adevăată.

Primul lot de copii (70) a sosit în România, prin Uniunea Sovietică, la 2 octombrie 1952, fiind cazat la Tușhad. Loturile următoare (câteva sute) au fost găzduite în orașele Târgoviște și Siret.

Soldat al Forțelor O.N.U. și un grănicer nord-coreean; între ei – linia de armistițiu

Vești din iad

O altă formă de ajutorare a constat în trimiterea de medicamente și a unor echipe de medici români care să lucreze în spitalele nord-coreene. Recente investigații arhivistice ne-au evidențiat un raport din 5 ianuarie 1952, adresat de I. Csizer, șeful Grupului sanitar român II, Comitetului Central al Crucii Roșii. Lăsând de-o parte accentele propagandistice, documentul conține detalii cutremurătoare despre realitățile dure ale războiului din Coreea.

Grupul s-a deplasat din București spre Coreea, via Moscova. Din capitala sovietică a plecat la 9 decembrie 1951 și, după o călătorie oboșitoare, la 21 decembrie 1951 a ajuns în regiunea Ciongiu, fiind încadrat în Spitalul 39 coreean, dislocat într-un sat din zonă. Iată cum descrie comandantul grupului locul de cazare: „Casele în majoritatea lor sunt prost încălzite. Suferim de frig, fum și într-o parte a caselor sunt

șobolani foarte mulți (mănâncă perna de sub cap, umplută cu paie de orez, mănâncă curelele de la rucsac). Lumină electrică avem din timp în timp [...] Bucătăria am găsit-o slab organizată și în condițiuni igienice extrem de proaste. Mâncărurile noastre au fost preparate

după obiceiurile coreene și de la masă ne-am sculat flămânzi.”

Grupul medical român activa sub comandă coreeană și era strict supravegheat de Ambasada română din Coreea de Nord. Spitalul 39 avea șapte secții și un total de 1.500 paturi, echipa română fiind încadrată în secțiile I, II și V. Orarul zilnic de muncă: ora 8 ceaiul de dimineață, de la 9 la 14 activitate în secții, între 14 și 15 prânzul, de la 15 la 18 activitate în secții, la 18 masa de seară.

Situația era dezastruoasă: „Majoritatea bolnavilor stau în condițiuni foarte grele. Sunt subalimentați. Nu mănâncă decât zeamă de orez și puțin orez. Rația ce se dă nouă este rația unui soldat coreean. Totuși, bolnavii nu ajung la această rație [...] Majoritatea camerelor bolnavilor sunt foarte slab încălzite. Bolnavii suferă mult de frig. Găsim bolnavi nepansați de 5-6-7 zile, care zac în cămașă murdară, pe o saltea îmbibată de puroi și cu o singură pătură. Este o mizerie cumplită.

Vorbim în general, căci se găsească și excepții. Bolnavii, pe frig, sunt duși în sala de pansamente. Pare că bolnavii nu sunt văzuți de medici în camerele lor. Există numai 4-5 feluri de medicamente. Sala de pansamente este cu totul insuficient încălzită și insuficient camuflată. Cu toate insistențele noastre, am reușit să ameliorăm situația numai în mică măsură.

Sala de operație este în parte subterană, ca și locuințele noastre. Este mică și căldura este insuficientă și acolo. Instrumentarul este modest și materialul chirurgical puțin [...] W.C.-urile sunt proaste, neigienice (am găsit un W.C. chiar deasupra fântânii principale). Peste tot domnește o mare murdărie. Excrementele sunt depuse aiurea, murdăria este aruncată în jurul caselor. Haine îmbibate cu sânge și puroi găsim în jurul sălii de operație. Vată, pansamente utilizate sunt aruncate la întâmplare. Focare și focare de infecție..."

Arta ipocriziei

Pentru a atenua nota dominant negativă a raportului său, I. Csizer menționează că în acele condiții mizere a existat și un punct luminos: telegrama tovarășului Kim Ir Sen, adresată Misiunii Medicale Române cu ocazia Anului Nou 1952! Un asemenea gest merita un

răspuns pe măsură. Autorul raportului solicita celor din țară un fanion de mătase tricoloră cu stema țării și cu inscripția: „Din partea echipei sanitare a Crucii Roșii Române colaboratorilor muncitori sanitari coreeni” și 20 de fotografii (40 x 50 cm) cu chipul lui Gh. Gheorghiu-Dej, pentru a fi oferite colegilor coreeni.

Trezit din beția vorbelor propagandistice, I. Csizer nu uita să atragă atenția ca viitoarele echipe medicale române să fie dotate cu truse de prim-ajutor, iar membrii lor să aibă pusă la punct dantura, acolo neexistând posibilitatea să și-o trateze.

Raportul preciza: „Avioanele ne vizitează cel puțin de trei ori pe zi și ne mitraliază. Înainte de masă vin în grup de 5-6 avioane (li se spun „cruci” după forma lor). Coboară la înălțime mică și mitraliază imediat cum observă ceva mișcare. O vizită durează 10 până la 45 de minute. După masă se repetă întocmai.” Deplasarea în

interiorul localității, de la o secție la alta, era foarte riscantă, iar folosirea lanternelor pe timpul nopții strict interzisă.

La 3 februarie 1953, secretarul III al Ambasadei nord-coreene la București, Li Dea Phir, a transmis Ministerului Afacerilor Externe rugămintea guvernului de la Phenian ca autoritățile române să întocmească o listă cu persoane române (scriitori, ziariști, activiști de partid, medici, surori medicale ș.a.) în vederea decorării acestora.

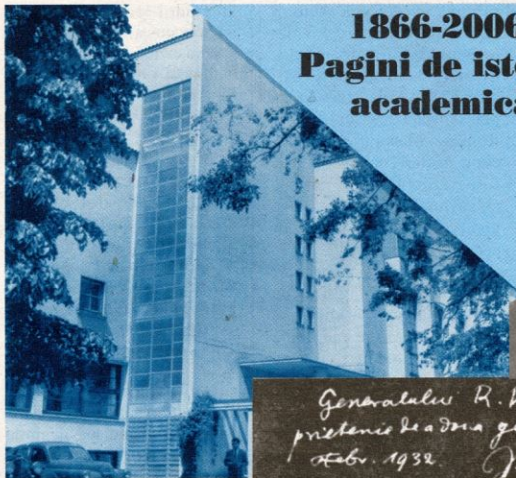
Autoritățile române au acționat cu multă încetinire, în culise având loc penibile discuții privind componența finală a listei. Diplomatul coreean a făcut noi intervenții la 1, 9, 17, 25 aprilie și 12 mai 1953. În cele din urmă, la 8 iunie 1953, s-a stabilit lista finală. Ea cuprindea 80 de persoane. Primele șase nume: C.I. Parhon, Mihail Sadoveanu, Liuba Chișinevschi, Ileana Răceanu, Simion Babenco, Ecaterina Borilă. Pe listă mai

apăreau academicienii Traian Săvulescu, Ștefan Vencov, D. Danielopolu, N.Gh. Lupu, precum și scriitorii Alexandru Toma, Eugen Jebeleanu, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, Eugen Frunză, Dumitru Corbea, compozitorul Mauriciu Vescan ș.a. ■

Monument ridicat în memoria victimelor bombardamentelor aeriene

1866-2006. Pagini de istorie academică

*Generalul R. Rosetti
președinte de adunare generală
Febr. 1932 J. B. B. B.*

Ioan Bianu, una dintre ultimile fotografii: Biblioteca Academiei, vechiul sediu

IOAN BIANU SUFLETUL BIBLIOTECII

Prof. univ. dr. GABRIEL ȘTREMPEL,
Membru de onoare al Academiei Române

Poposit în București din Blajul unde își făcuse primii ani de școală, absolvent al Filologiei din capitala Vechiului Regat, Ioan Bianu (1856-1935), după studii în străinătate, renunță la cariera universitară, spre care îl îndemna August Treboniu-Laurian sau B.P. Hasdeu, pentru a se dedica organizării și sporirii colecțiilor Bibliotecii Academiei Române. În 1884 plenul academic l-a desemnat în funcția de bibliotecar, cum arătam în numărul trecut al revistei. Își va uni astfel tot restul vieții cu destinele cărților, manuscriselor, documentelor sau periodicelor, ale căror comori, sub supravegherea sa, au sporit an de an.

Bianu și cei cinci-șase colaboratori pe care și i-a putut asocia realizaseră progrese mari în organizarea și catalogarea colecțiilor. Se puteau iniția lucrări bibliografice de amploare, ce urma să fie date publicității. B.P. Hasdeu și D.A. Sturdza propuneau plenului Academiei, la 24 martie 1894, elaborarea unei bibliografii descriptive a cărților tipărite la noi între anii 1508-

1830, Ioan Bianu fiind însărcinat cu realizarea ei. Așa s-a născut *Bibliografia Românească Veche*, creația lui Bianu și a lui Nerva Hodoș. Ultimul volum, al treilea (parțial) și un al patrulea de adaosuri și îndreptări au fost lucrate după moartea lui Bianu de către ucenicul său în ale bibliografiei, regretatul Dan Simonescu.

Bibliografii model

Paralel cu această fastidioasă lucrare, la realizarea căreia a contribuit mult Ioan Micu-Moldovanu prin împrumutarea cărților de la Blaj, care lipseau de la Academie, a mai fost început și un catalog al manuscriselor românești. Pe foaia de titlu a primului volum (au apărut trei, ce descriau cam

o pătrime din întregul fond) figurează numai numele lui Bianu, deși fusese ajutat pe parcurs de Axente Petruț, prieten de la Blaj, și de Vasile Pârvan pentru indici. Al doilea volum a fost lucrat cu Remus Caracș și, ca unul ce a dus greul lucrului, este și el pomenit alături de Bianu. Ultimul volum apare în anul 1931, avându-l colaborator și pe Gheorghe Nicolăiasa.

Tot în această vreme Bianu îl angajează pe Constantin Litzica, specialist în limba și literatura greacă, conferențiar la Facultatea de Litere, pentru elaborarea unui catalog de manuscrise grecești, ce apare în anul 1909. În sfârșit, fondul

Alexandrina Bianu, născută Băicoianu (1867-1929)

de ziare și reviste, ce se cifra la peste 4.300 de titluri, nu putea nici el rămâne în afara interesului bibliografic al lui Bianu. Nerva Hodoș și

Alexandru-Sadi Ionescu, cei mai pricepuți bibliotecari pe care i-a avut Academia, îndrumați de Bianu, care a și scris introducerea volumului, au lucrat într-un ritm alert bibliografia publicațiilor periodice ale anilor 1820-1906, ce apare în 1913.

Toate aceste lucrări, peste vreme modele de urmat, au fost realizate paralel cu organizarea și catalogarea a numeroase volume editate de Academie de care se ocupau, de obicei, tot oamenii Bibliotecii. Și aceștia se cifrau în preajma Primului Război Mondial la... 15.

Dar oamenii la umbra și cu sprijinul cărora Bianu s-a

O viață dăruită Bibliotecii

Asemenea cărturarului evocat în aceste pagini, care și-a închinat tot plinul vieții Bibliotecii Academiei Române, organizării și sporirii colecțiilor ei, prețuitul nostru colaborator, domnul prof.univ.dr. Gabriel Ștrempel (n. 8 septembrie 1926), membru de onoare al Academiei Române, și-a legat numele de destinele acestei instituții academice.

Încă din primii ani de apariție ai *Magazinului istoric*, domnul academician Gabriel Ștrempel a fost statornic și apropiat prieten și susținător al revistei. Retrospectiv, articolele, studiile, interviurile sau documentele oferite și apărute în paginile revistei se constituie într-o adevărată carte de istorie consacrată comorilor culturale noastre, de la vremea marilor cronicari și până la personalitățile culturale din prima jumătate a secolului trecut, care au marcat cu viață și opera lor nu numai istoria Bibliotecii Academiei Române, ci și epoci de spiritualitate și zidire sufletească a neamului nostru.

De la Antim Ivireanul, Ion Neculce, Miron Costin, Nicolae Costin, Ianache Văcărescu și până la timpurile lui Eminescu, Slavici, Odobescu, D.A. Sturdza ori avaturile Bibliotecii Academiei în anii interbelici sau ai comunismului, Gabriel Ștrempel a evocat numeroase pagini de cultură și istorie românească, cinstind mai

ales moștenirea transmisă de cei de demult viitorimii, mesaj demn de a fi urmat și azi.

Domnul academician Gabriel Ștrempel i-a introdus totodată pe cititorii noștri și într-un univers, altfel mai greu accesibil imensei majorității a lor, acela al comorilor tezaurizate de Biblioteca Academiei Române. Mai bine de jumătate de veac domnia sa a slujit acest depozitar de tezaure spirituale al neamului, parcurgând lungul drum al consacrării, de la simplu bibliotecar, până la director general și, din acest an, director onorific.

Ediții din mari cronicari ai Moldovei, bibliografia completă, în patru tomuri, a manuscriselor românești din fondurile Bibliotecii, nenumărate alte scrieri și studii de specialitate, activitatea la catedră, precum și prezența zilnică la biroul domniei-sale sau în odaia de taină

unde se păstrează cele mai de preț comori tezaurizate de venerabila instituție, definesc portretul cărturarului, intrat acum în cel de-al nouălea deceniu de viață.

La acest frumos ceas de sărbătoare, *Magazin istoric* vă adresează, stimate domnule academician Gabriel Ștrempel, călduroase felicitări și urări de mulți ani, sănătoși și plini.

La mulți ani!

Ioan LĂCUSTĂ

ridicat, a lucrat și a putut înfruntă cele mai multe dintre planurile de dezvoltare a Bibliotecii Academiei Române au dispărut pe rând: Odo-bescu mai întâi, în 1895, Ion Ghica în 1897, Hasdeu în 1907. Rămăsele D.A. Sturdza – și el suferind în ultimii ani de viață –, care s-a stins în 1914. Și ca și cum aceste pierderi n-ar fi fost suficiente, unii dintre puținii colaboratori de marcă ai Bibliotecii au murit și ei sau au părăsit munca, obligându-l pe Bianu să se folosească de improvizatii și de figuri trecătoare. Au murit în același an, 1913, și de aceeași cumplită boală de nervi, Nerva Hodoș și Ilarie Chendi. Nicolae Densușianu trecuse mai demult la organizarea bibliotecii Statului Major. Alexandru Lapedatu, Alexandru Dordea, Ștefan Orășanu, Remus Caracaș, Nicolae Cartoian și Vasile Pârvan și-au încheiat și ei activitatea înainte de 1914, trecând la alte instituții.

Mackensen și furii bulgari

Bianu se bucura de mare prestigiu în rândul membrilor Academiei, ca unul ce conducea de fapt toată administrația. Noi prieteni, ceva mai tineri (cu excepția lui D. Onciul, de o vârstă cu el) i-au stat alături: Ioan Bogdan, Emil Racoviță, Grigore Antipa, dar nu erau precum cei dintru început...

Generații de cărturari ai Bibliotecii: Șerban Cioculescu (primul din stânga), Gabriel Ștrempel, C.C. Giurescu

Apoi a venit războiul. L-au precedat doi ani de pregătiri politice. Ioan Bianu s-a dovedit un autentic sprijinitor al ideii intrării în război alături de Antantă. Într-o broșură semnată Ion Frunză și difuzată în 1915 într-un mare număr de exemplare arăta de care parte a beligeranților se află interesele noastre naționale.

Ioan Bianu nu s-a refugiat în Moldova. Academia i-a cerut să păzească avutul instituției, iar acel avut nu era altceva decât colecțiile Bibliotecii, într-un fel creația sa. A rămas, așteptând cu înfrigurare să treacă tăvălugul

ocupanților, așa cum au procedat și Dimitre Onciul, răspunzător de Arhivele Statului, Grigore Antipa pentru Pescării, Al. Tzîgara-Samurcaș pentru Domeniile Coroanei. Nu s-a compromis sub nici un fel în raporturile cu ocupanții. A bătut la ușa lui Mackensen numai atunci când i-a cerut să poruncească bulgarilor restituirea fondului de manuscrise slave, încărcate în miez de noapte în mașini, ca să fie trecute peste Dunăre. A fost ascultat și manuscritele au fost așezate la locurile lor (*Magazin istoric*, nr. 1/1986).

Când autoritățile s-au întors din Moldova, odată cu membrii Academiei, lui Bianu i s-au adus mulțumiri. Dar nu mai era totul ca înainte. A murit în 1919 și marele său prieten Ioan Bogdan, iar slujbașii Bibliotecii, prost plătiți, își căutau locuri de muncă mai bune. O fluctuație necontenită a personalului i-a procurat multe neajunsuri în procesul de prelucrare a colecțiilor, cu atât mai mult cu cât producția tipografică s-a dublat după Unire. A rămas lângă el credinciosul Al.-Sadi Ionescu și au apărut: Traian Popovici, Ioan Lupu, George Baiculescu, Avram P. Todor. Peste 30-40 de ani, aceștia vor preda ștafeta generației mele, după destui ani de activitate comună.

Un cuvânt se cere spus cu privire la conservarea colecțiilor. Clădirea în care a fost așezată Biblioteca

Ioan Bianu (al treilea din primul rând), cu funcționarii Academiei, în octombrie 1904

în 1890 a însemnat mare lucru atunci, dar foarte curând s-a observat că aceasta nu va putea face față aflului de colecții ce se îngrămădeau cu fiecare zi și ocupau toate cotloanele Academiei. Primul semnal de alarmă l-a tras Bianu, care știa mai bine decât oricine cum stau lucrurile. Insistențele lui au determinat guvernul să aloce Academiei, în 1911, suma de 3 milioane lei, pentru o clădire proprie. Dar până să se facă proiectul a început războiul balcanic și apoi războiul mondial și banii au fost folosiți pentru nevoile militare.

Un mormânt uitat

O clădire provizorie a fost totuși ridicată în anul 1915 pentru absorbirea fondurilor de dublete cărți și periodice. În 1925 statul a repartizat 10 milioane lei pentru un local propriu Bibliotecii, gata în 1928-29, în care au fost mutate imprimările, colecțiile speciale continuând să rămână în vechiul local. A fost amenajată și o sală de lectură cu 60 de locuri și birouri pentru prelucrarea cărților și periodicelor, care au rămas în folosință, cu același mobilier, până în anul 2001 (*Magazin istoric*, nr. 9/1997).

Manuscrisele, documentele istorice, stampele, fondul numismatic, cel cartografic și cel muzical și-au căpătat adăpostul dorit de decenii în anul 1938, când Ioan Bianu era de trei ani sub glie și n-a apucat să vadă noul local, cu săli de lectură frumoase și luminoase. S-a stins la 13 februarie

1935, singur, trist și amărât, după ce în anul 1929 își pierduse soția și după ce realizase cât de nevrednică odraslă adusese pe lume. În ultimii ani era atins de surzenie și se folosea de un cornet acustic ca să comunice cu cei apropiați.

Academia a fost la înălțime, organizându-i funeraliile. A fost depus în aulă, căci acesta era holul locuinței sale. Nimeni, la astrucare, n-a fost onorat vreodată, înainte, cu asemenea cinste. După el un director general a mai fost prohodit, politicește, în aulă în anul 1957, Barbu Lăzăreanu. Dar, vorba lui Odobescu: departe griva de iepure. Atunci, în 1935, au fost ținute câteva discursuri funebre, toate înălțătoare. Deasupra lor a stăruit glasul lui Octavian Goga, cel care a elogiat nu numai personalitatea lui Bianu, ci și cetatea Blajului care a dat neamului românesc un asemenea om.

Apoi carul mortuar l-a dus la cimitirul Șerban Vodă, unde îl așteptau soția și nu departe

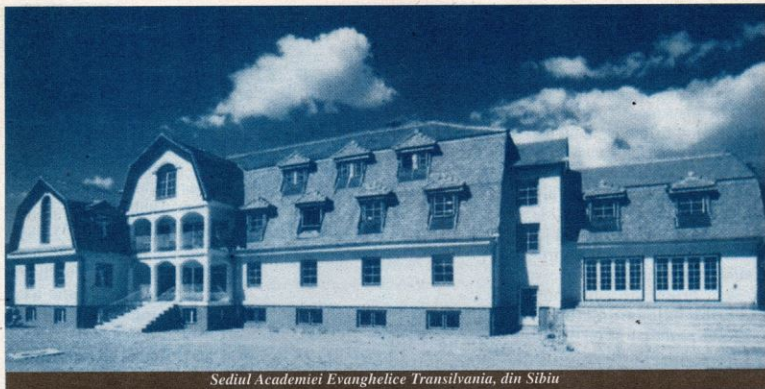
Dimitrie Sturdza, cu care realizase cea mai mare bibliotecă a României. O împrejmuire solidă de fier protejează și astăzi cele două morminte. Într-o vreme deveniseră rampă de gunoarie. Nimeni nu mai știa unde fusesse înmormântat Bianu. Abia prin anii 1979-80, venind întâmplător soția lui Avram P. Todor la Bibliotecă (soția Todor fuseseră finii lui Bianu) și întrebând-o dacă știe locul unde este îngropat nașul lor, a convenit să mergem a doua zi și să-l căutăm. A recunoscut după oarecari cercetări gardul, dar inscripțiile de la căpătâi erau acoperite de câteva camioane de gunoarie. Zile în șir au lucrat oamenii din serviciul administrativ al Bibliotecii pentru curățarea locului. Elena Todor văzând totul curat a făcut un parastas, la care au participat și câțiva foști colaboratori ai Bibliotecii. Mormintele mele fiind apropiate de ale lui Bianu și Alexandrinei Bianu, din când în când fac să licărească și la

căpătâiul lor lumina cea fără de sfârșit.

Bianu a lăsat cu limbă de moarte ca succesor al său – și Academia a respectat dorința lui – pe generalul Radu Rosetti. Istoric și membru al Academiei, acesta nu s-a abătut de la regulile și disciplina statornice de Bianu și încă zece ani Biblioteca a funcționat ca un ceasornic. Apoi au urmat anii lungi, întunecați, cu rare pâlpări, dar Biblioteca a rămas fidelă până astăzi, în general, principii și demnității imprimate de Bianu. ■

Perpessicius, descifrând texte eminesciene, în sala de odinioară a Secției de manuscrise

Sediul Academiei Evanghelice Transilvania, din Sibiu

ISTORICI ROMÂNI ȘI GERMANI LA SIBIU

Dr. ALEXANDRU POPESCU

Au existat, într-adevăr, în cercurile diplomatice din Germania, alături de cele militare, politice, clericale, reprezentanți ai opoziției și chiar ai rezistenței față de regimul fascist? Au fost prezenți asemenea reprezentanți și în cadrul Legației Reichului la București? Sunt probleme a căror cercetare, trebuie să o recunoaștem, se află la început în țara noastră.

Acestea au fost rațiunile care, alături de necesitatea colaborării dintre specialiștii români și germani, au determinat organizarea, la Sibiu, de către Academia Evanghelică Transilvania și Ambasada Germaniei din România, a sesiunii de comunicări *Diplomația germană în România 1933-1945. Între naziști și personalități ale Rezistenței*. Data organizării sesiunii, 20 iulie, își are semnificația sa: în această zi s-au împlinit 62 de ani de la atentatul împotriva lui Hitler, inițiat de un grup de ofițeri germani și comis de colonelul conte von Stauffenberg la Wolfsschanze („Vizuină lupului”) de lângă Rastenburg, în Prusia Orientală (*Magazin istoric*, nr. 5/1999).

Așteptările organizatorilor în ceea ce privește rezolvarea unor aspecte mai puțin

investigate până acum de către cercetătorii din cele două țări au fost exprimate, în alocuțiunile lor, de către dr. Jürgen Henkel, conducător al Academiei, reprezentant rezident al Fundației Hans Seidel în România, Hans-Jörg Neumann, ministru consilier, însărcinat cu afaceri a.i. al Ambasadei Germaniei, și de episcopul prof. Klein, care și-au exprimat speranța că unele dintre întrebările legate de această temă „fierbinte” își vor găsi rezolvarea. Și trebuie să recunoaștem că aceste speranțe au fost îndeplinite în bună măsură.

O privire de perspectivă a *Relațiilor româno-germane în perioada 1933-1945 din punctul de vedere al diplomației germane* a fost oferită de comunicarea prezentată de unul dintre cei mai avizați cercetători ai domeniului,

dr. Ioan Chiper (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”). A reieșit faptul că, alături de subiecte avute în vedere de specialiștii din țara noastră, există și altele, aparținând mai ales domeniului diplomatic. Investigarea arhivelor interne, de exemplu cele ale Serviciului Secret de Informații, poate aduce documente inedite.

Alături de colaborarea dintre autoritățile române și cele germane în aplicarea legislației rasiste promovate în țara noastră, comunicarea *Diplomația germană și „problema evreiască” în România*, prezentată de dr. Hildrun Glass (Universitatea München) a avut în vedere și unele aspecte care nu pot fi trecute cu vederea, între care atitudinea guvernului român de după 1942 de tergiversare, chiar de evitare a aplicării „soluției finale”, deci a deportării evreilor în lagărele de exterminare germane, solicitată imperios de reprezentanții ai „diplomației naziste” din Legația Germaniei.

Un interes aparte l-a prezentat comunicarea susținută de prof.dr. Andreas Möckel (Universitatea Würzburg) referitoare la personalitatea lui *Hans Berndt von Haften de la Legația din București (1937-1940)*, unul dintre cei mai importanți și energici reprezentanți ai Rezistenței germane, participant la organizarea atentatului împotriva lui Hitler din 20 iulie 1944, executat, alături de alți diplomați, după eșuarea sa. Interesantă a fost mai ales identificarea resurselor, argumentelor religioase și politice care au stat la baza

acțiunilor acestei personalități emblematică a Rezistenței germane.

În comunicarea noastră, *Între loialitate și opoziție în diplomația germană din România (1935-1940)*, am încercat mai ales pe baza unor izvoare memorialistice și a altor documente identificate în perioada în care am activat ca atașat cultural al Ambasadei României în Germania să „pătrundem” în Legația Germaniei la București pentru a identifica atât pe reprezentanții „diplomației naziste”, „loiali” față de Führer, cât și pe cei ai unei opoziții, desigur nu întotdeauna consecvente, loiali față de interesele democratice reale ale poporului german.

După propria mărturisire, mai ales experiența personală a stat la baza conceperii comunicării prezentate de dr. Nicolae Stroescu-Stănișoară, fost director al secției românești de la Radio Europa Liberă: *Premise ale dezvoltării unei atitudini de rezistență: Cum se formează o personalitate a rezistenței? O cercetare comparativă a „grupului Stauffenberg” și a Rezistenței anticomuniste din România*. Una dintre concluziile sale a fost aceea că motivația psihologică și politică a reprezentanților Rezistenței față de regimurile totalitare, cum au fost cele hitleriste și comuniste, are numeroși termeni comuni.

Desigur, nu am putut înfățișa decât rezumativ coordonatele principalelor comunicări prezentate în manifestarea amintită, care vor putea fi cunoscute integral prin publicarea lor în volum, avută în vedere de organizatorii sesiunii. ■

Academia Evanghelică Transilvania, cu sediul la Sibiu, strada Livezii 55, este un forum al dialogului ecumenic, interetnic și interdisciplinar. Ea își propune să încurajeze dezvoltarea societății civile din România, prin seminarii și conferințe, excursii și călătorii de studiu, organizarea unor proiecte de cooperare. Între obiectivele sale se mai numără: apropierea creștinilor evanghelici, ortodocși și catolici, conviețuirea pașnică a minorităților naționale, susținerea contactului între biserici, minorități naționale și stat.

Sub conducerea protopopului Dietrich Galter, președinte, și a preotului dr. Jürgen Henkel, Academia Evanghelică Transilvania a organizat sau urmează să adăpostească în acest an mai multe manifestări, dintre care spicuim: *Muzee bisericești evanghelice în Transilvania; Gunoii fără sfârșit – asupra problematicei deșeurilor și gestionării acestora în România; Simpozion internațional al cercetătorilor scrierilor lui Dumitru Stăniloae; Problema transilvană (1878-1900)*.

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

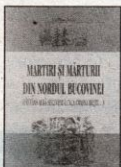
Ioan Lăcustă – TIMPUL ILUZIILOR (pagini din memorialiști interbelici, selecție, prezentări și note)

Editura Curtea Veche, București, 2006, 253 pp.

Andrei Alexandru Căpușan – EVOLUȚIA RELATIILOR ROMÂNŌ-BRITANICE, VOLUMUL II, 1880-1886

Editura Albatros, București, 2006, 506 pp.

Vasile Ilica – MARTIRII ȘI MĂRTURII DIN NORDUL BUCOVINEI (Fântâna Albă-Suceveni-Lunca-Crasna-Ijești...)

Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2003, 477 pp.

Corneliu Tamaș – ISTORIA MUNICIPIULUI RÂMNICU VÂLCEA

Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2006, 459 pp.

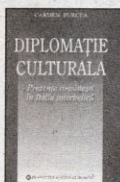
Aurel Papari, Victor Crăciun – ROMÂNITATEA AROMÂNII ASTĂZI

Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni și Fundația Cultural-Științifică Aromână „Andrei Șaguna”, 2005, 122 pp.

Petre Țurlea – STUDENȚIMEA ROMÂNĂ DIN CLUJ, 1944-1946

Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, 346 pp.

Carmen Burcea – DIPLOMAȚIE CULTURALĂ. PREZENȚE ROMÂNEȘTI ÎN ITALIA INTERBELICĂ

Institutul Cultural Român, București, 2005, 163 pp.

Horia Stamatin – VALEA HORĂIETII. ISTORIE ȘI ONOMASTICĂ DE LA ORIGINE PÂNĂ ÎN PREZENT

Editura Tiparul, Bârlad, 2003, 688 pp.

Marius Mioc – LIBERTATEA ȘI POLITRUCII - ESEURI, POLEMICI

Editura Mirton, Timișoara, 2003, 149 pp.

Petre Florea – DOMNUL DE ROUĂ

Societatea Scriitorilor Militari, București, 2005, 173 pp.

Wilfried H. Lang – CERCUL VICIOS. CONVOBIRI CU MARILENA ROTARU – VARTAN ARACHELIAN

Editura Dobrogea, Constanța, 2006, 202 pp.

Mihai Chiriță – BISTRET-DOLJ. GENEALOGII DE NEAMURI

Editura SITECH, Craiova, 2005, 369 pp.

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1906

GEORGETA FILITTI

Expoziția jubiliară rămâne și în luna septembrie evenimentul cel mai de seamă pentru societatea românească. E vizitată atât de cetățenii țării, cât și de românii din Transilvania, Bucovina sau Basarabia. Străinii sunt de asemenea prezenți, mulți ca invitați la congresele găzduite sau organizate cu ocazia aceluiași jubileu. Impresiile sunt în general favorabile și România poate aspira la titlul de cea mai prosperă țară din Balcani. În același timp, oamenii urmăresc cu un ochi distrat reforma din Justiție: legi care se votează și nu se aplică, legi ce se schimbă neconștient, magistrați care așteaptă să devină inamovibili...

Atenția tuturor continuă să fie îndreptată către Expoziția jubiliară. Programată a fi deschisă între aprilie și octombrie 1906, această manifestare de excepție și-a inaugurat pavilionele pe rând, a fost vizitată zilnic de mii de oameni, iar cronicile au rămas contradictorii. Dacă la modul general vorbind, guvernul laudă și opoziția critică, o vizită imparțială te lasă prea adesea nedumerit. Unele ziare, ca *La Roumanie*, al ministrului de Finanțe Take Ionescu, fac dări de seamă amănunțite,

chiar dacă pe alocuri pătimește – aceasta și din pricina absenței, până în ultima lună de funcționare, a ghidului Expoziției.

Evenimentul de căpetenie al lunii septembrie rămâne inaugurarea pavilionului francez, pe 250 m², cu 140 de expozanți, într-un palat Ludovic al XVI-lea. Poate ca să omagieze „spiritul galic”, pe „sora cea mare”, „geniul francez”, comentatorii regretă în primul rând la Palatul artelor române absența lui Lecomte de Nouy, „maestru necontestat al

1906

Adelina Patti

Statuia Lupaiceii, pe când se afla la piciorul Dealului Mitropoliei

restaurării monumentelor noastre naționale“ măcar cu schițele sale de mobilier. Să fi rămas ziaristii surzi la criticile vehemente și unanime la adresa modului impropriu de „reconstituire în stil bizantin“ a monumentelor noastre?

Prezentarea creației naționale e plină de sarcasm: într-un salon „mort“, unde „domnește banalitatea“, bustul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu de Storck seamănă cu Faust, iar în fața „Renașterii României“ a „bătrânului“ Tattarescu „critica n-are decât să se încline și să tacă“. Dacă se mai adaugă și „destule sărăcii“ pirogravate, se înțelege că producția „bătrânilor“ nu mai e la modă. Obrazul e salvat totuși de reprezentanții „Tinerimii artistice“: Aricescu („vaporos“), Artachino („cu sanguine elegante“), Iser („cu veselia lui“), Kimon Loghi („focuri de artificii“), Luchian („prestidigitator al florilor“), Pătrașcu („manieră foarte personală“), Steriadi („împede și cinstit“), Vermont („de mare abilitate a condeiului“), Verona („abundență, sănătate, humor“).

La 18 septembrie, ca muștarul după desert, cum observa un răutăcios, apare și ghidul Expoziției mult așteptat. Fără să fi consultat prezentări similare făcute la expozițiile din Milano, Liège sau Paris, comisariatul Expoziției a însălat doar ceva: trei sferturi din broșură cuprinde o istorie a românilor de Dim. Onciul, cu considerații deplasate despre viața politică contemporană. Exponatele ca atare sunt înșirate monoton, doar cu numele: ie, fotă, cămașă ș.a., fără cea mai mică descriere sau personalizare. Apoi pavilionul Eforiei spitalelor e expedit în patru rânduri, Pescăriile statului în trei rânduri, iar Arenele romane cu cinematograful în șapte rânduri. În schimb, Bucovina beneficiază de o pagină întreagă. Singurul capitol demn de laudă, prețuit și de vizitatorii străini, e cel redactat de F. Robin, 40 de ani de viață economică.

Între timp răzbat, ici și colo, critici, acuze, denunțuri. Nicolae Iorga se plânge că Al.

Davila, directorul Teatrului Național și organizatorul spectacolelor de la Arenele romane și al luptelor greco-romane, l-a dat afară din incintă. Niște liberali nervoși îl acuză pe același director de fraudă la achiziționarea costumelor și că făcuse pe din două banii cu luptătorii câștigători.

Ca să dea mai multă strălucire jubileului, autoritățile române au organizat ori găzduit mai multe congrese, între care cel privind proprietatea literară și artistică, cu participare internațională. Aflat sub președinția lui A.D. Xenopol și beneficiind de lucrarea făcută ad-hoc a lui Jean T. Ghica, *Proprietatea literară și artistică în România*, congresul a fost socotit la București ca un succes. Și judecând după evenimentele conjugate cu ședințele sale se pare că așa a fost: excursii la Curtea de Argeș, Sinaia și Constanța (cu banchet pe vasul „România“), alt banchet pregătit de Casa Capșa, această „instituție națională“, pentru 200 de persoane, în saloanele Ministerului de Externe. În fine, spectacole de teatru în franceză și română, cu fragmente din *Avarul* de Molière și *Despot vodă* de Al. Davila.

A participat și astronomul francez Camille Flammarion, îndelung așteptat și căruia i s-a făcut un program special. La congres a conferențiat despre *Știință și gândirea omului*. Regina Elisabeta i-a scris pe cartea lui G. Bengescu, *Carmen Sylva în intimitate*: „În fine vă văd, după ce v-am admirat atât!“

Oamenii politici români nu pierd ocazia să amintească europenismul nostru. Take Ionescu declară așa în fața congresiștilor: „În sufletul nostru ați găsit reflectat sufletul vostru. De un secol tineretul nostru s-a adăpat la izvoarele științei voastre, sufletul nostru a devenit european, rămânând în același timp românesc... Acum Europa vine la noi, dar noi am fost în Europa. Gândirea europeană nu-i străină pentru

Marele filosof Bergson

Elisée Reclus avea o versiune proprie a cântecului „Dâmboviță, apă dulce...”

1906

noi, protejând-o, ne protejăm pe noi înșine. N-avem nici un merit.” Iar A.D. Xenopol reamintește o teză ce se va perpetua până în zilele noastre în istoriografia națională: „Europa, înconjurată de splendida ei aureolă de artă, știință și dreptate, vine de această dată la noi, la noi care am fost obișnuiți să ne ducem la ea...” Dar dacă românii datorează tot culturii europene, aceasta nu face decât să plătească astfel o datorie contractată într-o vreme potrivnică a existenței sale”, căci „pieptul românesc, sângele cel mai prețios al acestui popor a apărut roadele cele mai valoroase ale renașterii italiene, franceze, germane, când strălucirea lor desăvârșită amenința să se prăbușească în fața teribilei furii a invaziei musulmane. Popoarele Orientului au opus o rezistență curajoasă împotriva cataclismului provocat de Islam.” Xenopol nu-i include printre apărătorii civilizației pe greci, fiindcă aceștia nu și-au apărut imperiul cu sângele lor, ci „prin intrigă și asasinat... în care erau maeștri...”

Când s-a trecut efectiv la tematica congresului, românii s-au întrebat dacă întâi să adere la convenția de la Berna (care reglementa dreptul de proprietate literară și artistică) și pe urmă să-și schimbe legislația în domeniu, veche de 44 ani, ori să procedeze vice-versa. De fapt, și în textul convenției de la Berna rămăseseră destule puncte nelămurite: lucrările anonime, postume, sinonime, producția fotografiilor, a arhitecților. Părea limpede că forul internațional întrunit la București voise să facă un gest de bunăvoință față de români. Acum li se cerea ca măcar pe viitor teatrele lor, când puneau în scenă adaptări, localizări, traduceri ale unor creații străine, să ceară acordul autorilor pentru reprezentări.

Ușuratic, geograful Elisée Reclus, când G. Maillard, președintele Asociației internaționale

pentru proprietatea literară și artistică, a citat încântat versul cu „Dâmboviță, apă dulce...”, l-a adus cu picioarele pe pământ: „virtutea asta de a amei, de a fermeca, de a reține se datorează mai puțin apei Dâmboviței, de o limpezime îndoielnică, și mai mult zâmbetului și privirii româncelor...” În aceeași notă exaltată e delegatul belgian: „Zilele de la București sunt zile înaripate; sunt aeriene, zboară, după gustul nostru, prea repede. V-am cunoscut, vă iubim.”

În cele din urmă România a aderat la convenția de la Berna, căci, observa un participant, „am trăit mult timp din fondul pedagogic, științific, literar, artistic al străinilor; traducători înainte de a deveni autori, spicuiți în ogor străin, culegând din viile altora”. E aici un joc de cuvinte, unde *grappiller* are în franțuzește sensul de a culege struguri, dar și de a dobândi câștiguri necinstite.

În aceeași vreme au loc câteva congrese naționale: cel medical, din ale cărui lucrări nu răzbat în presă decât interpelări veninoase. Apoi congresul Societății române pentru înaintarea și propagarea științei. Sub titlul *Un strigăt de alarmă* mai mulți preoți cer Societății să lupte pentru introducerea catedrelor de religie în toate școlile de la orașe și sate, căci credința pierde, oamenii nu mai au frică de Dumnezeu ș.a. Mai realști, câțiva ziariști se întreabă totuși ce se întâmplă cu marile catedre ale credinței care sunt bisericile.

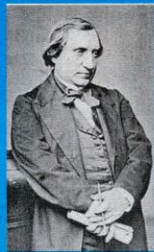
În fine, mai amintim congresul de științe sociale, prezidat de juristul Constantin Dîssescu, și cel al artelor, industriilor și meșteșugurilor, sub președinția dr. D. Hurmuzescu.

Altă manifestare memorabilă în acest răstimp a fost aducerea *lupei capitoline*, a lupoaicei – dar din partea municipalității Romei pentru poporul român. În onoarea delegatului italian, contele de San Martino, s-au dat banchete, s-au organizat focuri de artificii. Oaspetele a fost primit de suveranii României.

1906

Astronomul francez
Camille Flammarion

Ernest Renan a căzut și el la testul
grafologic

Aceste amabilități ale gazdelor n-aveau să scutească lupoaica, de-a lungul anilor, să călătorească pe mai mult de șase socluri în București...

O ultimă atracție a acestor zile faste pentru români avea să fie turneul sopranei de faimă mondială Adelina Patti. La început diva a refuzat să vină la București dacă nu e întâmpinată la gară de o cohortă de aristocrați autohtoni. Și atunci impresarul, inventiv, a umplut peronul Gării de Nord cu o sută de nobili entuziaști și nerăbdători de la fața locului, care o aclamau furtunos pe capricioasa italiancă. După ce aceasta s-a îndreptat spre hotel, „nobili” s-au dus să-și încaseze leafa de la teatru, căci era vorba de figuranți buni la toate.

Inclinarea spre *fiesta* continuă a românilor e temperată puțin de o dezbatere plină de seriozitate: *Noul an judiciar*. Cum fabricarea legilor se succeda cu o repeziune egalată doar de ignorarea ori de modificarea lor, juriștii anunțau că inamovibilitatea magistraților se votase încă din 1890 și, deși se vehicula ideea ca această stare să-i cuprindă pe toți magistrații, pentru moment ea devenea operantă doar cu referire la procurorii generali ai Curții de Apel. Magistraților le fusese majorată cu 10-20% salariile iar pe agenda Parlamentului mai figurau următoarele proiecte de lege: constituirea corpului avocaților, scrisorile de schimb, legea contra cămetei, consolidarea [reglementarea statutului - n.n.] terenurilor petrolifere, modificarea tutelei, contracte și accidente de muncă, constituirea unor comisii pentru recomandări de modificare a Codului Civil, a succesiunilor, a regimului copiilor naturali, reabilitarea condamnaților.

Dacă nu se lăsau copleșiți de splendorile Expoziției ori de programul legislativ din sfera juridică, românii puteau afla lucruri uimitoare

de aiurea: în Germania câinii se mâncau cu mare plăcere, numai în trimestrul III al anului fuseseră consumate 2.400 de capete; la grădina zoologică din New York era expus un pigmeu „slăbuț, dar admirabil proporționat”, într-o cușcă alături de mai multe maimuțe; ceea ce stârnise indignarea deplin justificată a vizitatorilor. *Occult review* din Marea Britanie se întreba retoric de ce fantomele simt nevoia să se costumeze ca să intre în legătură cu lumea muritorilor. Și tot în spațiul englezesc se pusese la punct proiectul pentru tunelul sub Canalul Mânecii. Ideea se mai vehiculase în 1892, dar atunci nu existau soluții pentru ventilare. Acum proiectanții erau încrezători, căci urma să folosească ventilația electrică. Nici unii, nici alții n-aveau cum să știe că mirifica lucrare inginerescă realizată la sfârșitul secolului XX avea să se dovedească falimentară în primii ani ai celui următor.

Presa românească anunța triumfătoare *Falimentul grafologiei*, și aceasta pentru că scrisul filosofului Bergson, profesor la Collège de France, și al unui ușier fuseseră comentate aiuritor: „inteligența puternică, superioară” fusese atribuită ușierului. Asta poate pentru că trimisese proba pe o hârtie cu antetul Universității... E. Renan, autorul lucrării celebre *Originile creștinismului*, fusese taxat drept „o inteligență foarte mediocră, persoană lipsită de cultură. Credul și palavrăgiu”. În schimb, Vidal, asasin în serie, fusese găsit „cu scris de fecioară, de caracter temperat, gânditor, asemeni lui H. Taine”.

La fel de năucitoare puteau părea pentru români glșosele rusului Novicov la o broșură a lui Take Ionescu despre relațiile româno-ruse: „România n-are de ce se teme. Dacă Rusia își păstrează organizarea actuală, e incapabilă să cucerească ceva. Dacă se modernizează, trebuie să renunțe la politica de cuceriri inutile. De aceea el personal se aștepta să vadă într-o zi România mare, cu Basarabia cuprinsă în ea.” ■

Papii Inocențiu XI, cel care a sporit numărul instituțiilor de caritate ale orașului de pe Tiber, și Sixtus V, din ordinul căruia au fost reparate numeroase monumente ale Romei (de la stânga, pe fundalul bazei bisericii Sfântul Petru)

LUMINI ȘI UMBRE ÎN LUMEA BAROCULUI

MĂDĂLINA NICOLAU

În secolul XVII, mai precis între anii 1590 și 1697, 15 papi au ocupat scaunul pontifical al Vaticanului. Funcția și puterea cu care erau învestiți urmașii Sfântului Petru au făcut ca deciziile lor să aibă un impact puternic la nivelul întregii societăți pe plan religios, cultural, politic și chiar științific. În acest context e de la sine înțeles cum personalitățile proeminente, precum Sixtus V, Inocențiu XI și alții, au reușit să se impună în epocă drept personaje istorice de prim rang.

Sixtus V, energicul papă (1585-1590) ce a intervenit în certurile religioase din Franța dintre catolici și protestanți, excomunicându-l pe Henric de Navarra, și a finanțat Invinșibila Armada a Spaniei catolice pentru a ataca Anglia în 1588, este cunoscut atât pentru reformele din sânul Bisericii, cât și pentru inițiativele culturale. La îndemnul său se editează *Vulgata*, dar tot din porunca sa se iau măsuri

restrictive în domeniul teatrului (printre care interdicția ca femeile să apară pe scenă). Cenzura strictă a textelor a făcut ca Roma să piardă întâietatea în privința spectacolelor în favoarea Florenței Medicilor.

Sub pontificatul lui Paul V (1605-1621), un Borghese, interdicțiile nu au mai funcționat în toată rigiditatea lor. Astfel, s-a reprezentat prima operă la Roma, com-

pusă de un preot și cântată de membrii unei confrerii religioase, ba, mai mult chiar, au fost jucate și câteva comedii.

Teatrul în Cetatea Sfântă

Urban VIII (1623-1644) a dat mână liberă nepoților săi, cardinalii Francesco și Antonio Barberini, să amenajeze, în fostul palat al familiei, un teatru adevărat.

Acesta a fost inaugurat în 1634, cu melodrama *San Alessio*, scrisă de tânărul Giulio Rospigliosi, nimeni altul decât viitorul papă Clement IX. Spectacolele aveau loc cu regularitate în timpul Carnavalului, accesul în sală (unde, se spune, încăpeau aproximativ 3.000 de persoane) făcându-se pe bază de invitații, și nu de bilete. Unele montări erau de-a dreptul fastuoase și, bineînțeles, costisitoare, așa cum trebuie să fi fost și punerea în scenă a altei melodrame scrise de G. Rospigliosi și comentată laudativ într-o scrisoare a poetului englez John Milton către un prieten.

Această perioadă fastă pentru teatrul roman ia sfârșit odată cu moartea lui Urban VIII și fuga în exil a nepoților săi. Pentru cel puțin zece ani, teatrul Barberini va rămâne închis, iar reluarea spectacolelor, în 1653, se va face cu o melodramă a aceluiași Giulio Rospigliosi, numit, între timp, nunțiu papal în Spania.

Dar, la Roma, se juca teatru, ce e drept, sporadic, și în alte palate nobiliare (la prințul de Rossano, la familia Pamphili) sau în mici teatre particulare unde, alături de melodrame, piese religioase, oratorii, nu de puține ori se puneau în scenă comedii. Sunt cunoscute, de pildă, cele scrise de cardinalul Azzolini, ca și cele alcătuite, regizate și uneori chiar jucate de Salvator Rosa și Bernini, acesta din urmă faimos arhitect și sculptor, autorul, între altele, al Fântânei celor patru fluvii și al colo-

Antonio Barberini, originar din Toscana, va ajunge cardinal în 1627

nadelor duble din fața bazilicii Sfântul Petru. Ca o ironie a sorții, consemnăm faptul că, în ciuda prolificității sale și a valorii operelor cu care a înzestrat Roma, la moartea sa, artistul a lăsat familiei doar modesta sumă de 40.000 de scuzi.

Și regina Cristina a Suediei, după stabilirea la Roma (*Magazin istoric*, nr. 3/1976,

5/2002), avea un teatru propriu, amenajat la început în palatul Farnese și apoi în palatul Riario, unde invitații erau înalte fețe bisericești, aristocrați italieni, ambasadori, nobili străini în vizită prin Roma.

Am enumerat doar câteva dintre „scenele” Romei. În realitate, ele erau mult mai numeroase și trebuie să adăugăm că ofertele culturale includeau și altele de spectacole, precum seratele muzicale, concertele din biserici, din teatrele particulare sau din casele cardinalilor. Să nu uităm că este epoca marilor compozitori Corelli, Alessandro Scarlatti, Albinoni.

Moartea lui Clement IX, spirit tolerant, interesat de cultură, el însuși – cum am văzut – autor de piese, va schimba radical atmosfera culturală din Roma. Inocențiu XI (1676-1689), Preafericitul, cum i s-a spus, amator de teatru în tinerețe, va lua măsuri

drastice pentru „moralizarea” societății. El interzice cântăreților să cânte și în spectacole profane și în biserici, revine la mai vechea decizie (abrogată de Clement IX) de a nu permite accesul femeilor pe scenă și impune ca pereții despărțitori dintre loji să fie desființați, pentru ca, la adăpostul lor, să nu se poată petrece scene prea intime.

Pentru a înțelege mai bine spiritul epocii, trebuie să adăugăm că, în palatele și în casele nobililor, sălile amenajate special pentru concerte sau pentru spectacolele de teatru erau împodobite cu tapierii sau cu picturi semnate de marile

Fântâna celor patru fluvii.

nume ale artei italiene și chiar de artiști străini ca Rubens și Brueghel. De asemenea, se obișnuia ca, pentru evenimente deosebite, pereții enormi ai Bisericii Sf. Petru, ca și colonadele interioare, să fie decorate cu tapiserii și tablouri împrumutate din palatele marilor familii romane.

Penitențe, măști, întreceri

La Roma nu doar cei privilegiați se bucurau de spectacole. Pe străzile orașului se desfășurau frecvent evenimente la care participau toți locuitorii. De exemplu, în Vinerea mare, noaptea, avea loc procesiunea penitenților. Treceau cardinali, îmbrăcați în pânză de sac și cu cenușă pe cap, însoțiți de servitori în livree, care le luminau calea cu făclii. Urmau sute de flagelanți cu spatele însângerat, ce continuau să-și aplice lovituri pe tot parcursul procesiunii.

Venea apoi vremea Carnavalului, când mulțimea pestriță se îmbulzea să trăiască din plin deliciile clipei și măștile, dansul, muzica îi înfrăteau pentru câteva zile pe vagabonzi, negustori, saltimbanci, patricieni. Din timp se încheiau locurile de unde se vedeau cel mai bine procesiunea veselă a Carnavalului, defilarea măștilor și jocurile de pantomimă. Cardinalii, ca să nu mai vorbim de alte categorii sociale mai puțin încorsetate în norme rigide de comportare, erau nelipsiți de la asemenea explozii de vitalitate.

Alteori strada găzduia specta-

Compozitorul Archangelo Corelli
(1653-1713)

cole grotești, umiltoare, de un cinism pervers, care atâta pornirile cele mai josnice ale sufletului uman. Este vorba despre organizarea așa-ziselor întreceri între infirmi ori între evreii arestați pe diferite motive. Toți acești oameni, speriați, hăituiți, erau obligați să alerge goi, în huiduielile, râsetele și glumele grosolane ale asistenței. Desenele epocii redau cu fidelitate detaliile unor astfel de distracții unde, în majoritatea cazurilor, se desfășurau, alături de vulg, și persoane din înalta societate. Un asemenea desen înfățișează șirul de cavaleriști și de infanteriști ce formau un coridor lung, pornind din zonele centrale până la una dintre porțile orașului. În acest

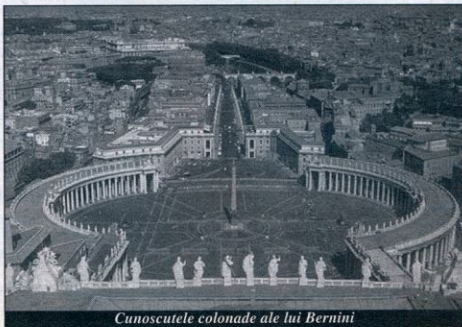
spațiu, foarte bine păzit, se bulucea un grup de oameni goi, înspăimântați, goniți din spate de cai, catări, capre, la rândul lor hăituiți, agresati și ațâțați de cei care formau coridorul. Pe o platformă la înălțime, nobilii – bărbați și femei – se amuzau copios de dezgustătorul spectacol. Probabil mulți dintre ei participau și la concertele din basilici și la spectacolele de teatru și admirau tablourile și tapiseriile de mare valoare. Epoca barocă însușmează în egală măsură muzica lui Scarlatti și Corelli, arhitectura lui Bernini, înalta spiritualitate a unor călugări, dar și lipsa de umanitate din spectacolele stradale.

Libertatea e dincolo de Alpi

Dacă arta înflorește în Italia epocii baroce, în schimb viața științifică are mult de suferit în urma brutalei imixtiuni a Bisericii. În 1600 Giordano Bruno e ars pe rug la Roma, în 1616 Copernic e pus la index, în 1633 Galilei a trebuit să-și abjure convingerile științifice, iar în 1649 Campanella moare în Franța după 27 de ani petrecuți în închisoare la Napoli. Campania susținută a Bisericii Catolice împotriva teoriilor novatoare are însă un

revers: lumea protestantă se mobilizează și începe o acțiune concertată de salvare a oamenilor de știință primejduiți în Italia și de răspândire a operelor lor.

Astfel, în special Elveția și Olanda devin locurile preferate de refugiu pentru intelec-

Cunoscuta colonadă ale lui Bernini

tualii și învățații persecutați. Scrierile lui Galilei sunt trimise în secret la Geneva, Strasbourg și Leyda. Traducerile operei sale în latină și engleză apar la Strasbourg în 1635.

Mai devreme sau mai târziu, toți discipolii lui Galilei au fost nevoiți să-și părăsească țara. Contele de Noailles, având statut de diplomat, reușește să-l scoată pe Campanella din Italia și să-l ducă în Franța. Dar anii de detenție și torturile suportate își vor pune definitiv amprenta în modul de a gândi al călugărului dominican. În celebra sa utopie *Cetatea soarelui*, Campanella propune un tip de societate în care rolul statului este de a educa, printr-o disciplină de fier, prin teroare și ascetism, o nouă umanitate.

În migrarea intelectualilor dincolo de Alpi, în solidaritatea arătată de lumea științifică „liberă” de amenințările Inchiziției față de confracții aflați în dificultate, găsim primul model european de luptă împotriva încătușării gândirii. Peste câteva secole, țările din estul Europei, prinse în chinurile comunismului, vor beneficia de ajutorul Vestului, copiind adeseori, fără a ști, metodele și mijloacele „brevetate” de oamenii barocului.

Extaz mistic și trafic de influență

În tabloul compozit al barocului, alături de majoritatea covârșitoare a bărbaților, au reușit să-și impună prezența în moduri diferite – cum vom vedea – și câteva femei. Vom aminti aici doar două dintre ele.

Olimpia Maidalchini, una dintre cele mai bogate persoane ale Romei

Sfânta Caterina de Genua ilustrează, prin viața și opera sa, spiritualitatea elevată, preocuparea de a se contopi mistic cu divinitatea. În viziunile pe care le are, marea apare ca simbol al iubirii divine, purtătoare a harului mântuitor. Multe dintre imaginile descrise de ea, apărute în timpul rugăciunii și al contemplației, au devenit

sursă de inspirație pentru pictori.

Olimpia Maidalchini se situează la polul opus. În mediul decadent și în degradarea morală de la curtea papală, ea își găsește terenul favorabil pentru tranzacțiile lipsite de scrupule ce o propulsează printre cele mai bogate persoane din Roma. Soția lui Pamphilis Pamphilii, fratele lui Inocențiu X, ambițioasă și avidă de putere, Olimpia va vinde pe bani grei funcții, slujbe, favoruri. De altfel, integru din punct de vedere moral, papa se lăsa totuși manevrat de intrigile ignobilele cumnate.

Nimic nu poate fi mai definitoriu pentru monstruozitatea caracterului acestei femei decât modul cum a acționat la moartea papei. Activitatea ei febrilă a început de fapt în zilele premergătoare decesului, când a cărat din Vatican aur și giuvaeruri fără număr. Apoi, la puțin timp după deces, ajutată de doi

servitori, a reușit să fure de sub patul papei cu-fărul cu bani și obiecte prețioase. A refuzat să contribuie la cheltuielile de înmormântare sub pretextul că e o văduvă săracă. Dar culmea, nici familia, nici cardinalii nu s-au grăbit cu înmormântarea! După trei zile corpul papei a fost mutat din biserică într-o debara pentru ustensiile de zidărie. I s-a făcut un sicriu din scânduri și un preot a dat bani pentru înmormântare. Pare a fi mai curând un scenariu grotesc decât relatarea unor evenimente reale. Să nu uităm însă că grotescul este adeseori alăturat sublimului, în arta barocă. ■

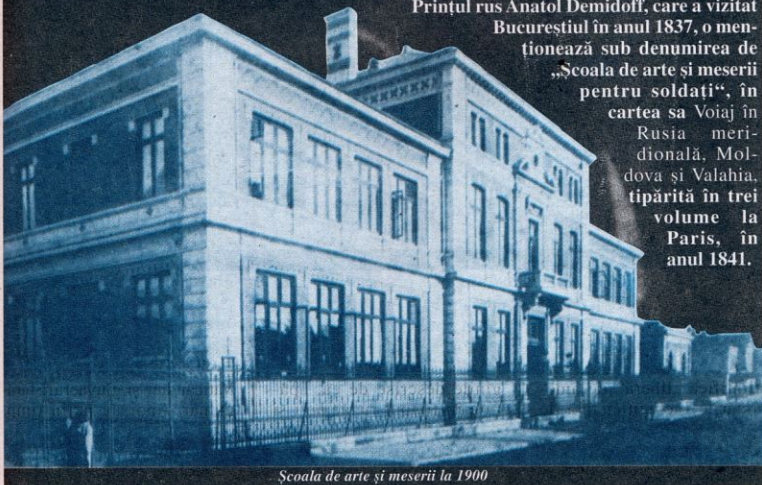
Papa Sixtus V, în deplasările sale prin oraș, oferea un adevărat spectacol

Sub acest titlu am încercat să schițăm câteva secvențe din istoria învățământului tehnic românesc. Articolul se bazează pe esul și imaginile aflate în fondul documentar Constantin Săvulescu, E.F.I.A.P. (titlatură acordată de Federația Internațională de Artă Fotografică), absolvent al Școlii de arte și meserii, promoția 1934, prezentate cu prilejul unei alocuțiuni susținute în fostul local al școlii, la împlinirea a 40 de ani de la absolvire.

Începuturile datează din 1836 când, în timpul domniei lui Alexandru Ghica (1834-1842), a luat ființă Școala de Meserii de pe Podul Târgului din Afară, astăzi Calea Moșilor. Școala, care se afla în casele lui Manuc-Bel, avea organizate, pentru deprinderea unor meserii, ateliere de fierărie, tâmplărie, rotărie și turnătorie de cupru.

Prințul rus Anatol Demidoff, care a vizitat Bucureștiul în anul 1837, o menționează sub denumirea de

„Școala de arte și meserii pentru soldați“, în cartea sa *Voiaj în Rusia meridională, Moldova și Valahia, tipărită în trei volume la Paris, în anul 1841.*

Școala de arte și meserii la 1900

HĂRNICIE ȘI INVENTIVITATE

MIHAI CEZAR SĂVULESCU

Cursurile școlii de meserii durau patru ani. Elevii erau repartizați oficial din rândul militarilor în termen. Erau admiși și elevi neștiutori de carte, care primeau, alături de instruirea practică, și pe cea școlară: citit, scris, socotit și desen.

Școala din ateliere

Creativitatea elevilor militari, îndrumată de instructori

tehnici, a fost îndreptată totuși spre obiective cu finalitate practică. Astfel, în anul 1840, aceștia inventează o mașină de treierat, care reprezintă prima creație tehnică importantă a școlii. Într-un raport adresat domnitorului sunt prezentate calitățile tehnice care o situează, ca performanțe, deasupra celor similare englezești. Secretul mașinii consta în înlocuirea sistemului de batere sau apăsare a spicelor cu frecarea

lor, ceea ce scotea grâul curat. Mașina era acționată de doi lucrători, cu ea reușindu-se egalarea activității a 12 cai la arie. Un model îmbunătățit al acestui dispozitiv de treierat a fost oferit și Moldovei, la Iași, pentru fabricarea lui în serie.

În anul 1845 școala și-a încetat activitatea, din motive pe care nu le-am putut determina în timpul cercetărilor, unul fiind probabil de ordin bugetar.

Certificatul de absolvire al lui Constantin Săvulescu

citărilor de înscriere la cursurile ei, obligând Eforia Școalelor să hotărască, începând cu anul 1854, admiterea elevilor pe bază de concurs și obligativitatea de a fi absolvenți a patru clase primare. Dacă în anul 1854 frecventau cursurile școlii 59 de elevi, în 1857 numărul acestora a ajuns la 80. Acest lucru a deter-

Constatând totuși necesitatea unei asemenea școli tehnice, domnitorul Barbu Știrbei (1849-1853; 1854-1856) a cerut, în anul 1850, Eforiei Școalelor să elaboreze un plan de organizare a unui astfel de așezământ „potrivit cu starea și mijloacele țării”. Noua școală a început să funcționeze din anul 1852, mai întâi sub forma includerii a 25 de ucenici într-un ciclu de pregătire cu durata de cinci ani. Instruirea ucenicilor era asigurată de patru meșteri tâmplari și unul fierar, cu ateliere proprii. Nu era neglijată pregătirea generală, ucenicii fiind adunați duminică pentru a li se asigura învățătura de carte și desen. Eforia Școalelor, constatând că ucenicii îndrumați de meșteri nu realizau nici un progres în pregătire, a hotărât instalarea elevilor ucenici într-un local propriu, situat în București, la Cișmeaua Mavrogheni.

În noua organizare, școala și-a început activitatea cu 40 de elevi interni, pregătiți în meseriile de tâmplărie și fierărie. Ulterior, li s-au adăugat strungăria, sculptura în lemn și turnătoria.

Sunt de remarcat două reușite tehnice realizate de elevii ucenici. Prima a fost înlocuirea sobelor de teracotă, folosite la încălzirea cu lemne a localului, cu un sistem de încălzire cu aer cald, captat de la vatra bucătăriei și transportat printr-o conductă de olane. Realizarea acestei instalații s-a făcut sub îndrumarea meșterului zidar Barbu Profir. A doua a fost prezentată cu prilejul intrării în București a domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Sistemul vechi de iluminare cu lumânări al școlii a fost înlocuit atunci prin lămpi cu unt de rapiță sau cu gaz.

Renumele pe care l-a câștigat școala a determinat creșterea numărului soli-

minat și creșterea specializărilor. Astfel, în anul 1859, școala a angajat pe maistrul bănățean Pavel Vintent, pentru a preda elevilor procedeul de confecționare a pilelor pentru lăcătușerie.

Școala de meșteșuguri de la Cișmeaua Mavrogheni s-a distins și prin alte reușite tehnice, recunoscute și răsplătite atât în țară, cât și în Europa. De pildă, în anul 1862, la Paris, fostul elev al școlii C. Răureanu a primit medalia de aur pentru invenția „Mașina de bătut grâul”.

În anul 1864 toți cei 80 de elevi ai școlii, din motive de interes național, au fost trecuți la Arsenalul armatei, ca secție specială.

După model francez

Suspendarea Școlii de meșteșuguri de la Mavrogheni în anul 1864 a fost resimțită de industria românească, aflată într-un proces de ex-

tindere, meseriașii specialiști fiind tot mai căuțați. În 1871, Ministerul Cultelor a reînființat vechea școală sub denumirea de Școala de Arte și Meserii, în fostul local de la Cișmeaua Mavrogheni. Ea a început să funcționeze în baza regulamentului sancționat prin Decretul nr. 1.754, din 24 octombrie 1872, inspirat de modelul școlilor franceze de arte și meserii de la Chalon-sur-Marne, Aix și Augers.

În Regulament, la art. 36, erau prevăzute condițiile pe care trebuia să le îndeplinească aspiranții: cetățenie română, vârsta de 15 sau 16 ani, să fie absolvenți a patru clase primare și să susțină un examen-concurs.

Obiectivul principal al școlii a fost exprimat de inginerul I.P. Condiescu, președintele Asociației generale a absolvenților școlilor de arte și meserii, în articolul: *Studiul critic asupra organizării școalelor de arte și meserii*, publicat în *Buletinul industrial* nr. 2-3, din anul 1902: „Scopul acestor școli era, ca și al celor franțuzești, de a forma lucrători instruiți și artiști în meseriile lor, capabile de a forma șefi de industrie, adică cadrele de conducere ale industriei, plecând de la simplul lucrător până la cel mai iscusit inginer.”

Promoțiile școlii au cuprins absolvenți care s-au remarcat în industria românească, dar și în alte domenii, precum artele plastice. Astfel, printre cei 19 absolvenți ai promoției anu-

lui 1876 (9 fierari, 6 dulgheri, 3 tâmplari și un mecanic), din care unii au devenit conducători de unități industriale, s-au aflat tâmplarul Ioan Georgescu, viitor sculptor, și dulgherul Alexandru Ave-rescu, viitor mareșal și prim-ministru al României (în perioada interbelică, în arhiva școlii se afla încă lucrarea practică de diplomă a acestuia, reprezentând o miniatură a podului lui Traian de la Drobeta-Turnu Severin).

Hotărârea Ministerului Finanțelor din anul 1877 de amplasare a Monetăriei Statului în casele de la Mavrogheni a determinat mutarea școlii în localul secțiunii mecanice a Școlii de agricultură de la Herăstrău, unde a funcționat până în anul 1882, când, din nou, a fost mutată într-o clădire situată în vecinătatea Gării Filaret. Cu toate că în jurul școlii de lângă Gara Filaret s-au construit unele ateliere, fără de care pregătirea practică a elevilor era compromisă, în anul 1885 s-a hotărât ca aceasta să fie mutată din nou. Localul școlii și atelierele construite ulterior au fost preluate de uzinele Wolff.

Desele mutări din această perioadă au avut consecințe

asupra calității procesului de învățământ, situație constatată în anul 1883 și de ministrul Domeniilor, Ion Câmpineanu. Acesta a luat inițiativa construirii unui local corespunzător și stabil. În baza acestei decizii, în anul 1885 s-a construit noua clădire din str. Polizu nr. 11 (astăzi nr. 5-7), după planurile arhitectului N. Cerkez. Pentru ca procesul de pregătire a elevilor să nu sufere, până în anul 1889 au fost realizate și atelierele de aplicație ale școlii.

Mutarea în noul local a produs un reviriment și în ceea ce privește aflulxul de candidați la examenele de admitere. Într-o notiță din *Buletinul industrial* nr. 10, din octombrie 1900, se semnală: „Anul acesta, la Școala de Arte și Meserii din București, pentru 20 de locuri s-au înscris 360 concurenți”. În același an, școala a primit Medalia de aur la Expoziția Universală de la Paris pentru lucrarea „Portal de lemn sculptat în diferite stiluri naționale și aurit”.

„Te învață să muncești”

Creșterea numărului de școli de arte și meserii pe teritoriul Regatului a condus la organizarea în anul 1899 a foștilor elevi în „Asociația generală a absolvenților școalelor de arte și meserii”, cu sediul în București. Asociația și-a dovedit utilitatea prin acțiunile întreprinse pentru susținerea acestor școli.

Bilet de merit, care echivala cu o permisie la sfârșit de săptămână

La începutul anului 1899 asociația a editat *Buletinul industrial* care, la acea vreme, era unica revistă tehnică de specialitate. Din anul 1901, începând cu numerele 6-7, pe copertă apare precizarea: „Organ pentru răspândirea cunoștințelor practice industriale în popor”. Un mare număr de personalități ale culturii tehnice și științifice românești au devenit membri de onoare ai Asociației: Titu Maiorescu, Spiru Haret, ing. Anghel Saligny, dr. C.I. Istrati, Take Ionescu, Ion Calinderu etc. Munca și meritele Asociației în răspândirea cunoștințelor tehnice au fost recunoscute și răsplătite la Expoziția Generală de la București, din 1906, prin decernarea Medaliei de aur pentru publicațiile pe care le-a realizat în perioada anilor 1899-1905.

Anul 1901 a adus o schimbare importantă în viața școlilor din București și Iași. Prin legea din 9 iulie 1901, promovată de ministrul Spiru Haret, ele au căpătat statutul de Școli superioare de arte și meserii, trecând din subordinea Ministerului Domeniilor în cea a Ministerului Instrucțiunii Publice, ceea ce marca trecerea la o treaptă superioară a învățământului tehnic românesc.

Rezultatele prestigioase ale Școlii din București sunt consemnate în anul 1911, într-un album omagial oferit lui Spiru Haret, cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani. În scrisoarea de felicitare, care însoțea albumul îmbrăcat în piele, directorul de atunci al școlii, ing. P.N. Panaitescu (tatăl istoricului P.P. Panaitescu), își exprima gratitudinea pentru „ocrotirea și încrederea ce ați arătat-o școlii noastre”. Albumul, aflat în posesia Bibliotecii Academiei Române, conține un grupaj de imagini cu 22 de ateliere înființate între anii 1906-1911 și realizările tehnice din industrie ale absolvenților, printre care: Turnătoria de artă a lui V.V. Rășcanu, Tâmplăria lui C. Mihăilescu și Baloșan din București, sau Tâmplăria Ștefan Malciu din Caracal, care înființase și o școală de ucenici.

În anul 1911, în cadrul Școlii superioare de arte și meserii din București funcționau următoarele ateliere: tâmplărie, sculptură în lemn și ipsos, rotărie, modelărie, garaj de automobile, lăcătușerie, ajustaj, cazangerie, lipire oxi-acetilenică, forjă, tinichigerie, turnătorie în fontă și bronz, nichelaj și galvanoplastie, cizelaj, vopsitorie și tapițerie. Până în anul 1928 s-au mai adăugat atelierele de electricitate, croitorie și încălțăminte. În aceste ateliere au fost create adevărate opere ale artei tehnice sau plastice, cum ar fi partea mecanică a avionului lui Aurel Vlaicu și statuia lui Mihai Eminescu din Iași, operă a sculptorului Faur Ion Schmidt, maestru al școlii. Marcel Gușanu, artist plastic, absolvent al secției de sculptură în lemn al școlii de arte și meserii de la Bărlad, referindu-se la importanța acestor instituții școlare, declara:

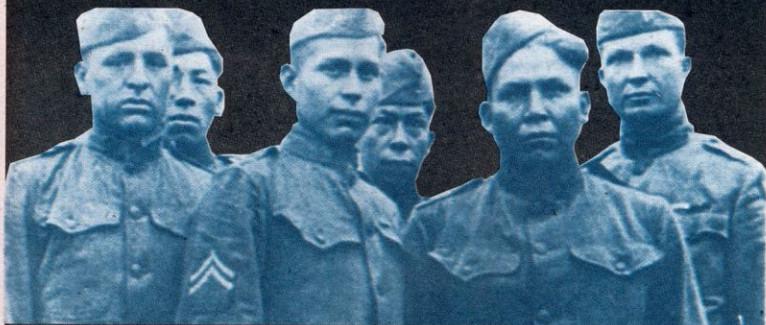
„Școala de arte și meserii te învață să muncești.”

Decretul nr. 908 din 9 aprilie 1936 preciza că începând cu data de 1 septembrie Școala superioară de arte și meserii din București se transforma, după o existență centenară, în liceu industrial. ■

Promotivă 1933-1934 a Școlii, la 40 de ani de la absolvire, iulie 1974; fotografie de Ion Burducea

CODUL CHOCTAW

Şase dintre cei 14 indieni codificatori

ANDREI ALEXANDRU CĂPUŞAN

● Căpitanul Lawrence și ciudata limbă în care conversau soldații săi
● Germanii interceptează tot, dar nu înțeleg nimic ● În 48 ore, deruta este totală ● Păcălitorul păcălit ● Republica Franceză îi omagiază în 1989

Într-un articol apărut acum doi ani, referitor la contribuția indienilor cifratori Navajo în războiul din Pacific (Magazin istoric, nr. 3/2004), specificam că în acest domeniu ei nu au fost deschișători de drum. Au avut precursori în activitatea de cifrare și codificare: pe indienii Choctaw, care au acționat cu succes la sfârșitul Primului Război Mondial, în campania din Franța, mai precis în luptele din regiunea Meuse-Argonne, din luna octombrie 1918, în cadrul Regimentului 142 Infanterie și a Diviziei 36 a Corpului expediționar american care lupta în Franța.

Charley Jones, istoricul american al indienilor Choctaw, făcea referire în lucrările sale la o mare căpetenie a acestor indieni de la începutul secolului XIX, Pushmataha, decedat în anul 1827, rămas celebru prin declarația sa: „Într-o bună zi, strigătul de război Choctaw va fi auzit pe meleaguri străine“. După un secol, istoria îi dădea dreptate.

Cei 14 indieni codificatori Choctaw, la care ne vom referi în continuare, făceau parte dintre cei peste 10.000 amerindieni participanți în rândurile armatei S.U.A. la luptele din Franța.

În general, câte un indian Choctaw era plasat în cadrul câte unei companii de atac, fiind folosit pe post de codificator. El prelua ordinele, le traducea în limba Choctaw și fie le transmitea mai departe – de unde erau preluate și traduse tot de indieni Choctaw –, fie le scria în limba sa și le transmitea curierilor, care le preluau și se deplasau cu ele la alte companii și unități de luptă. Evident că în cazul în care aceștia erau capturați sau uciși, mesajele scrise în limba Choctaw cădeau în mâinile inamicului, care habar nu avea să le

citească și să le descifreze. Un singur caz a existat de acest fel și efectul a fost cel scontat: militarii germani nu au putut descifra mesajele scrise în limba Choctaw.

Fapta lor de arme cea mai importantă s-a petrecut în cursul zilei de 26 octombrie 1918. La sfârșitul acelei luni, germanii dezlănțuiseră ultima ofensivă. Corpul expediționar american care lupta în regiunea Meuse-Argonne era destul de afectat de înaintarea inamicului.

Compania căpitanului Lawrence se găsea poziționată exact în fața primelor linii dușmane și aștepta atacul final. Nemții nu numai că dețineau un avantaj strategic, aflându-se în ofensivă, dar, în plus și foarte important, descifraseră codurile americane și interceptau nestingherit mesajele transmise

între unitățile americane. Mai mult, reușiseră la acea oră să captureze un număr considerabil de curieri și, evident, de mesaje.

Așteptând un atac inevitabil, căpitanul Lawrence scruta cu binocul liniile inamice când, lângă el, a auzit doi soldați vorbind într-o limbă necunoscută. Uitându-se la ei, a văzut că se afla în fața a doi indieni Choctaw, caporalul Solomon Lewis și soldatul clasa I Mitchell Bob, care vorbeau liniștiți în limba lor. Atunci ofițerului i-a venit o idee...

I-a întrebat pe cei doi dacă în companie mai erau și alți indieni. La o numărătoare, s-a constatat că mai erau încă șase indieni Choctaw. Următoarea întrebare a căpitanului Lawrence a fost dacă la Cartierul General erau și alți indieni. Răspunsul a fost afirmativ: da, mai erau doi indieni, Ben Carterby și Pete Maytubby, pe care cei doi îi cunoșteau foarte bine. Atunci, căpitanul Lawrence a luat legătura cu ofițerul de transmisiuni de la Cartierul General pe care l-a convins să le permită celor doi indieni Choctaw să preia transmisia care urma a fi efectuată de colegii lor indieni din compania sa. Și transmisiunile au început și s-au desfășurat fără probleme. Indienii căpitanului Lawrence transmiteau în limba Choctaw, cei de la Cartierul General preluau mesajul și apoi îl traduceau în limba engleză. Evident, transmisioniștii germani au interceptat imediat acest flux de mesaje. Și au rămas nedumeriți, deoarece nu le folosea la nimic, fiind vorba despre o limbă total necunoscută. De unde puteau să își dea seama că transmisioniștii utilizau toate cele 36 de dialecte ale limbii Choctaw?

Astfel, folosind acel cod, militarii americani apărând celor două companii s-au putut retrage la Chardonnay, în noaptea de 26 spre 27 octombrie 1918, fără a fi interceptați și atacați de germanii aflați nu departe de ei, iar a doua zi, alte două companii au putut executa cu succes un atac prin surprindere asupra trupelor germane aflate în pădurea Fern.

Marea căpetenie Pushmataha

În urma acestui succes, căpitanul Lawrence, păstrându-i pe cei doi indieni în compania sa, a decis ca restul de șase să meargă la alte companii, unde să fie folosiți drept transmisioniști. Ceea ce s-a și întâmplat.

După 48 de ore de la aceste evenimente, deruta trupelor germane a devenit totală. Pur și simplu nu au mai putut stăpâni situația, fiind obligate să lupte cu un inamic ale cărui mișcări nu le mai puteau cunoaște. Iar ofensiva s-a transformat în retragere.

Exemplul folosirii indienilor Choctaw în transmisiuni s-a amplificat. În tabăra de la Louppy-Le-Petit, indienii au fost instruiți și antrenați în această activitate.

Americanii au mai avut ocazia să îi folosească cu succes, în transmisiuni, pe indienii Choctaw. S-a întâmplat la 6 octombrie 1918, în timpul unui atac al Regimentului 142 Infanterie, executat asupra tranșeelor germane. Soldații germani, după o rezistență de formă, au fugit, lăsând tranșeele, cu aparatura necesară de transmisiuni, în mâinile americanilor. Comandantul regimentului, colonelul Bloor, și-a dat seama că era o cacealma. Germanii așteptau ca americanii să înceapă să transmită, pentru a le putea intercepta mesajele. Însă americanii aveau o armă secretă: codul Choctaw. Ofițerul le-a ordonat indienilor Choctaw să înceapă să transmită în limba lor. Surpriza a fost, din nou,

totală! Atacul pe care germanii îl pregăteau asupra americanilor, proaspăt cuceritori ai tranșeei, nu a mai avut loc. A fost înlocuit cu o... retragere.

La sfârșitul războiului, indienii Choctaw, atât de elogiați pentru faptele lor de arme, nu se vor bucura de nici un fel de onor sau distincție. Nici măcar de vreo medalie. De abia la 3 noiembrie 1989, guvernul Republicii Franceze i-a oferit Marelui Șef Roberts cea mai înaltă distincție franceză, ordinul „Chevalier al Ordinului Național de Merit” („Chevalier du L'Ordre National du Mérite”). După șapte decenii, era o recunoaștere tardivă a meritelor acestor luptători. ■

Soldați în tranșee, într-un moment de acalmie

RĂPICIUNE

1

1939. „Alea jacta est, își notează în jurnal regele Carol II. Azi-de-dimineață s-a produs evenimentul așteptat. Germanii au atacat pe polonezi [...] Tot dimineața, Reichstagul a fost convocat, în care Hitler a ținut un discurs violent, în care a atacat pe polonezi și a menajat pe anglo-francezi. Pare-se că a fost o ședință penibilă, în care răgea ca un dement și făcea impresia că și-a pierdut mințile.”

9

1087. William, zis Cuceritorul, duce al Normandiei și rege al Angliei, moare într-un accident, în timpul unei campanii împotriva regelui Franței. Se afla în Vexin, participând la atacul asupra orașului Nantes, pe care îl cucerește. Numai că, sărind peste un șanț, cade de pe cal și se lovește mortal. Avea 60 de ani. Nici nu-și dă bine sufletul și fiii săi se grăbesc să-și ia moștenirea în stăpânire, iar slugile îl jefuiesc, lăsându-l să zacă gol pe lezezi. Trupul îi este dus la Caen, pentru a fi înmormântat la mănăstirea Saint-Etienne, ctitorită de el.

13

1940. La București apare un decret-lege care autorizează Ministerul Economiei Naționale să numească, ori de câte ori va socoti necesar și fără motivare, comisari speciali pe lângă întreprinderi, cu scopul „de a integra activitatea oricărei întreprinderi în politica generală a statului”. Decretul permite pătrunderea masivă a legionarilor în întreprinderi, indiferent dacă sunt sau nu apți profesional, pentru ocuparea posturilor vizate. De fapt, însușirile profesionale trec pe locul doi, principalul atu este calitatea de membru al Mișcării legionare. Legionarii impun curând și un alt act legislativ: așa-numiții „comisari de românizare” preiau întreprinderile evreiești.

15

1869. Fostul soț al Cosimei, căsătorită între timp cu compozitorul german Richard Wagner (1813-1883), îi scrie surorii Cosimei: „Abia în ultimele luni am aflat despre «fericirea» Maestrului, căruia iubita [se referea, evident, la fosta soție] i-a născut în sfârșit un moștenitor, botezat Siegfried, ca și opera recent încheiată. Astfel coarcele mele au fost împodobite cu o strălucitoare coroană.” Vreme de trei ani Cosima (mezina lui Liszt) fusese și soție oficială a compozitorului Hans von Bülow, și amantă a lui, care era cu 24 de ani mai mare decât ea. Ceea ce nu i-a împiedicat pe cei doi muzicieni să colaboreze câțiva ani foarte bine, fără a-și face scene de gelozie. Cosima i-a supraviețuit lui Richard Wagner aproape o jumătate de secol. A murit în 1930, la 93 de ani.

28

1901. În orașul Balangiga din Filipine, 74 de recruți americani își iau micul dejun. Sunt surprinși de un grup de gherilă care ucide pe toți soldații, neînarmați, ce stau la coadă la popotă. Mor 38 de americani și alți 11 sunt răniți, unii rămânând mutilați. Știrea îi șochează pe americani, care, în mare parte, credeau că revoltele naționaliste din Filipine luaseră sfârșit. Generalul Jacob Smith primește sarcina de a răzbuna masacrul și de a-i aduce pe vinovați în fața justiției. Din nefericire, Smith se lasă pradă emoțiilor, dând ordinul: „Ucideți și incendiați și, cu cât ucideți și incendiați mai mult, cu atât voi fi mai mulțumit.” El nu vrea prizonieri. Orice persoană de peste zece ani poate fi rebelă și trebuie să sufere consecințele. Când presa americană află despre ordinul lui Jake „Urlătorul”, cum i s-a spus, cere trimiterea lui în fața Curții Marțiale, iar *Evening Post* chiar executarea generalului. Va fi doar destituit.

TRISTA ISTORIE A „COCOȘEILOR“

La sfârșitul anului 1944, după ce administrația română fusese obligată să se retragă din Transilvania la somația autorităților sovietice, regele Mihai I autorizase, prin două acte legislative, emiterea unei medalii comemorative ce avea inscripționată pe avers denumirea „Ardealul nostru“.

Mulți dintre cei care au achiziționat „cocoșelul“ de aur românesc – cum a mai fost cunoscută medalia, a cărei poveste am început-o în numărul anterior –, chiar dacă au făcut-o în cadrul Împrumutului Refacerii Naționale, au avut de suferit după 1947.

HORIA OZARCHEVICI

Despre contextul istoric în care a fost emisă această medalie, date interesante furnizează Emil Ghilezan, fostul secretar de stat la Ministerul Finanțelor, în cartea *Un martor al istoriei. Emil Ghilezan de vorbă cu Adrian Niculescu*: „Cu acești lei [faimoșii lei de ocupație] – povestește Emil Ghilezan – rușii intrau în prăvălii, cum-părau tot ce era în magazin și dădeau, în schimb, hârtie. Nu știam ce să facem și cum să facem ca să-i oprim, că în felul acesta goleau, pur și simplu, țara cu niște hârtii fără valoare [...] Am reușit, până la urmă, în timpul guvernării Rădescu, să fac să se fixeze o dată până la care să se retragă

de pe piață acești lei de ocupație sovietică [...] Atunci am inventat eu baterea de monedă de aur, zisă „cocoși“, egali în greutate și în conținutul de aur cu «napoleonul» francez, dar pe care nu-i puteam vinde cu un preț oarecare. M-am gândit deci, să-i leg printr-un fel de împrumut public: cei care sem-nau împrumutul public – care, pe urmă, nu s-a plătit nici-odată! – puteau să cumpere, la cursul oficial al aurului din acel moment, și acești „cocoși“ [...]

Prin „cocoși“ am reușit să oprim puțin această inflație, absorbind de pe piață cantitatea de monedă-hârtie care a fost emisă fără

acoperire. Ideea de la care am pornit aceasta a fost și eu zic că am reușit!“

Ascunse în pământ

Fragmentele reproduse mai sus conțin unele inexactități, datorate probabil estompării în timp a unora dintre informațiile acelor zile, care trebuie corectate, din respect pentru adevărul istoric.

Emil Ghilezan utilizează pentru medalia „Ardealul nostru“ termenul de monedă de aur, deși Legea 656/1944 precizează că piesele emise reprezintă medalii. Elementul determinant, în acest sens, este lipsa valorii nominale de pe

revers, chiar dacă celelalte caracteristici de dimensiune și conținut în aur sunt similare monetei de 20 de franci francezi. Greutatea medaliei de 6,55 grame este însă cu 0,10 grame mai mare decât a monetei care i-a servit ca model, respectiv 6,45 grame, acesta fiind probabil un alt element prin care s-a dorit să se marcheze diferența dintre cele două emisiuni.

Emil Ghilezan este confuz și atunci când vorbește despre aurul utilizat la emisiunea medaliei „Ardealul nostru”. Două lucrări recente (*Legende Bătrânei Doamne. Oamenii și întâmplări din trecutul Băncii Naționale a României*, de Cristian Păunescu și Marian Ștefan, și *Gorjul bancar. Banca Națională*, autor Gheorghe Birău) conțin documentele certe privitoare la faptul că în perioada 14, 15 și 16 septembrie 1944, stocul de aur al Băncii Naționale, în greutate brută totală de 212,245 tone, din care 189,674 tone aur net, a fost transferat și adăpostit la Tismana.

Stocul de aur al Băncii, la finele anului 1944, consemna, pentru depozitele din țară, cantitatea de 190,2 tone, deci cu o diferență de circa 500 de kilograme în plus față de cea depozitată la Tismana, cantitate de aur care, probabil, fusese reținută pentru operații în curs de desfășurare sau iminente la

sediul central al Băncii din București.

La data de 4 februarie 1947, după o pibegie de doi ani și jumătate, tezaurul Băncii Naționale a fost readus la București, dar cu 210 casete mai puțin, respectiv cu 11,15 tone brut mai puțin (10,22 tone aur net). Diferența fusese scoasă din depozitul de la Tismana la data de 19 ianuarie 1945, deci la 28 de zile de la semnarea de către regele Mihai I a legii de batere a medaliei din aur, emisiunea „Ardealul nostru”. Diferența, care reprezintă consumul de aur al Băncii în perioada menționată, este de 12,8 tone aur net, după ce în prealabil s-au eliminat influențele datorate mișcării unei cantități de aur din stocul existent în țară în cel din străinătate.

Un calcul simplu evidențiază că cele un milion de medalii din aur conțineau 6,55 tone aur fin, circa jumătate din aurul scos de la Tismana. Dacă se au în vedere și pierderile de prelucrare rezultate la obținerea medaliei, de circa 10% din aurul conținut, respectiv încă circa

0,655 tone aur fin, rezultă că, per total, la această emisiune s-au consumat aproximativ 7,20 tone aur fin. Desigur, din motive de prudență sau și pentru alte operații s-au scos din depozitul de la Tismana mai mult decât necesarul teoretic cu 3 tone aur.

O confirmare a tirajului de un milion de medalii al emisiunii este făcută prin scrisoarea cu indicativul J nr. 122.041, din 13 aprilie 1945, adresată de ministrul Finanțelor, Constantin Al. Pandele, guvernatorului Băncii Naționale a României, Costel Tătăranu (*Magazin istoric*, nr. 9/2005), prin care se cerea livrarea a 50 kg aur fin Monetăriei Statului, „pentru terminarea operațiunii de batere a celor un milion de medalii de aur”.

Deci se poate afirma, fără dubii, că aurul necesar pentru baterea medaliei de aur din emisiunea „Ardealul nostru” provine din rezerva de la Tismana a Băncii Naționale, de unde s-au scos în total 10,22 tone aur fin în iarna anului 1945. Cantitatea utilizată pentru realizarea emisiunii se ridică la aproape 7,20 tone aur fin.

Emil Ghilezan exagerează și atunci când afirmă că medaliiile din această emisiune au o mare cotație numismatică, devenind rare. În realitate, cotațiile sunt modeste. Tirajul a fost mare, un milion de bucăți, din care se

Emil Ghilezan pe puntea vaporului, în drum spre America, în 1948...

estimează că în depozitele Băncii Naționale a României mai există circa 150.000, la populație, în țară sau străinătate 200.000 bucăți, iar cele 650.000 piese diferență se apreciază că au fost topite. Existența unor piese necirculate sau intacte este posibilă doar pentru unele cantități infime, medaliile din această emisiune fiind declarate, în anul 1947, interzise la deținere pentru populație. Oamenii le-au ascuns în pământ sau în cele mai variate locuri, în condiții improprii, ceea ce le-a afectat starea de conservare, în majoritatea cazurilor.

Pușcărie pentru cocosei

Legea nr. 284/1947 privind cedarea către Banca Națională a României a aurului, valurilor efective și altor mijloace de plată străine prevedea, la art. 2, că persoanelor stabilite în țară li se interzicea dreptul la deținerea noilor medalii, deși acestea fuseseră cumpărate în mod legal de la ghișeele Băncii. Acest act normativ abuziv preciza: „se va ceda aurul sub orice formă, precum și medaliile jubiliare emise în baza Decretului-Lege nr. 656/1944”. Nerespectarea obligației de cedare constituia infracțiune și se pedepsea prin privațiuni de libertate și confiscarea valorilor necedate.

Două legi coercitive nr. 638/1946 și nr. 284/1947 au stat, până în anul 1960, la baza masivelor confiscări de aur de la populație, determinând numeroase arestări și con-

...și în 1996

damnarea la închisoare a multor persoane. Un bilanț neoficial al aplicării acestor legi relevă faptul că din totalul de un milion de medalii de aur vândute populației în perioada 1944-1945, circa 800.000 bucăți au revenit, prin confiscări și achiziții realizate de Banca Națională a României, în patrimoniul statului, iar restul de 200.000 bucăți au rămas la populație, fie în țară, fie în străinătate sau au fost topite de aceasta.

Un bilanț detaliat al emisiunii de medalii „Ardealul nostru” nu poate fi făcut decât în corelare cu cel al Împrumutului Refacerii Naționale din 1945, de care a fost legat prin lege. Acest bilanț este prezentat pe larg în Studiul nr. 1/1945 întocmit de Serviciul de studii al Băncii Naționale a României la încheierea acțiunii, în baza datelor furnizate de Serviciul Trezorerie al Băncii Naționale a României, din care ne propunem să menționăm doar aspectele care vin în sprijinul scopului propus mai sus.

Din subscrierile efectuate s-au obținut 65 miliarde

de lei destinate acoperirii unei părți considerabile a cheltuielilor provenind de la Tezaurul public. Din păcate, angajamentele statului au crescut, în perioada 31.12.1944-14.04.1945, de la 76 miliarde de lei la 420 miliarde de lei, în principal din executarea obligațiilor asumate prin Convenția de Armistițiu. Este clar că în aceste condiții Împrumutul Renașterii Naționale din 1945 nu a permis

acoperirea nevoile statului, la nivelul prognozelor, efectul acestuia fiind mult diminuat.

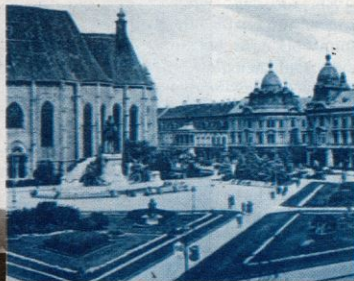
În aceeași măsură nu a fost atins nici cel de al doilea obiectiv, de a absorbi surplusul de lichiditate de pe piață, inflația galopantă diminuând foarte mult valoarea împrumutului și a medaliilor asociate acestuia.

Numeroase persoane care nu au predat medaliile potrivit legilor emise de guvernarea comunistă au suferit din cauza anchetelor, confiscărilor, arestărilor și condamnărilor. Sumele de bani ce au fost plătite de populație pentru împrumutul destinat refacerii economiei naționale nu au mai fost restituite niciodată.

Singura rază luminoasă în acest noian de durere și tristețe este reprezentată de mesajul transmis, peste timp, de aceste frumoase medalii din aur care, prin simpla lor existență, reamintesc de revenirea Transilvaniei la patria-mamă, dar și de celelalte două momente istorice memorabile din anii 1601 și 1918. ■

Cetatea Devei

Emil Bodnăraș,
însărcinat din mai 1945
cu controlul S.S.I.-ului

Piața Unirii din Cluj

S.S.I. ÎN VREMURI DE TRANZIȚIE

FLORIAN BANU

Turnura pe care au luat-o evenimentele după 23 august 1944 a pus Serviciul Special de Informații (S.S.I.) într-o situație îngrată. Transformarea Uniunii Sovietice din inamicul principal în aliatul principal și ascensiunea partidului comunist pe scena politică au dus la o „vânătoare de vrăjitoare“, ofițerii de informații care acționaseră împotriva U.R.S.S. fiind nevoiți fie să se ascundă, fie să încerce să-și răscumpere „păcatele“ prin punerea în slujba noilor stăpâni.

Epurările și arestările care au afectat personalul S.S.I. au diminuat într-o bună măsură capacitatea informativă a serviciului. În plus, structurile sale au fost penetrat de un număr mare de noi angajați, trimiși în acest serviciu de către partidul comunist. Din luna mai 1945, Emil Bodnăraș, membru al C.C. al P.C.R., a fost însărcinat cu controlul nemijlocit al S.S.I.-ului. Pentru aceasta, a fost trimisă o echipă din cadrul Secretariatului General al Președinției Consiliului de Miniștri, formată din Ion Vidrașcu (nume real Vania Didenko, agent NKVD), Ion Stroescu (Isidor Selinger, membru al Serviciului de Informații al P.C.R.) și Lucian Stupineanu (membru al Formațiunilor de Luptă Patriotice). Aceștia au acționat prin intermediul așa-numitei Direcții a Coordonării.

În acest context, serviciul de informații a suferit o serie de reorganizări, cadrele vechi păstrate au fost nevoite să se adapteze noilor comanda-mente ideologice, iar cele noi au făcut eforturi să deprindă rudimentele muncii de culegere a informațiilor. Peste toate aceste transformări s-au suprapus efectele crizei politice pe care o traversa România, ale prezenței trupelor sovietice și ale dezorganizării generale a vieții economice interne. Ca urmare, munca informativă a ofițerilor S.S.I. se desfășura în condiții extrem de dificile și,

pentru a ilustra această afirmație, vom reda câteva dintre „aventurile“ unui rezident S.S.I. pe parcursul ultimului an de existență a monarhiei.

Apeluri disperate către Centrală

Rezidentul S.S.I., Văleanu“ din Deva trimitea la 20 aprilie 1947 următoarea radiogramă Centralei: „Plata informatorilor pe luna aprilie începe la 24 crt., riscând astfel să pierd întreaga rețea informativă din lipsă de fonduri, fiind pus pentru a doua oară în această

situație. Scumpirea excesivă a tarifului C.F.R. face imposibilă deplasarea mea în județ cu actualul buget informativ și mai ales sosirea în Centrală.“

Dincolo de stagnarea activității de culegere de informații, documentele de arhivă ne dezvăluie și dificultățile cotidiene întâmpinate de angajații S.S.I.

La 28 aprilie 1947, radiotelegrafistul rezidenței Deva semna o radiogramă către șefii săi din Secția Radio a Centralei: „În ziua de 11 apr. crt. am primit 368.000 lei, iar pe ziua de 26 apr. am primit 820.000 lei [zilele de salariu

– F.B.], deci vă rog să-mi comunicați care este noul meu salariu și dacă mai am bani de primit sau nu, întrucât cu acești bani nu pot să mai fac față situației, prețurile fiind foarte mari și se ridică din zi în zi [...] Masa mă costă 200.000 lei pe zi în familie, de restaurant nici

nu pot să vorbesc, după cum știți că aici nu am popotă, trebuie să iau masa unde pot și să plătesc cât cere. Mi-am vândut ce am avut ca să pot face față situației, iar azi nu se mai poate face față, prețurile fiind mereu în creștere. Nu am altă scăpare decât să vin la București.”

Aceeași soluție o întrededa și rezidentul, așa cum stă mărturie textul unei radiograme din 29 aprilie 1947: „Neprimind salariul și nici fondurile pe două luni, cum dvs. ați comunicat, proprietarul mi-a cerut evacuarea pe 1 mai pentru neplata chiriei pe două luni, care s-a majorat la 600.000 lei lunar. Informatorii, neprimind salariile și nici banii pentru deplasările în județ, făcute în cursul acestei luni, și cum subsemnatul mi-am vândut din haine pentru a putea face față parțial cheltuielilor Reziđenței, cerșind mila vecinilor pentru a-mi lungi zilele atât mie, cât și soției mele bolnave, fără ca serviciul să ia în considerare apelurile mele disperate, rog cordial pe doâmnul director Șerban a aproba mutarea mea cu serviciul în Centrală, unde voi

Vizita unei delegații sovietice la Combinatul Sovrommetal Reșița, 20 octombrie 1951

depune același devotament și muncă istovitoare ca la această Reziđență. Salvați-mă!”

Apelurile disperate ale rezidenței Deva au dus la primirea unor sume de bani, trimise prin curier, care au permis continuarea activității informative. Totuși, efectele acestei sub-finanțări s-au făcut simțite și în lunile următoare. Reziđențul, în urma neînțelegerilor avute cu proprietarul locuinței în care se instalase, a depus chiria la Administrația Financiară. Proprietarul, cunoscând doar identitatea falsă a rezidentului (acesta se prezentase drept collector de cereale), s-a adresat cu reclamații la toate serviciile economice ale Prefecturii, dar a constatat că rezidentul nu figurează în nici o evidență a acestora. Atunci, s-a adresat cu o plângere Poliției Deva, cerând anchetarea rezidentului ca speculant.

În urma plângerii, rezidentul a fost vizitat de un comisar care i-a cerut actele în baza cărora își desfășoară activitatea de collector. Lucrătorul S.S.I. a prezentat un carnet C.F.R. și a explicat că lucrează pentru Economatul Președinției Consiliului de

Ministri (economatele erau magazine de desfacere a produselor deficitare la prețuri subvenționate), eliminând pentru moment suspiciunile poliției. Proprietarul locuinței a revenit cu o nouă plângere la poliție, prin care aducea informații suplimentare despre

legăturile strânse și „dubi-oase” pe care rezidentul le avea cu „o persoană” (radio-telegrafistul) și despre unele vizite pe care le primea acesta „de la diverși indivizi”, vizite pe parcursul cărora își evacua soția din locuință.

Pentru a preveni deconspirarea în cazul unei noi acțiuni a poliției, rezidentul a evacuat discret arhiva la domiciliul radiotelegrafistului, „care are și legitimație asupra sa pentru a nu le permite percheziția”, și a cerut Secției Reziđențe din Centrală aprobarea pentru mutarea reședinței la Orăștie, unde îi locuiau socrii.

În cele din urmă, ancheta poliției a fost stopată, iar proprietarul, primindu-și integral banii, și-a sistat plângerile și reclamațiile. Reziđența a putut continua munca, confruntându-se însă în continuare cu lipsa fondurilor, fapt reflectat și în sumele mici alocate informatorilor. De exemplu, în iulie 1947 salariul a doi informatori era de 1.800.000 lei, respectiv 1.500.000 lei, în momentul în care un „cocoșel” de aur era cota la 24 milioane lei, grăul costa 25 milioane

suta de kg, un kg de untură costa 2,5 milioane, un metru de „americă“ (tesătură textilă) costa 1,5 milioane, iar o pereche de boi se vindea cu 300 milioane lei.

Criza persistă, activitatea continuă

Totuși, eficacitatea sistemului folosit de S.S.I. pentru culegerea informațiilor este dovedită de abundența și diversitatea acestora. În cazul rezidenței Deva, din notele și rapoartele trimise Centralei poate fi realizat tabloul vieții cotidiene din județ, fiind surprinse și caracteristicile esențiale valabile pentru situația generală a României.

Astfel, dintr-o notă din 10 iunie 1947, aflăm că noul director al Societății „Petroșani“ era Antonov, instalat ca reprezentant al U.R.S.S. (Uniunea Sovietică) preluase acțiunile ce aparținuseră germanilor și maghiarilor la această societate, acțiuni ce vor fi ulterior aduse drept contribuție la Sovromcârbune). Antonov, într-un prim contact cu minerii, s-a interesat cum merge producția de cărbune. Minerii au afirmat că „dacă li s-ar da slănină și pâine mai multă, atunci producția ar depăși cele 6.000 tone zilnic“. Replica lui Antonov a fost: „icre negre nu vătrebuie?“; replică pe care o considerăm caracteristică pentru modul în care so-

vieticii au privit colaborarea economică în cadrul sovromurilor (*Magazin istoric*, nr. 2/2003) de-a lungul întregii perioade de existență a acestor societăți (1945-1956).

O notă din 31 iulie 1947 este elocventă pentru descrierea mecanismelor folosite de comuniști în preluarea controlului asupra societății românești. În această notă se relatează despre comprimările de personal efectuate la Societatea „Mica“ din Brad: „Au fost epurați muncitori cinstiți, acei care nu fură aur, iar cei bogați, cei care fură, au fost lăsați în serviciu. Explicația este ușoară. Acei hoți, pentru a fi ocoliți, au dat fuga și s-au înscris în P.C.R., cei cinstiți nu s-au grăbit a se pune la adăpost.“ Informația și interpretarea erau veridice, întrucât un alt informator afirma că „epurarea muncitorilor nu s-a făcut după un criteriu sănătos. Mulți nu

aveau nici o vină, ci numai o ură personală a unui membru de sindicat lăsa astfel, pe drumuri mulți mineri cinstiți“.

Situația relatată era departe de a fi unică. Astfel, la U.F.H. (Uzinele de Fier Hunedoara) fuseseră „comprimări“ 44 de funcționari și 108 muncitori, rămânând încadrați 216 funcționari și 2.972 muncitori. Și în acest caz, după cum se nota în 5 august 1947, „comprimările au fost subiective și s-au avut în vedere mai mult motivele politice“. Dincolo de efectele sociale, comprimările abuzive impuse de comuniști aduseseră economia în pragul colapsului prin destituirea a numeroși specialiști. Rezidentul atrăgea atenția că, în cazul Societății „Mica“, „serviciile din biroul central al societății sunt complet dezorganizate, mai cu seamă prin comprimarea directorului Keminger, care era perfect cunoscător în

materie“. De asemenea, la Uzinele „Astra“ din Orăștie, în urma comprimării a doi specialiști, secția de producere a colofoniului „n-a mai produs nimic, neavând oameni de specialitate în această branșă“.

Deosebit de interesante sunt rapoartele rezidenței Deva referitoare la starea de spirit provocată de reforma monetară din 16 august 1947. Astfel, o radiogramă trimisă în aceeași zi, menționa: „mare nervozitate în rândurile tuturor țăranilor, prin faptul că

Gh. Gheorghiu-Dej împreună cu E. Bodnăraș la defilarea militară de la 23 august 1951

nu le este permis a schimba mai mult de 7 milioane. Multă satisfacție în rândul muncitorilor și funcționarilor, iar comercianții și industriașii sunt deprimați [...] Aprovizionarea complet inexistentă. Lumea de la orașe a năpădit complet comunele dimprejur pentru a-și putea cumpăra pâinea [...] Țăranii comentază că va urma înscrierea vitelor și a porcilor, după care va lua ființă colhozul”.

La vremuri noi, oameni noi

Într-un „Raport economic pentru perioada 17-23 august” se aduc precizări suplimentare: „stabilizarea a avut darul de a nivela posibilitățile de cumpărare a[le] tuturor claselor sociale la început. Cu încetul însă se desprind din nou cei avuți, în special evreii, care dispun deja de numerar [...] Muncitorii au primit echivalența salariilor pe luna iulie și jumătate din august.

Sumele primite sunt minime. Comercianții, meseriașii și băncile sunt complet dezorientați. Prin faptul că prețurile produselor monopolizate au fost stabilite la un plafon ridicat, iar cele ale țăranimii la un nivel coborât, masa țărănească în general crede că se urmărește pauperizarea ei în favoarea maselor orașenești”.

Situația de haos din economie reiese cu pregnanță și dintr-un „Raport privind starea de spirit a populației”, datat 4 septembrie 1947: „Comercianții sunt pe punctul de lichidare din cauza lipsei de numerar la clienți și a noilor legi fiscale, de care se plâng că nu le mai pot suporta. Toți vor să-și schimbe prăvăliile în prăvălii de stat. Comercianții sunt agitați și au o atitudine dușmănoasă față de actualul regim. Liber-profesioniștii sunt de asemenea agitați. Avocații așteaptă cu înjurare reforma justiției și se văd ca mâine fără ocupație [...] Nu se cunoaște ce

nutrește sufletul fiecăruia, dar se constată că au dispărut criticile aduse guvernului, precum și speranța într-un război mai apropiat și fiecare vrea să fie pe placul regimului pentru a căpăta posibilitatea de a trăi.” Țăranii, menționa raportul, „ignorează toate eforturile autorităților locale pentru redresare economică și sabotează legile. Din punct de vedere politic, ei nu mai au nici un crez. Pe țăran nu-l interesează reușita stabilizării monetare, pețru că nu pricepe și [țăranii] nici nu se lasă lămurii. De îi vorbești de legi economice, el vede colhoz. Acum își manifestă îngrijorarea că li se vor bloca porcii, pe care sunt hotărâți să-i taie imediat ce se va anunța blocarea”.

De notat și faptul că, potrivit datelor deținute de rezidența S.S.I., propaganda la sate în favoarea stabilizării fusese încredințată în special membrilor partidului comunist, „restul partidelor [din Blocul

Activitatea din teritoriu a S.S.I.-ului era organizată pe centre, subcentre și rezidențe.

Centrul era unitatea cea mai mare, care dirija acțiunea dintr-o provincie. Era, practic, un serviciu de informații în miniatură, având aceleași misiuni și urmărind aceleași probleme ca și Centrula S.S.I.: informații externe, informații interne și contra-informații, contra-spionaj și contra-sabotaj. Un Centru coordona mai multe Subcentre și Rezidențe.

Subcentrul era o unitate intermediară, care coordona acțiunea într-un sector (trei-cinci județe).

Rezidența era unitatea cea mai mică a serviciului și acționa într-un singur județ.

De exemplu, structura Centrului „Ardeal”, cu reședința la Cluj, dirija acțiunile din provincia istorică Transilvania. Fiind vorba de un teritoriu mare (15 județe la acel moment), existau trei Subcentre:

Subcentrul Brașov avea în compunerea sa cinci județe (rezidențe); Subcentrul Sibiu dirija acțiunile din patru județe; Subcentrul Tg. Mureș era compus din cinci județe.

Rezidența Cluj, care dirija acțiunea din județul Cluj, având reședința în aceeași localitate cu Centrul, depindea direct de acesta.

Întregul personal S.S.I. lucra sub acoperire, având identități false, atât în Centrală, cât și în teritoriu. Începând de la funcția de subdirector special și până la oamenii de serviciu, mecanicii sau frizerii din S.S.I., toți angajații aveau un nume conspirativ, ales, de obicei, în așa fel încât inițialele să coincidă cu cele ale numelui real.

Exclusivitate

Marchizul de Louvois, un factotum al regimului, i-a angajat pe cei mai de seamă arhitecți

FARMECUL MEUDONULUI

ALEXANDRE DAVIER (Meudon, Franța)

Începuturile gloriei așezării nu se leagă, după cum era de așteptat, de construcțiile de aici, ci, mai ales, de farmecul grădinilor sale. În 1526, destitul a făcut ca proaspăt întors din captivitatea lui Carol Quintul, Francisc I să se îndrăgostească nebunește de una dintre domnișoarele de onoare ale mamei sale – tânara de 19 ani Anne de Pisseleu, castelana Meudonului.

Iar frumoasa Anne aproape s-a întrecut pe sine pentru a-și transforma castelul într-un veritabil cuib al dragostei. Sufletul bucolic al regelui nu putea să rămână insensibil la vraja minunatei grădini gândite special pentru a-l liniști. Pe lângă flori și arbori, Francisc și-a dat seama că i-ar prinde bine și un spațiu dedicat grădinăritului. Prea mulți bani se duceau pe sparanghel, conopidă sau fructe. Unul dintre memorialiștii cunoscuți ai secolului XVI, Brantôme, sublinia tocmai numeroasele ore pe care monarhul le petrecea punându-și pe hârtie planurile legumicole.

Personajul de numele căruia se leagă de reîntrirea zonei cu adevărat în circuitul nobiliar la modă a fost unul dintre miniștrii lui Ludovic XIV, marchizul de Louvois (1641-1691). Simpla enumerare a atribuțiilor sale – ministru de Război, al Construcțiilor și al Poștei – ne arată că acesta era un adevărat *factotum* al regimului. Toți îl ascultau, totul depindea de el.

Timpurile gloriei

Și, bineînțeles, visul îi era să dețină un castel, situat în apropierea Parisului și a Versailles-ului. La 31 octombrie 1679 cumpără Meudon, în ciuda sfaturilor părintești. Speriat de posibilitatea ca fiul să pătească asemenea unui alt ministru celebru, Nicolas Fouquet, care reușise să eclipseze strălucirea Curții prin propriul castel de la Vaux, Michel Le Tellier (1603-1685) i-a atras, în termeni duri, atenția: „Astăzi, favorit; mâine, la Bastilia!”

Orice îmbunătățire era vizată a se realiza la Versailles,

Dacă totul mergea conform planului, atât trăsurile, cât și schimbul cailor pentru urcuș – cum am văzut în numărul anterior al revistei –, drumul de la Paris la Meudon se făcea în doar patru ore. Aerul proaspăt al pădurilor nu lăsa nici un moment de îndoială asupra reușitei călătoriei.

Singura rămășiță a vremurilor demult apuse, piatra cubică a pavajului, mai face și

Michel Le Tellier, marchiz de Louvois, o comanda și pentru castelul său. Pentru aceasta, i-a angajat pe cei mai renumiți arhitecți ai timpului – André Mansart și François Le Nôtre –, dar a și achiziționat diverse opere de artă care să-și pună amprenta asupra interioarelor. Castelul îi plăcea, cu atât mai mult cu cât, pentru prima oară, ministrul avea un loc de lucru, dar și de refacere, numai al său. A devenit un împătimit al plimbărilor matinale prin grădină, cu predilecție terminate în jurul unui faimos bazin, ale cărui jeturi de apă reușeau să atingă 24 metri în înălțime.

Rapid, castelul și-a câștigat un loc printre cele mai vândute destinații din afara Parisului. Căsătoria fiicei sale a devenit, astfel, unul dintre cele mai grandioase evenimente ale Curții. Doamna de Sévigné o descria în termenii cei mai laudativi fiicei sale, Doamna de Grignan: „Ce să-ți spun? Totul a fost magnific și strălucitor. Întreaga Franță, aur, pietre prețioase, trăsuri...”

astăzi să hurducăie mașinile vizitatorilor. Și dacă cineva își închipuie că altădată aceștia în impresiunile locuitorilor regale era foarte strict păzit se înșală amarnic. Secretul deschiderii portilor era foarte ușor de deținut: haine cât mai elegante și prezentă de spirit. Oricine își putea permite era binevenit la petrecerile Meudonului.

Pentru Meudon, Versaillesul a fost un model...

Luxul nu putea să nu atragă familia regală. Odată cu moartea lui Louvois, Ludovic XIV a cumpărat castelul, de la văduvă, ce nu mai era în stare să-l întrețină, și i l-a dăruit Delfinului. Excelentă alegere! Atât de mult a fost acesta impresionat de cadou, încât din ce în ce mai rar își părăsea noua posesiune, pentru a vizita Versailles-ul. Mare amator de artă, s-a înconjurat aici de toată crema timpului: tânărul compozitor Jean-Baptiste Lully își putea ține reprezentațiile noilor sale opere, în timp ce la fel de junele Voltaire își așternea pe hârtie panseurile.

Gândindu-se că vechiul castel nu se mai ridica la nevoile timpurilor... moderne, regele le-a cerut arhitecților să-i mai ridice o clădire. Venit să le vadă realizarea, Ludovic XIV nu a fost deloc impresionat de ea. A mărturisit apropiatilor că își putea imagina aceea reședință mai degrabă o casă a unui financiar decât a unui prinț.

Dar gloria Meudonului a crescut continuu: ambasade, delegații, petreceri, luxul era peste tot. Îmbolnăvirea de variolă a Delfinului a căzut ca un trăsnet. Din acea sumbră zi de aprilie a anului 1711,

Ludovic a fost alături de suferința fiului. Înaintarea bolii l-a găsit resemnat. Sfârșitul a debutat însă o Curte întreagă: corpul defunctului a fost aruncat într-o trăsură și dus în cea mai mare grabă spre lăcașul de odihnă de la Saint Denis. Nici un fel de onoruri speciale, aproape nici un semn de demnitate.

La Bellevue, la Madame de Pompadour

Dar gloria locurilor nu era nici pe departe apusă. Mare parte a faimei Meudonului se datorește, încă și astăzi, apropierea sa de unul dintre cele mai cunoscute personaje

feminine ale istoriei Franței, Madame de Pompadour. Castelul Bellevue, ridicat pentru a-i oferi intimitate și liniște lui Ludovic XV, este situat pe partea cea mai însoțită a Meudonului, într-o zonă care coboară lin spre cursul Senei. Regele a venit deseori să supravegheze lucrările, alături de celebra sa prietenă. Odată terminat, castelul a reușit să-i asigure suveranului tihna de care avea atâtă nevoie. Nu o singură dată, crizele de neurastenie îi dispăreau de la sine doar prin simpla apropiere de cea care i-a fost alături timp de mai bine de 20 ani. Personalitate complexă, spirit profund melancolic, Ludovic XV era, la Bellevue, la fel de atras de farmece iubitei, cât și de plimbările în aer liber.

Înagurarea castelului, în jurul anului 1750, a reprezentat un moment important atât pentru Madame de Pompadour, cât și pentru rege și Curtea sa. Pentru a celebra ocazia, marchiza, a cărei pasiune pentru comedie era cunoscută, a comandat reprezentarea în grădină a unei piese de balet, în care apăreau șase dansatoare foarte tinere, de doar 12-14 ani, deghizate în puicoțe. Sceneta a fost

Marchizul de Louvois

imortalizată și prin baterea unei medalii, păstrată astăzi în colecțiile Muzeului Carnavalet și care reprezenta șase puicute cu capete de tinere pe o parte, iar pe cealaltă, de cocoș.

Pentru tratament

Dar Meudonul nu a reprezentat numai un refugiu pentru inimile îndrăgostite, ci, într-un mod mult mai prozaic, și un important centru de tratare a suferințelor, aduse cu predilecție de timpurile moderne, din ce în ce mai greu de îndurat: oboseala, stressul, angosesele...

Pentru Maria Antoaneta, locurile de aici deveniseră mai importante decât Versailles-ul. Spera ca aerul pur al Meudonului să-i înzdrăvească odrasla și, ca atare, în martie 1788 hotărî să-l trimită, în compania ducelui d'Harcourt. Micuțului Louis de France (1781-1789) i s-a rezervat unul dintre cele mai importante apartamente din Castelul Nou. Pentru a-i cinsti sosirea, Meudonul a îmbrăcat haine de sărbătoare. Parcă reveniseră timpurile de glorie; tapiserii și mobile prețioase au apărut peste noapte. Din păcate, minunea nu a ținut prea mult, căci, la 4 iunie 1789, la doar șapte ani și jumătate, tuberculoza puna capăt lungului șir de suferințe pe care le îndurase fragilul copil.

O altă personalitate a Vechiului Regim care a găsit refugiu la Meudon, nu pentru a se însănătoși, ci pentru a-și ascunde boala, a fost nebunatică fiică a Regentului, ducesa de Berry (1695-1719), despre a cărei conduită se băfea conștient la Paris. Retrasă în aceste locuri și sperând că același aer tare i-ar întări constituția foarte

slăbită, prinsese obiceiul de a lua masa afară. Un frig i-a fost însă fatal, doborând-o, în vârstă anului 1719, la doar 24 de ani.

Meudonul a reprezentat o destinație extrem de râvnită. Iată ce-i scria, la 3 iunie 1774, unei prietene, Doamna Roland, cunoscută nu numai în epocă pentru celebrul său salon literar: „...îmi las gândurile să zboare la viitoarea mea călătorie. Sper să ajung să mă plimb pe aleile fermecătorului Meudon. Tu le cunoști, nu-i așa? E un loc perfect pentru mine, cu un aspect atât de câmpenesc, solitar, divers și întins...”

De același calm a profitat din plin și Richard Wagner, care a reușit să termine aici muzica pentru opera *Vasul fantomă*, munca neîmpiedicându-l să facă lungi plimbări prin pădurea Meudonului și chiar să-i dea o mână de ajutor soției sale, Mina, la culegerea ciupercilor.

Și alte personalități culturale au călcat primitorile praguri ale castelelor de aici:

...vizitat apoi adesea de Richard Wagner, care a terminat aici muzica pentru *Vasul fantomă* (1840)

Ronsard, J.J. Rousseau, V. Hugo, E. Scribe...

... și pentru luptă

Cine și-ar fi putut imagina că parcurile Meudonului ar putea vreodată ajunge câmpuri de bătălie? Însă perfectă așezare a castelului l-a transformat într-un punct strategic de mare importanță pentru apărarea Parisului.

Începând cu anul 1870, locurile au cunoscut dezastrul aduse de război, chiar și gustul amar al înfrângerii și al ocupației străine. Nimic nu a scăpat din calea prusacilor. Castelul a fost incendiat, iar pădurea a căzut victimă nevoii de lemn de foc. Pe lângă inamici, chiar și patrioții francezi au pus umărul la distrugere, prin obuzele comunarilor destinate nimicirii trupelor versailleze.

Totul s-a prefăcut astfel în ruină. Multe dintre pietrele Meudonului au luat calea castelelor de la Saint-Cloud și Tuileries, pentru a le desăvârși alcătuirea. Ici și colo au mai rămas doar câteva urme ale vestigiilor de altădată. Numai spiritul locului nu a putut fi distrus.

Unul dintre marile merite ale Meudonului a constat, astfel, în faptul că odată ce-și primea vizitatorii, reușea să-i schimbe, să-i împlânzească. Grădinile i-au dat ocupații extrem de lumești lui Francisc I. Pădurile i-au redat calmul și rezistența lui Ludovic XV. În aerul proaspăt, însăși severa și greu accesibila Maria Antoaneta s-a dovedit apropiată de suptuși. A devenit mamă și nu și-a mai ascuns suferința. ■

În românește de
Theo STĂNESCU-
STANCIU

DISPARIȚIA UNUI ÎNȚELEPT

MANASE RADNEV

La sfârșitul lunii iulie s-a stins din viață dr. Alexandru Șafran, Mare Rabin al orașului Geneva, fost Șef-Rabin al cultului mozaic din România, în perioada 1940-1947. Născut la Bacău în anul 1910, el și-a făcut studiile liceale în localitatea natală, iar pe cele universitare la Viena, unde a obținut și doctoratul. După ce i-a urmat tatălui, savant iudaist de renume, la conducerea Rabinatului din Bacău, el devine, în martie 1940, cel mai tânăr Șef-Rabin din lume, făcând parte, în această calitate, și din Senatul României. Deținând înalta responsabilitate în cea mai dramatică perioadă din istoria evreilor din România, Eminența Sa a izbutit, alături de alte personalități, prin inteligență, carismă, curaj și dăruenie, să contribuie la salvarea miraculoasă a unei jumătăți dintre coreligionarii săi, așa cum menționa președintele

Memorialului Yad Vashem din Ierusalim. Voci izolate, încrâncenate, au încercat în ultima vreme să-i diminueze meritele în acțiunea de salvare, stabilind comparații lipsite de sens și fără ecou.

Trebuie spus că, dincolo de însușirile sale de lider religios, Alexandru Șafran a fost un mare cărturar, autorul unor cărți fundamentale în domeniul iudaismului, traduse în numeroase limbi, o personalitate recunoscută și apreciată și de lumea creștină.

Făcând diferența între călăi și criminali și poporul în mijlocul căruia s-a născut și a crescut, Marele Rabin și-a exprimat, după lungul exil la care l-a silit regimul comunist, recunoștința și dragostea față de România și oamenii ei. Discursul memorabil rostit în 1995, în Senatul României, de către ultimul membru al acestei instituții din perioada interbelică, se încheia astfel: „De aici, din acest loc însemnat din viața mea, îndrept ruga mea către Dumnezeu să reverse harul Său în belșug asupra frumoasei țări românești și asupra dragului și bunului popor român.”

Redacția revistei *Magazin istoric* unde, spre cinstea ei, au apărut cuvântările și textele convorbirilor televizate ale marelui dispărut, mi-a propus să evoc o amintire personală. Din multiplele întâlniri pe care le-am avut cu Eminența Sa la Geneva și la București, mi-a rămas întipărită în memorie după-amiaza când a fost oaspetele meu și al familiei. Se mai aflau în casa noastră regretații mei prieteni, Cristian Popișteanu și Raoul Șorban. După ce ne-am așezat la masă, Alexandru Șafran s-a ridicat în picioare și, cu glasul lui cald și privirea luminoasă, ne-a binecuvântat casa și familia.

Dumnezeu să-l odihnească pe acest mare evreu și mare român. ■

SPRE A NU SE REPETA

MARIAN ȘTEFAN

În ziua de 28 iunie, Sala Senatului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a găzduit lucrările Conferinței internaționale Pogromul de la Iași (28-30 iunie 1941): prologul Holocaustului în România, organizată de Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, Universitatea „A.I. Cuza”, Facultatea de Istorie – Centrul de Istorie a Evreilor și Ebraistică din Iași, Federația Comunităților Evreiești din România și Comunitatea Evreilor din Iași.

În deschiderea conferinței s-a dat citire mesajului președintelui României și al celui al primului-ministru al Guvernului. Au prezentat alocuțiuni Mihai-Răzvan Ungureanu, ministrul Afacerilor Externe, Excelențele Lor Rodica Radian-Gordon, ambasadoarea Israelului în România, Nicholas Taubman, ambasadorul S.U.A. în România, Menachem Hacohen, Marele rabin al României, Excelența Sa Wilfried Gruber, ambasadorul R.F. Germania în România, fiind la încheierea misiunii, a trimis un text spre a fi prezentat participanților la conferință. Au mai rostit alocuțiuni: Mihail E. Ionescu, directorul general al Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”, Paul Shapiro, director al Muzeului Memorial al Holocaustului din Washington, Aurel Vainer, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, Pincu Kaiserman, președintele Comunității Evreilor din Iași, Radu Prisăcaru, prefectul județului Iași, și Dumitru Oprea, rectorul Universității „A.I. Cuza” din Iași.

După încheierea alocuțiunilor, E.S. Nicholas Taubman a înmănat premiile câștigătorilor concursului de eseuri pe tema *Pogromul de la Iași*, deschis elevilor din licee ieșene, în organizarea Ambasadei S.U.A. în România, American Corner Iassy și Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”.

Conferința, cu participarea unor specialiști din S.U.A., Israel, Germania, Franța, Republica Moldova, Republica Cehă și România, a continuat cu un prim set de comunicări științifice grupate sub titlul *Pogromul de la Iași în isto-*

riografie și cu alte două secțiuni de comunicări pe temele Reprezentarea Pogromului de la Iași (în artă, opere literare, discursuri publice etc.) și Istorie și memorie. Mărturii ale supraviețuitorilor și ale martorilor. Lucrările s-au încheiat cu o masă rotundă cu tema: Ce s-a întâmplat în iunie 1941 la Iași? O dezbatere terminologică privind tragedia evreilor ieșeni.

În pauzele conferinței a fost lansată cartea *Lotul Antonescu în ancheta SMERȘ, Moscova 1944-1946*, culegere de documente îngrijită de Radu Ioanid, și a fost vernisată Expoziția „Holocaustul în artă”.

A doua zi, 29 iunie, la Cimitirul evreiesc din Iași s-a desfășurat o ceremonie de comemorare în cadrul căreia s-au depus coroane de flori la Monumentul victimelor pogromului și s-a oficiat o rugăciune. Întoarcerea în oraș s-a făcut pe itinerariul: clădirea fostei chesturi – Monumentul victimelor pogromului (Sinagoga Mare) – Spitalul israelit, readucându-se în memoria participanților secvențe zguduitoare din tragedia de acum 65 de ani.

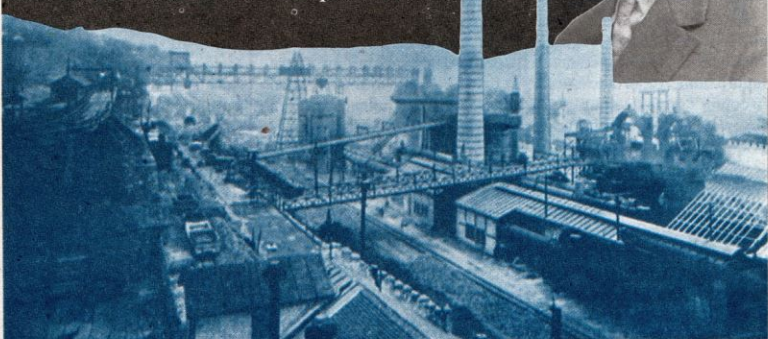
În după-amiaza aceleiași zile, la cimitirele evreiești de la Podul Iloaiei și Târgu Frumos s-au desfășurat ceremonii de comemorare a victimelor pogromului cu depuneri de coroane de flori și rugăciuni.

Manifestările organizate la Iași în zilele de 28-29 iunie 2006 au permis comemorarea victimelor de acum 65 de ani și rememorarea dramaticelor evenimente, cu preocuparea evidentă a organizatorilor de a preveni uitarea și a împiedica repetarea unor asemenea tragedii. ■

Ecouri

M-am hotărât să scriu aceste rânduri, deoarece sunt fiul inginerului Alexandru Popp, director general al U.D.R. (Uzinele de Fier și Domeniile Reșița), în anii 1942-1948. Tatăl meu a fost amintit în articolul despre Constantin Tătăranu (*Magazin istoric*, nr. 9/2005), într-o lumină incompatibilă cu adevărata lui personalitate. De aceea am dorit să-l prezint eu.

Uzinele Reșița

DEPUN MĂRTURIE PENTRU TATĂL MEU

ALEXANDRU POPP

Inginerul Popp Alexandru s-a născut în București, la 28 iulie 1898, din părinții Nicolae, magistrat originar din Ardeal, și Zoe, casnică. A urmat liceul Gheorghe Lazăr din București, unde a fost coleg de bancă cu dramaturgul Mircea Ștefănescu. În cartea sa de memorii *Un dramaturg își amintește*, acesta scrie despre colegul lui Lică Alexandru Popp că a fost „șeful promoției în toți anii și cel mai distins, nu numai la

învățătură (nu era un tocilar), dar și la comportarea colegială și la sport”. Din cauza refuzului, a terminat Liceul național internat la Iași.

În 1922 a absolvit Institutul de inginerie din Londra, obținând locul doi, și a primit diploma de „Associate of the City and Guilds of London Institute”. Industriașul Douglas Vickers (1861-1937) l-a invitat să lucreze într-una dintre uzinele sale din Anglia, dar tatăl meu a preferat să se

întoarcă acasă pentru a fi de folos țării.

La 13 octombrie 1922 era inginer stagiar la direcția atelierelor din Uzinele de Fier și Domeniile Reșița, cea mai mare întreprindere românească la acea dată. Apoi a lucrat la biroul de proiectare al Fabricii de locomotive, de atunci datând unul dintre brevetele sale: „Supapa de siguranță Popp”. În 1932 este subdirector al direcției atelierelor și în 1934 devine

director, la numai 36 de ani. În 1937 este prim-director al Direcției Exploatărilor și Atelierelelor.

În 1942 devine prim-director general. Doi ani mai târziu a publicat lucrarea *Electrificarea Banatului*, împreună cu dr. inginer Dorin I. Pavel, profesor la Politehnica din București.

Începând cu 1942-1943 are inițiativa de a construi peste 300 de locuințe, destinate cu prioritate celor cu familii numeroase, care lucrau în condiții grele. Domnul profesor Nicolae Mărgineanu, prieten apropiat și consilier la U.D.R., relatează spusele secretarei tatălui meu referitoare la faptul că atunci când se epuiza fondul social de ajutorare al Societății, tatăl meu dădea ajutoare sub formă de împrumuturi din veniturile proprii. Din dorința lui, evidența acestora era ștearsă la sfârșitul anului. A pus mai presus de interesele proprii interesele altora, astfel încât, după atât de mulți ani în funcția de prim-director general, nu și-a cumpărat nici măcar un apartament.

Alt merit deosebit, confirmat de domnul ing. Dan Perianu de la Reșița, care se ocupă de istoria U.D.R., este acela de a fi reușit prin curaj și abilitate să reziste încercărilor imperiative ale armatei sovietice de a demonta și confisca utilaje esențiale din patrimoniul societății.

Dar cea mai importantă dintre toate este com-

ponenta umană a activității sale, binele – greu de măsurat – pe care l-a făcut celor care au avut nevoie de el. Intrat într-un conflict firesc cu puterea sovietică de ocupație, a fost arestat la 14 aprilie 1948. Dar motivul principal al răzbunării crunte a puterii comuniste din acea vreme, susținută de puterea sovietică, a fost de fapt cu totul altul. După cum relatează domnul profesor Mărgineanu, într-o scrisoare pe care mi-o adresează, în anii 1945-1946 primul ministru din acea vreme, dr. Petru Groza, i-a însărcinat pe cei doi să intervină pe lângă misiunile americană (profesorul N. Mărgineanu își făcuse specializarea în S.U.A.) și engleză (inginerul A. Popp studiasse la Londra), pentru obținerea retrocedării integrale a Transilvaniei și stabilirea unor acorduri comerciale și industriale cu aceste țări, împotriva voinței Moscovei. Primul ministru i-a avertizat că, în cazul în care se va afla, el nu va putea interveni, ceea ce s-a și întâmplat.

Procesul – primul mare proces politic după instalarea totalitarismului în România și cel mai mediatizat în presa vremii – a fost o demonstrație

de minciună, lipsă de democrație, inumanitate și folosirea puterii împotriva intereselor țării.

Tatăl meu a fost condamnat la muncă silnică pe viață (comutându-i-se pedeapsa inițială cu moartea), împreună cu domnul profesor Mărgineanu și alți zece directori ai U.D.R. pentru „uneltire și înaltă trădare”. Înscenările și minciunile au umplut de rușine istoria acestei țări și, desigur, au avut și încă mai au o mare influență asupra oamenilor din această țară. Cei care au fost puși să mintă și să condamne pe nedrept, precum și familiile lor nu-și vor găsi niciodată liniștea, aceștia devenind generații de rău și ură.

Tatăl meu a făcut 16 ani de detenție, fiind eliberat în 1964. Chiar și la eliberare puterea din acea vreme a încercat să distrugă tot ce mai rămăsese demn și uman în acei oameni, atât de greu încercați. Au fost puși să dea o declarație prin care își recunoșteau „greșelile” și promiteau că vor fi devotați regimului existent. Tatăl meu, chiar în starea gravă de slăbiciune în care se afla, a refuzat să semneze

această ultimă acțiune de compromitere la care era supus. Rezultatul a fost din nou răzbunarea. Pe actul cu care a fost eliberat nu s-a scris „prin grațierea restului de pedeapsă”, ci „eliberat pe caz de boală pe timp de un an”. Urmarea a fost că el nu a putut niciodată să se mai

Trei generații în familia Popp

angajeze undeva, iar eu, ca fiu al său, am fost tratat ca atare. Desigur că bucuria de a avea un asemenea tată nu poate fi pusă alături de suferințele pe care le-am îndurat încă 26 de ani până în 1990.

După un an de la eliberare, a primit actul de grațiere, dar consecințele le-am simțit mereu. Atât eu cât și soția mea nu am putut ieși din țară și am fost permanent treziți la realitate, ca nu cumva să uităm „cine suntem”. Slăvit să fie Dumnezeu care ne-a binecuvântat cu lucruri mult mai trainice decât acestea.

Pentru informarea celor care nici nu pot să-și imagineze prin ce au trecut oamenii de valoare ai acestei țări, oameni de nimic bătându-și joc de ei, voi relata câteva evenimente.

Arestarea tatălui meu s-a produs în aprilie 1948, când era grav bolnav. Frământările și presiunile la care era supus l-au doborât la pat.

Ne-am trezit noaptea cu Securitatea în casă. Cum tatăl meu era ne-transportabil, timp de două săptămâni Securitatea a stat cu noi în casă. Copil de nouă ani, am asistat la situații care mă răscolesc de fiecare dată când mi le amintesc. Doctori cunoscuți, care veneau să-l trateze pe tatăl meu, dintre ei dr. Plătăreanu, dr. Balș etc., au rămas blocați în casă și oricine ne vizita rămânea blocat în arest. Se ajunsese la un moment dat să fim câteva zeci de

persoane imobilizate. Unul dintre cei blocați a evadat prin subsol, pentru că avea probleme urgente de rezolvat. Repercusiunile au fost teribile. Oamenii care fuseseră în contact cu el – printre care și sora tatălui meu, care locuia cu noi – au fost bătuți bestial și lăsați fără apă și mâncare într-o cameră cu uși din geamuri, în așa fel încât noi să-i putem vedea permanent în ce stare de suferință erau.

După ce tatăl meu a putut fi transportat, am fost evacuați din casă și ni s-a luat tot (în afară de un pat, o masă și un dulap). Am locuit în condiții mizerabile până în anul 1962, când mama mea a primit de la serviciul la care lucra un apartament civilizat. Mama a fost sfătuită de prieteni să divorțeze, pentru ca eu să pot merge la școală. Altfel nu aș fi putut face nici liceu, nici facultate.

La eliberare tatăl meu era într-o stare de plâns. Cred că avea 40 kg, ca urmare a unei serii de boli: septicemie cu gangrenă (îi lipseau câteva degete de la piciorul drept), TBC pulmonar și TBC osos. Bucuria de a fi alături de cei dragi a făcut ca, în câteva luni, să se pună pe picioare într-un

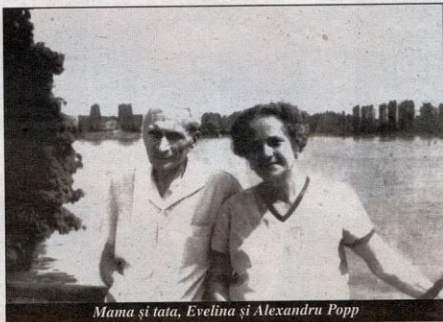
mod cu totul miraculos. Dar în momentul când a realizat că nu va putea să mai activeze, să fie de folos, că orice posibilități de mișcare îi erau blocate, din cauza refuzului de a recunoaște învinuirile ce i se aduseseră, prăbușirea lui a fost teribilă. S-a stins din viață la 16 mai 1968.

Desigur că toate acestea ne-au afectat foarte mult. Nu știu de unde a avut mama puterea de a supraviețui. A murit în 1988, fericită totuși că eu aveam o familie minunată, o soție care m-a susținut tot timpul și un băiat pe care îl iubim și care ne iubește. Mama a fost pentru noi un exemplu de demnitate și curaj. Sora tatălui meu Margareta Popp, cu care am locuit tot timpul, a suferit și s-a bucurat alături de noi. A decedat în 1977. A fost, de asemenea, un model de devotament și competență în toate serviciile avute.

Tatăl meu, atât de nedreptățit și încercat în toți acei ani, nu a povestit nimic despre acea perioadă, despre întâmplări sau oameni cu care a avut de-a face. Sunt sigur că a făcut acest lucru pentru a ne ne tulbura, pentru a ne

menaja, dar și pentru că a vrut să uite și să ierte totul. Cu timpul am înțeles că a fost cea mai creștinească purtare posibilă.

Singurele indicii pe care le avem despre acei ani au fost mărturiile unor oameni care au ieșit mai devreme din închisoare și ne-au

Mama și tata, Evelina și Alexandru Popp

povestit despre comportarea lui impecabilă. La eliberare unii învățaseră limba engleză atât de bine de la el în închisoare, încât au putut să-și câștige existența dând lecții de engleză în particular. Unul dintre ei este domnul Vasile Ciobanu, aviatorul regelui Mihai I, condamnat la moarte (pedeapsă ulterior comutată cu închisoare pe viață) în procesul din 4 iulie 1950. Și dumnealui a supraviețuit și l-am cunoscut foarte bine după eliberare, prin fiica dânsului, prietena noastră Florica Ichim, critic teatral, redactorul șef al revistei *Teatrul azi*.

Despre anii de detenție am mai aflat câte ceva din documente și din biletul de eliberare. Tata trecuse prin trei închisori: Târgul Ocna, Aiud și Gherla. Și alte câteva lucruri dintr-o serie de lucrări apărute după 1990:

Amfiteatre și închisori, de bunul lui prieten, domnul profesor Nicolae Mărgineanu; *Istoria Uzinelor din Reșița*, de domnul inginer Dan Perianu; articolul *Primul mare proces politic după instalarea totalitarismului în România*, din suplimentul *Aldine* al ziarului *România Liberă* (21 noiembrie 1998), scris de domnul dr. Șerban Rădulescu-Zoner.

Aceasta este mărturia mea despre cel care a fost un tată iubit și iubitor, a cărui viață a reprezentat o călăuză în viața mamei mele, în viața mea, în viața soției mele și a fiului nostru, care este cel mai mare dar trimis de Dumnezeu nouă.

Am dorit să prezint o fațetă a perioadei 1945-1950 din țara noastră, în care s-a petrecut cea mai teribilă selecție

negativă (majoritatea oamenilor de valoare au fost decimați și înși fără pregătire, educație, caracter pe nedrept promovați), selecție care se resimte și în zilele noastre și care a oprit de multă vreme mersul înainte al țării.

Modestia, profesionalismul, generozitatea majorității oamenilor de valoare din perioada de dinainte de 1945 s-a transformat – în timpul celor peste 40 de ani de comunism – în aroganță, cinism, lipsă de dragoste și nepăsare față de oameni și de țară.

Aceste adevăruri crude ar trebui prezentate românilor, pentru ca acei care sunt dispuși să poată ajuta la dărâmarea redevitei corupției, minciunii și puterii absolute, obținute cu orice preț, împreună cu cei care fac de mult acest lucru. Așa să ne ajute Dumnezeu! ■

UN COLEG NU MAI ESTE PRINTRE NOI

În noaptea de 28 august, doar la două săptămâni după ce împlinise 49 de ani, ne-a părăsit un coleg, Constantin Mușat, Costel, cum i se spunea îndeobște în redacție, sau „Nea Mușetelu”. Era febrilul factotum în materie de difuzare a revistei, un adevărat tehnician. Devenea un argint viu când apăream pe piață, lună de lună. Parcă intra în priză, de unde se deconecta numai după ce totul era în regulă. A suferit vreme de trei luni chinurile unei boli care nu iartă și în tot acest timp noi, cei din redacție, i-am măsurat, prin lipsă, energia

cu care ne obișnuise în compartimentul pe care îl stăpânea. I-am apreciat ordinea, eficiența, sufletul pe care l-a pus lună de lună când apărea revista și, mai ales, respectul față de cititor. Acesta trebuia servit prompt, cu amabilitate, de la orice capăt al țării ar fi sunat.

Costel a iubit revista la care a lucrat. A prins din zbor orice vorbă pe care a auzit-o despre ea în oraș și a transmis-o cu bucurie colegilor, tocmai pentru că s-a identificat cu binele și tristețile ei.

Dumnezeu să-l odihnească!

Așa vă place istoria?

JOCUL CU MINGEA CU PENE

ECATERINA ANDREI

Câți dintre noi, în vacanță, la munte sau la mare, nu am jucat, măcar o dată, badminton? „Fluturașul” de plastic a reprezentat pentru câteva generații sursă de distracție și mișcare. Badmintonul, devenit disciplină olimpică odată cu jocurile din 1992, are însă o istorie îndelungată, începuturile lui alunecă în urmă cu mii de ani, în îndepărtata Asie...

Istoricul francez Jean-Yves Guillaing crede că rădăcinile jocului cu mingea cu pene trebuie căutate în Imperiul chinez, acum 2.500 de ani, având printre părinții fondatori pe miticul Împărat Galben, Huangdi (2550 î.Hr.-2450 î.Hr.). Pe atunci, mingea (*ti-jian-zi*), era confecționată din ceară. Jocul a devenit o distracție la modă în perioada cuprinsă între 206 î.Hr. și 907 d. Hr, în timpul dinastiilor Han și Tang.

Pasiunea capetelor încoronate

Din China, destul de rapid, acest joc s-a propagat în aproape toată Asia. În Taiwan, un joc extrem de asemănător este considerat chiar și astăzi unul dintre cele mai populare sporturi tradiționale; iar în Coreea, el a fost cunoscut sub denumirea de *jeigi-chagi*. Sculpturi de lemn, reprezentând jucători antrenati într-o asemenea competiție, au fost descoperite în unele temple

din Vietnam, datând din secolul XVII. În rândul țărilor care l-au adoptat s-au numărat și Malaezia și Japonia, dar, în ultimul caz, tipul nipon al jocului se practica cu ajutorul unui baston de lemn, numit *hagoita*. Un document al Curții imperiale din 1432 păstrează descrierea unei asemenea competiții, având protagoniste două echipe, una feminină și una masculină. Perioada de glorie a jocului – în opinia celuiiași Jean-Yves Guillaud – s-a consumat în timpul epocii Muromati (1338-1573), când la conducerea statului s-au aflat șoguni din familia Așikaga, perioadă în care racheta a cunoscut transformări, devenind de formă trapezoidală.

Mai târziu, limitele continentului asiatic au fost depășite, regulile jocului cu mingea cu pene pătrunzând și pe pământ nord-american. Se consideră chiar că badmintonul a reprezentat jocul preferat al unor triburi indiene din zonele Noului Mexic, Arizona, Utah, Colorado, Columbia Britanică sau regiunea Washington.

În Europa, secolul XIV poate fi perceput ca reper cronologic important în istoria acestui joc, devenit una dintre distracțiile predilecte ale curților aristocrate. Chiar dacă s-a practicat într-un cadru restrâns, nici măcar hainele greoaie din acea perioadă nu au putut opri avântul unor capete încoronate de a deprinde și chiar cuceri abilități în competiții. Se spune chiar că regina suedeză Christina (1632-1654) se număra printre practicantele de top, antre-

Huangdi (2550 î.Hr.-2450 î.Hr.)

nându-se zilnic, asemenea sportivilor de astăzi.

Dar Franța a rămas țara în care jocul cu mingea cu pene a cunoscut cea mai mare dezvoltare. Istoria consemnează această pasiune pentru joc pentru o întreagă generație de capete încoronate: Francisc I (1515-1547), Henric II (1547-1559), Carol IX (1560-1574) sau Henric IV (1589-1610). Unul dintre pictorii perioadei, Germain Le Manier, l-a surprins pe viitorul

Colonelul Dolby

rege Carol IX, la frageda vârstă de doi ani, purtând o minge și o rachetă în mâini, semn al importanței acordate acestei distracții. La rândul său, Marchizul de Sévigné a consemnat pasiunea pentru jocul cu mingea cu pene, subliniind timpul petrecut în epocă cu „mii de alte jocuri“, în timp ce filosoful Rousseau, autorul lui *Emile*, considera jocul benefic în dezvoltarea armonioasă a unui tânăr, nu numai pentru corp, ci și pentru agerimea privirii. Câțiva ani mai târziu, apar și imagini ale unor tinere jucătoare, emblematic devenind tabloul pictorului francez Chardin (1699-1779), *Tânără fată cu mingea cu pene în mână*.

Bunica badmintonului

Varianta mult mai apropiată de badminton-ul actual se datorează atât Indiei, cât și ofițerilor britanici, care au descoperit jocul, într-o variantă locală, denumită *Poona*, foarte la modă în Madras, Bombay sau Calcutta, atestată de mai bine de 2.000 de ani. Ei l-au importat, începând cu a doua jumătate a secolului XIX, pe continent. Numele actual i se trage de la reședința ducelui de Beaufort din Gloucestershire, Badminton House. S-a ajuns ca, datorită unei furtuni ce a întrerupt o partidă jucată în grădina castelului, familia celui aristocrat să reclame invenția noii distracții... de interior. Era anul 1873.

Alți doi ofițeri britanici, S.S.C. Dolby și J.H.E. Hart, au contribuit la răspândirea jocului în întreaga Anglie, cu

predilecție în stațiunile balneare, Bath devenind astfel și primul centru în care s-a practicat o competiție organizată.

În 1876, jurnalistul britanic Henry Jones stabilea și primele reguli oficiale ale jocului. Cunoscut mai ales după pseudonimul de presă, Cavendish, Henry s-a născut în Londra anului 1831 și ar fi trebuit să urmeze tradiția familiei, dedicându-se trup și suflet medicinei. Chiar dacă a studiat în acest domeniu la prestigioase instituții universitare și și-a efectuat practica în renumite spitale britanice, devenind, în 1852, chiar membru al Colegiului Regal al Chirurșilor, Henry a fost atras mai mult de sport și de gazetăria de specialitate. Numele său este legat atât de ziarul *The Field* (fondat în 1853), cât și de publicarea regulilor standard pentru unele

Imagine de secol XIX a jocului de badminton

jocuri de cărți, precum whistul, sau ale badmintonului și tenisului, fiind unul dintre părinții fondatori ai competiției de mare răsunet de la Wimbledon (iulie 1877).

În 1893 lua naștere și Asociația Britanică de Badminton, al cărui prim președinte a fost tocmai colonelul Dolby, funcție pe care a deținut-o până în 1898. La

început, ca răspuns la anunțul publicat de acesta în *The Field*, la întrunirea stabilită pentru 13 septembrie 1893, s-au prezentat doar nouă cluburi, dar, în cursul anului următor, alte 14 au trimis scrisori de adeziune la noul for național. Prima partidă internațională (împotriva reprezentativei Irlandei) s-a jucat la Dublin, în 1902.

Debutul secolului XX a reprezentat cu adevărat epoca de aur a acestui joc, în perioada de dinainte de prima conflagrație mondială construindu-se numeroase săli dedicate exclusiv acestui gen de competiții. Rapid, renumele s-a răspândit, de astă dată dinspre insula britanică, și spre alte colțuri ale lumii, cu predilecție în cele aflate sub stăpânirea Coroanei, precum Australia, Noua Zeelandă, dar și în Japonia, China, Coreea de Sud sau Danemarca. ■

• În România, primele încercări de a organiza o competiție standard de badminton sunt legate de orașul Târgu Mureș. La concursul, organizat în decembrie 1975, dotat cu cupa „30 Decembrie”, au participat elevi din 16 școli ale municipiului. Iar primele întâlniri internaționale s-au desfășurat tot în acest oraș, în decembrie 1979, între echipele de copii și juniori ale Casei Copiilor din Târgu Mureș și formațiile similare din orașul Zsombó, a cărui echipă reprezentativă era și campioana Ungariei, la acea categorie de vârstă

• În momentul loviturii, „fluturașul” poate atinge viteze până la 300 km/h

• Un „fluturaș” este confecționat din 16 pene legate pe o anumită structură, greutatea standard variind între 4,75 și 5,5 grame

• Se spune că cei mai buni „fluturași” sunt cei confecționați din pene de gâscă provenind din aripa stângă

• Badmintonul este considerat al doilea sport consumator de energie, după box

• O rachetă modernă cântărește în jur de 90 grame, măsurând până la 68 cm lungime și 23 lățime

• Dimensiunile unui teren de badminton sunt 13,40 m/6,10 m, iar fileul este ridicat la 1,55 m

PALATE PLUTITOARE

THEO STĂNESCU-STANCIU

Din ce în ce mai multe știri estivale pomenesc de sosirea în porturile românești a unor adevărate palate plutitoare, iahturi și vase de croazieră de lux, care acostează, pentru mai mult sau mai puțin timp, la cheiurile Mării Negre. Dacă printre pasageri arareori se află conaționali de-ai noștri, la bordul multora dintre asemenea nave lucrează români, atrași, la rândul lor, de același miraj, de aceeași fascinație a luxului ce poate aduce câștig. Drama „Titanicului” nu a putut spulbera aura mitului.

Mijlocul secolului XIX a adus o adevărată explozie tehnologică și în ceea ce privește construcția de nave, pregătite să străbată imensitatea oceanului. Puterea aburului trebuia folosită pentru a învinge distanțele și, mai ales, vitregia întinderilor uriașe de apă. Prima navă care s-a folosit și de aburi în traversarea Oceanului Atlantic, în 1819, a fost *Savannah*, care atingea portul Liverpool după o călătorie de 27 de zile (motorul cu aburi fusese utilizat doar pentru 85 de ore).

Acei oameni minunați...

Era doar începutul. Din adevărate „sicrie plutitoare”,

noii constructori și proprietari de linii transatlantice și-au transformat mașinăriile în opere de artă, în care confortul, alături de siguranța pasagerilor au devenit cuvinte de ordine. Proprietarii ghiceau ceea ce își doreau clienții chiar și înaintea acestora... Așa au apărut dozatoarele de suc sau sistemele de ventilare mult mai performante, aduse la bordul navelor, printre alții, și de americanul Edward Knight Collins (1802-1878), un armator atât de îndrăgostit de literatura britanică, încât și-a botezat prima navă, construită în 1835, *Shakespeare*.

Începuse marea competiție. Se nășteau companii și rivalități. Fiecare încerca să-și cucerească publicul călător

prin noi și noi invenții. Primii pași s-au făcut în aceeași Mare Britanie, încă stăpână a mărilor. La baza uneia dintre cele mai importante linii transatlantice a stat contractul pentru asigurarea serviciilor de poștă britanice peste Ocean. La 4 mai 1839, Samuel Cunard obținea mult râvnitul angajament. Pentru a-l aduce cu succes la îndeplinire, i-a avut alături pe inginerul Robert Napier și pe bancherii James Donaldson, George Burns și David MacIver. Astfel apărea *The British and North American Royal Mail Steam Packet Company*, mai târziu *Cunard Line*. Personajul Robert Napier (1791-1876), cunoscut ca părintele șantierului naval Clyde din

Glasgow, trecea drept un excentric în ochii contemporanilor, nu numai datorită creațiilor sale cu aburi, ci, mai ales, obiceiului de a saluta femeile, indiferent de rang sau vârstă, cu un sărut pe obraz... Nici măcar în fața fiicei reginei Victoria, prințesa Louise, venită să îl viziteze, prin 1871, Napier nu și-a putut schimba năravul!

Din aceeași galerie a inginerilor de geniu aflați în spatele companiilor de transatlantice a făcut parte și Isambard Kingdom Brunel (1806-1859), cel pentru care Marea Britanie a lansat anul acesta un program aniversar pentru omagierea a 200 de ani de la naștere. Începuturile carierei și le-a legat de ascensiunea unui alt gen de transport – cel feroviar –, fiind unul dintre cei mai recunoscuți constructori de poduri și căi ferate, atât în Anglia, cât și în Italia, Australia sau India. Alături de tatăl său, un alt reputat inginer, Isambard, ce cumulasă solide cunoștințe teoretice la un vestit colegiu parizian, de unde se întorsese în 1823, a rămas în istoria tehnicii prin lucrul în echipă cu tatăl la proiectarea și ducerea la bun sfârșit a tunelului de sub Tamisa, primul de acest gen săpat sub un flux navigabil, a cărui construcție a durat 18 ani (1825-1843). Succesul în domeniul construcției de nave și l-a asigurat prin lansarea unei serii impresionante de trei asemenea vase: *Great Western*

Edward Knight Collins,
un armator îndrăgostit de
Shakespeare

(1838), *Great Britain* (1843)
și *Great Eastern* (1858).

... și vapoarele lor

Great Western a primit numele de la Compania Great Western Railway la care lucra Isambard Kingdom Brunel și a devenit prima navă cu aburi care a traversat Atlanticul. Pentru 35 de guinee (o sumă importantă pentru acele timpuri), cei 24 de pasageri ai clasei de lux au putut participa, în aprilie 1838, la

întrecerea dintre nava lor, *Great Western*, cu o alta, *Sirius*, ambele având destinația New York. Cu toate că *Sirius* a reușit să ajungă prima în orașul american, după numeroase peripeții (unele, precum arderea mobilierului cabinelor pentru a asigura înaintarea, au devenit sursă de inspirație pentru romanul lui Jules Verne *Oculul pământului în 80 de zile*, în 1872), *Great Western* a fost recompensată cu prestigioasa medalie *Blue Riband* (Panglica albastră) pentru a fi atins cea mai ridicată viteză, de 8,66 noduri... Și totuși, chiar și pentru Isambard, proiectarea unui motor capabil să asigure o deplasare mai rapidă a rămas de neatin. Nici confortul nu era încă una dintre cerințele de bază ale finanțatorilor. Astfel, călătorii ce se îmbarcau la bordul vaselor de la sfârșitul anilor 1870, în medie 200 la număr, beneficiau de doar... 6 toalete!

Abia în 1889 liniile transatlantice au considerat puterea aburului suficientă pentru asigurarea transportului peste ape. În plus, utilizarea pe scară din ce în ce mai largă a oțelului în structura navelor oferea o importanță dinuare a greutateii acestor vase. Asemenea inovații tehnologice presupuneau o implicare financiară a statelor pentru a-și aduce flotele la standardele momentului. Unul dintre cei mai agresivi promotori ai unor asemenea programe de investiții a fost și Reichul german,

Pachebotul Bremen...

ce s-a putut mândri cu vase precum *Kaiser Wilhelm der Grosse*, prima dintr-o serie impresionantă, lansată în 1897, întâia călătorie, de la Bremerhaven la New York, având loc la 19 septembrie același an, sau *Kronprinz Wilhelm*, lansată la 30 martie 1901.

După încheierea războiului anglo-bur (1899-1902), ce viza supremația în atât de importanta zonă a zăcămintelor din Transvaal, controlate pe atunci de populația de origine olandeză, crearea unei flote britanice puternice, concurente serioase a celei germane, a devenit un obiectiv național. Împrumuturile de stat au finanțat Liniile Cunard să construiască celebrele vase *Lusitania* și *Mauretania*, care au reușit să aducă din nou pe pământ britanic panglica albastră a victoriei.

2.600.000 lire sterline au reprezentat valoarea de construcție a acestor nave capabile să atingă viteza de 24-25 de noduri, dotate, în plus, și cu armament, devenind astfel utile statului și în caz de urgență națională. Pentru a rezolva problemele legate de capacitățile tehnice ale motoarelor, președintele Liniilor

Cunard, Lordul Inverclyde, le-a supus dezbaterii unui impresionant colegiu de ingineri, care, după aproape jumătate de an (septembrie 1903-martie 1904), au ajuns la concluzia că soluția dorită ținea de utilizarea turbinelor.

Lusitania a fost prima dintre cele două care a părăsit portul Liverpool, la 7 septembrie 1907, într-o călătorie spre New York; câteva zile mai târziu, la 16 noiembrie 1907, pornea și sora *Mauretania*. Dacă istoria *Lusitaniei* a fost destul de scurtă, în plin război mondial, la 7 mai 1915, nava găsimdu-și sfârșitul într-una dintre marile tragedii maritime ale secolului, *Mauretania* a rezistat pe ape până în 1935.

Tragedia *Titanicului*, din 14 aprilie 1912, care a curmat peste 1.500 de vieți, nu a fost singura care a reușit să zdruncine, destul de puternic, încrederea în siguranța călătoriei pe ape. În primăvara anului 1914, cu doar câteva luni înaintea izbucnirii primei conflagrații mondiale, ciocnirea pe fluviul Sf. Laurențiu a două nave – *Empress of Ireland*, sub pavilion Canadian, și *Storstad*, sub pavilion norvegian – a reprezentat o dramă de proporții, cu atât mai

mult cu cât la bordul navei canadiene se aflau câteva celebrități, precum cuplul de actori Laurence Irving și Mabel Hackney, cât și un substanțial grup (170 de persoane) al Armatei Salvării, ce se întorcea de la o convenție care avusese loc la Londra. În urma coliziunii, dintre cele 1.477 persoane aflate la bord, 1.012 și-au pierdut viața. După redescoperirea sa de la mijlocul anilor '80 ai secolului trecut, epava, ce zace la mai bine de 130 de picioare adâncime în apa rece a Sfântului Laurențiu, a devenit un adevărat obiectiv „turistic” pentru împătimitii scufundărilor.

Uneori, planurile constructorilor păreau imposibile chiar și în fața unor importante companii maritime. A fost și cazul rusului Vladimir Iurkevici (1885-1964), refuzat mai întâi de compania Cunard, dar primit cu brațele deschise de rivalii francezi. În urma acestui parteneriat de succes între absolventul Institutului Politehnic de la Sankt Petersburg (promoția 1907) și Liniile maritime franceze, s-a născut nava *Normandie*, prima construcție de acest gen franceză care a intrat în competiția pentru câștigarea panglicii

... și Kaiser Wilhelm der Grosse

albastre. Cu ocazia lansării la apă, 29 octombrie 1932, soția lui Albert Lebrun, președintele statului, a folosit cea mai mare sticlă de șampanie a timpului pentru a boteza nava.

Dar una dintre cele mai spectaculoase apariții maritime ale secolului trecut a fost, fără îndoială, nava *Queen Mary* a aceleiași companii Cunard. Negocierile cu privire la construcția unui asemenea vas au debutat odată cu trecerea spre anii '30, în 1934 lucrările începând propriu-zis, pentru a se finaliza doi ani mai târziu, în martie 1936. Călătoria inaugurală pe ruta Southampton-Cherbourg-New York a avut loc între 14-27 mai 1936.

Luxul de pe ape

Noul s-a răsfărat nu numai asupra dotărilor tehnice. Aspectul și mai ales dotările interioare au reprezentat atuurile cu care constructorii și proprietarii de companii maritime au încercat să-și mulțumească importanții clienți.

Una dintre sursele de inspirație au reprezentat-o hotelurile, cu predilecție cele pariziene și londoneze, considerate adevărate modele de lux și rafinament. De exemplu, arhitecții celebrului lanț hotelier Ritz, Charles-Frederic Mewes (1860-1914), alături de partenerul său, Arthur Joseph Davis (1878-1951), au desenat și impresionantele interioare ale unor nave, precum *Imperator* (1912), *Vaterland* (1913) sau *Aquitania* (1914).

Broșurile companiilor de transport încercau să atragă

Albert Ballin,
unul dintre deschizătorii de drum

clienții cu promisiuni, respectate aproape întotdeauna, cu privire la confortul și luxul oferit de navele ce asigurau traversarea oceanului. Liniile Cunard, de pildă, subliniau faptul că un vas precum *Lusitania* era dotat nu numai cu mai multe dormitoare de tip apartament regal, ci și cu numeroase apartamente moderne, capabile să mulțumească și cele mai pretențioase gusturi. În „burta” uriașilor de oțel își făceau loc și noi tipuri de săli de mese, în care intimitatea pasagerilor era considerată regula de bază, ideea separeului deja testat pe pământ fiind preluată și pe ape.

Sălile de bal, piscinele, restaurantele, camerele de relaxare, punțile au devenit încetul cu încetul adevărate „câmpuri de bătaie” pentru artiști. Curente moderne, în stil *art deco*, păreau să fie preferate celor tradiționale. Lansarea la apă a vasului *Queen Mary* a născut vii controverse și cu privire la tipul de decorare interioară ce ar trebui folosit. Președintele

companiei Cunard, Sir Percy Bates, considera că utilizarea operelor unor artiști prea moderniști ar stânjeni sau chiar irita clienții, el preferând mult mai „liniștitul” stil la la Versailles. Cu toate acestea, *Queen Mary* a resimțit și influența unor importante nume ale artei moderne, precum cea a Laurei Knight (1877-1972), prima femeie artist înmobilată în Imperiul britanic.

Pentru promovarea acestor adevărate minuni plutitoare a fost nevoie de o abilă campanie de relații publice. Albert Ballin (1857-1918), președintele companiei Hamburg American Line, a fost unul dintre deschizătorii de drum în această direcție. Începea era botezurilor pline de fast, a prezenței subvenționate la bordurile navelor a unor importanți jurnaliști sau politicieni, a realizării de numeroase broșuri sau chiar spoturi de prezentare care să impună publicului imaginea luxului și siguranței. De cele mai multe ori, numai simpla enumerare a personalităților care le călcau puntea reprezenta adevărata cheie a succesului: importante familii Rockefeller, Astor, Carnegie, nume din lumea spectacolului, artei, politiciii făceau reclamă palatelor plutitoare. Dezvoltarea aviației, confortul sporit de la bordul unor avioane care pot face legătura între continente în câteva ore, în locul voiajurilor de câteva săptămâni pe mare, au transformat luxoasele pacheboturi în nave de croazieră pentru turiști nostalgici. ■

În numărul din luna decembrie 2000, revista noastră a publicat un articol semnat de doamna Tatiana A. Pokvailova și de domnul Ioan Chiper. Pe baza unor documente inedite din arhivele de la Moscova, cei doi cercetători aduceau precizări privind culisele discuțiilor purtate în intervalul 1944-1947 legate de fixarea graniței dintre U.R.S.S. și România, prin Tratatul de Pace de la Paris, din 1947.

Putem adăuga acum un document care privește aceeași problemă. Este vorba despre un text redactat în limba engleză, cu titlul Granița dintre România și Uniunea Sovietică, de pe Dunărea de Jos maritimă. Pe prima pagină a textului păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Brutus Coste, se află o însemnare manuscrisă: „B. Coste. Martie 1946 – Conf. Min. Ext. Paris“. Și acest text vede lumina tiparului grație sprijinului acordat de doamna ELENA DANIELSON și de LAURA COSOVANU.

O DISPUTĂ ROMÂNNO-SOVIETICĂ

Punctul de vedere juridic.

Articolul 4 al Convenției de Armistițiu, semnată la 12 septembrie 1944, la Moscova (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/1992), prevede că „frontiera de stat dintre Uniunea Sovietică și România, stabilită prin acordul sovieto-român din 28 iunie 1940, este restabilită“ [subliniat în original].

Acordul la care se face referire în articolul 4 este cel rezultat din răspunsul oferit de guvernul român la notele sovietice din 26 și 28 iunie 1940.

Trebuie reamintit că printr-o notă înmănată de dl. Molotov [comisarul poporului pentru Afaceri Externe], la 26 iunie 1940, ora 10 p.m., ministrului român la Moscova, guvernul sovietic propunea guvernului regal al României „mai întâi retrocedarea Basarabiei către Uniunea Sovietică; în al doilea rând, trecerea Bucovinei de Nord la Uniunea Sovietică, în granițele precizate pe harta anexată“. Ultimele două paragrafe ale notei menționate aveau următoarea formulare: „Guvernul Uniunii Sovietice își exprimă speranța că guvernul regal al

României va accepta aceste propuneri ale U.R.S.S. și astfel va crea posibilitatea unei reglementări pe cale pașnică a unui conflict dintre U.R.S.S. și România, a cărui rezolvare a fost târăgănată.

Guvernul U.R.S.S. așteaptă răspunsul guvernului regal al României în cursul zilei de 27 iunie.“

La 27 iunie, guvernul român l-a informat pe dl. Molotov, prin ministrul său la Moscova, despre dorința sa „de a proceda la o discuție prietenească a tuturor propunerilor venite din partea guvernului sovietic“. Cerând astfel începerea negocierilor, ministrul român a explicat că răspunsul guvernului său semnifică acordul acestuia, în principiu, față de cererile rusești.

La 28 iunie, într-o a doua notă, dl. Molotov a cerut: „Mai întâi, în timp de patru zile...

trupele române să evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de Nord; în al doilea rând, în același interval trupele sovietice să ocupe teritoriul Basarabiei și al Bucovinei de Nord; în al treilea rând, până la data de 28 iunie, trupele sovietice să ocupe Cernăuți, Chișinău și Akkerman [Cetatea Albă]...”

Portul Sulina la începutul secolului XX

Față de aceasta, ministrul român la Moscova a dat, la 28 iunie 1940, în baza instrucțiunilor primite de la ministrul de Externe C. Argetoianu, următorul răspuns: „Pentru a prezerva posibilitatea de a evita consecințe serioase ce ar rezulta din utilizarea forței și declanșarea ostilităților în această parte a Europei, guvernul român se vede obligat [subliniat în original] să accepte condițiile de evacuare fixate prin răspunsul sovietic.”

Deoarece nota sovietică din 26 iunie 1940 cerea restituirea Basarabiei [subliniat în original], acceptarea acestei cereri de către guvernul român nu putea însemna decât reînțocirea la situația legală existentă înainte de Unirea Basarabiei cu România, adică la granița stabilită în 1878 prin Tratatul de la Berlin, prin articolul 45, care avea următorul conținut: „Principatul România retrocedează M.S. Împăratul Rusiei porțiunea din teritoriul Basarabiei detașată de la Rusia în urma Tratatului de pace din 1856, limitată la Vest prin talvegul Prutului, în Sud de talvegul Brațului Chilia și gura lui Starîi Stambul.”

Prevăzând restaurarea „frontierei de stat dintre Uniunea Sovietică și România, stabilită prin «acordul româno-sovietic» din 28 iunie 1940”, Convenția de armistițiu nu putea astfel să se refere la vreo altă linie decât cea stabilită prin articolul mai sus-menționat din Tratatul de la Berlin, din 13 iulie 1878.

Rezultă că orice încercare a Uniunii Sovietice de a avansa granița către Sud de talvegul Brațului Chilia (Kilia) se constituie ca o clară violare a Convenției de armistițiu.

Interpretarea sovietică a liniei de graniță

Evoluțiile care s-au produs în toamna anului 1940 au demonstrat refuzul Rusiei de a respecta granița stabilită prin Tratatul de la Berlin și tendința, pe de o parte, de a stânjeni navigația liberă pe Dunărea maritimă, iar pe de altă parte să mute prin acte de forță granița spre Sud.

În acest sens, atitudinea adoptată de delegații ruși în septembrie 1940 când s-a reunit o Comisie

sovieto-română la Moscova cu scopul de a trasa linia exactă de demarcație pe Dunărea maritimă ar putea fi luată ca o indicație asupra liniei care urmează să fie adoptată de Rusia în cadrul negocierilor actuale pentru un tratat de pace cu România.

Delegația rusă a cerut apoi ca linia de frontieră să urmeze brațul Musura – un braț secundar, care curge spre sud-vest de Starîi Stambul –, principalul și singurul deșeu navigabil al canalului Chilia (Kilia; vezi schița).

Delegația română a contraccarat această cerere astfel:

- 1) vechea graniță, cea stabilită prin Tratatul de la Berlin, nu a depășit vreodată la vest sau la sud brațul Starîi Stambul;
- 2) deșeuul Musura este o formațiune mai recentă și nu este navigabil
- 3) nu există temei pentru o cerere care să meargă până la abandonare în ceea ce privește ultima secțiune a Dunării Maritime, pe principiul că linia de demarcație trebuie să urmeze talvegul brațului navigabil, adică talvegul derivației Starîi Stambul din brațul Chilia.

Din cauza imposibilității ca delegațiile română și sovietică să ajungă la o înțelegere, lucrările Comisiei au trebuit suspendate temporar.

Pe când generalul Sănătescu, conducătorul delegației române, cerea instrucțiuni de la București și informa că frontiera cerută de sovietici pe deșeuul Musura ar fi barat navigația navelor române pe brațul Chilia, s-au produs două incidente pe acea zonă disputată a fluviului.

La 28 septembrie, o navă militară română, aflată în drum de la Sulina către Starîi Stambul, a intrat sub tirul a două nave sovietice și al grănicerilor sovietici de pe uscat. Același lucru

i s-a întâmplat, în aceeași zi, navei de pasageri „Giurgiu”. La plângerea înaintată de autoritățile române, comandantul sovietic al zonei a dat următorul răspuns: „Navele de pasageri pe toată lungimea brațului Starîi Stambul este interzisă pentru navele române, acesta fiind teritoriul sovietic.” ■

(Va urma)

Vărsarea Dunării în Marea Neagră

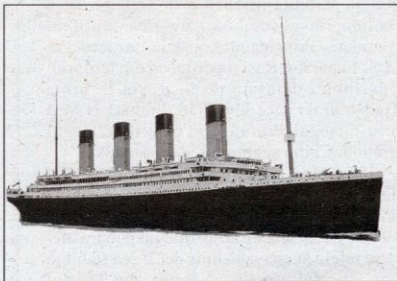

Telex Telex Telex Telex

NU CHIAR CA ÎN FILM.

Am fi înclinați să afirmăm, după atâtea cărți, studii și ecranizări, că știm aproape totul despre *Titanic*. La o ședință a Societății americane de Oceanografie din Falmouth, statul Massachusetts, s-a făcut îndrăzneța declarație că lucrurile nu stau nici pe departe așa. Grupa americano-franceză de cercetători condusă de Robert Ballard (*Magazin istoric*, nr.7/1998), care a descoperit epava la 4.000 metri adâncime și la aproximativ 610 km sud-vest de Newfoundland, a lansat numai o versiune a scufundării gigantului. Conform acesteia, nava de 45.000 de tone a mai plutit vreo două ore după ciocnirea cu icebergul, apoi s-a rupt în două. Prora s-a dus repede la fund, iar pupa, plină cu pasagerii îngroziți, a mai plutit încă 20 de minute.

O nouă echipă de specialiști, care au făcut recent un film documentar despre catastrofa din aprilie 1912, afirmă răspicat că nava s-a rupt nu în două, ci în trei. Cercetătorii de acum 20 de ani lansaseră ipoteza că la prăbușirea pe fundul Oceanului corpul *Titanicului* s-a fragmentat în sute de mici bucăți, dar niciodată nu s-au găsit aceste fragmente. Acum, noua echipă a descoperit la 500 de metri de pupă a treia parte din navă, de fapt, două bucăți mari din ea, de 12 și 27 metri, care constituiesc una singură, ele aflându-se și acum în stare perfectă. Se vede încă vopseaua roșie. Așa că, glumesc negru cercetătorii, putem spune că *Titanicul* a fost mai „îndurător” cu ultimele clipe ale pasagerilor lui. „După ce corpul navei s-a rupt în trei, toate cele trei părți s-au scufundat odată. În maximum 5 minute” – a declarat expertul David Brown de la Societatea de Oceanografie.

TITO A PREVĂZUT

La sfârșitul lunii iunie 2006 în Sala Arhivelor Federale din strada moscovită „Pirogovskaia” s-a deschis expoziția „Iosif Stalin și Iosip Broz Tito. Istoria unui conflict.” Au fost prezentate pentru prima oară documente de arhivă, obiecte și fotografii ale celor doi lideri. Ziarul *Izvestia* a luat, cu acel prilej, un interviu fiului lui Tito, Aleksandar Broz, actualul ambasador al Croației în Indonezia, dar mulți ani – înainte de acest post – funcționar al Ambasadei Croației la Moscova, unde a și revenit pentru evenimentul dedicat părintelui său.

Întrebat de ziaristă despre atitudinea fostului lider comunist față de Rusia, acesta a răspuns că Broz tatăl s-a simțit foarte bine între ruși, între oamenii de rând, mai ales, cu care s-a înțeles foarte bine. Nu la fel au stat lucrurile cu oamenii politici sovietici, a precizat el. Iosip Broz Tito povestea adesea în casă despre orașul Omsk, unde a trăit printre cele mai frumoase zile ale vieții. În octombrie 1917 s-a înrolat în trupele roșilor și s-a ascuns de „bandele lui Kolceak” ca să opereze cu termenii istoriografiei sovietice „într-un sat siberian uitat de lume”, Mihailovka. Acolo a întâlnit o fată, Pelagheia Denisovna

Belousova, de care s-a îndrăgostit. Cei doi s-au iubit, s-au căsătorit, apoi, în 1921, tânăra familie s-a stabilit în Iugoslavia, în satul croat Kumrovec, unde s-a născut fiul lor, Jarko. În 1929 Broz a fost arestat, a fost arestată apoi și Pelagheia, dar după un an ea a fost eliberată. Împreună cu Jarko și-a întors în U.R.S.S., în Siberia. Tito nu a vorbit nimănui despre divorțul lui de Pelagheia, survenit în 1935, anul revenirii sale la Moscova, în perioada Cominternului. În 1938 fosta soție a liderului iugoslav a fost din nou arestată, atunci când au avut această soartă mulți comuniști iugoslavi și oameni care aveau legături cu ei, iar în 1948, în cursul unei noi „campanii antiugoslave”, a survenit o altă întemnițare. În total 20 de ani din viață și-a petrecut Pelagheia Denisovna în pușcărie și, în tot acest timp, i-a expediat scrisori fostului soț, cerându-i ajutor. Scrisori care, se pare, n-au ajuns la destinatar.

Tito s-a declarat întotdeauna croat. A prevăzut ce avea să se întâmple cu țara, a intuit disoluția ei, știa că lucrurile nu vor rămâne așa cum le-a construit el. Dar nu vorbea cu voce tare despre asta, a mai spus fiul său.

BASARABIA ȘI FINLANDA

Moldova-Institut Leipzig și Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas organizează în perioada 20-21 aprilie 2007, la Universitatea din Leipzig, conferința internațională cu tema Integrare și conflict la periferiile Imperiului Rus; Basarabia și Finlanda în perspectivă comparată. Limbile de comunicare sunt: germana și engleza. Informații suplimentare pot fi obținute de la dr. Vasile Dumbravă, Universität Leipzig, Zentrum für Höhere Studien (ZHS), Thomaskirchhof 20, Raum 104, D-04109 Leipzig, e-mail: dumbrava@rz.uni-leipzig.de

Organizatorii așteaptă propuneri de titluri de comunicări (cu durata de circa 30 minute) despre Integrare și conflict la periferiile Imperiului Rus. Titlul (ce poate viza și subiecte diferite de cele menționate mai jos) și rezumatul comunicării, precum și un succint Curriculum vitae al autorului pot fi trimise, în format electronic, la adresa: moldova@rz.uni-leipzig.de

Conferința va pune în discuție din perspectivă comparată un moment comun din evoluția istorică a celor două țări, Moldova și Finlanda, care pînă în prezent a fost puțin cercetat și care la prima vedere pare să conțină puține puncte de tangență. Teritoriile actuale ale acestor două state au fost cucerite de către Imperiul Țarist la începutul secolului XIX în condiții similare: țarul rus Alexandru I garanta menținerea în vigoare a legislației și a formelor de administrare existente în cele două teritorii recent anexate de la periferiile imperiului său. În timp ce

Basarabia, deja după un deceniu și jumătate, își pierdea statutul special și din punct de vedere administrativ a fost pe deplin integrată în Imperiul Țarist, Ducatul Finlandei a reușit să obțină în cadrul imperiului și să păstreze intact timp de circa opt decenii o vastă autonomie publică și politică.

În cadrul lucrărilor conferinței urmează să se discute de ce în teritoriile respective s-au înregistrat rezultate atât de diferite. De asemenea, se va acorda atenție și modului de apreciere de către opinia publică academică și neaca-

demică din cele două state actuale a apartenenței de odinioară la Imperiul Țarist care în cazul Basarabiei/Moldovei a fost urmată și de o dominație de peste cinci decenii a imperiului sovietic.

Lucrările conferinței vor avea la bază patru blocuri tematice, ce vor servi drept repere pentru discuții: 1) Guvernământul și administrația la periferiile Imperiului Rus; 2) Elitele politice, reprezentarea politică; 3) Dezvoltarea culturală, limbile; 4) Aprecieri cu privire la dominația Imperiului Țarist.

EDIFICII ISTORICE

CONAC ARGEȘ SEC. 19 CASTEL BRAȘOV(1377)		ERONADE BALADĂ			TEȘITE!		PALAT (1679) BUCUREȘTI	
		DOCUMENT A BRĂZDA			FURT PRIN VIOLENȚĂ		NEONDULAT GENIST	
				FIGURI DE STIL PALAT (SEC. 17) MOGOȘOAIA				
SUPUSUL EMIRULUI					STEA ÎN TAURUL			
A LUA LOC					INTERIOR LA PELEȘ!			
			MUSTRARE UȘOARĂ					
			CUVÂNTUL UNUI PUÎȘOR					
PERSOANE ALINTĂTOARE DARȘI IPOCRITE		HAINĂ DE IARNĂ						CASTEL SINAIA 1875
		FAPTĂ DE OM FRICOS						
					DOP DE LEMN LA BUTOI			
ZĂPĂCIT DE TOT					CASTEL SINAIA 1899			
RĂSU CIT LA TORS					FRUCTE GALBENE ZEMOASE			
					DEASUPRA			
			COMPETIȚIA TUTUROR				ZGOMOTUL DESCĂRCĂRII ELECTRICE DIN NORI	
			ÎNCEP NIVELAREA!					
	ACOPERITE CU CEVA							
	TOT MĂGAR ESTE							
					BARĂ FIXĂ ÎN SALA DE GIMNASTICĂ		DIN MUSTI	
							LE SCOATE DIN LIGĂ!	
PORTIE								NORD-EST
CASTEL JUD. ARAD 1650								
			A DOUA PERIOADĂ A EREI NEOZOICE					
POVESTE VECHE								
MATERIALE ÎNCĂ BRUTE								

Dicționar: ATIN, NIV

Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

AMINTIRI DESPRE AUGUST 1968

În august 1968 eram secretar la primăria comunei Răchiți, județul Botoșani – ne scrie domnul AUREL GRĂDINARIU, de 81 ani. În birou se aflau o sumedenie de activiști de partid, strânsi în jurul primarului. Eu nu eram membru de partid și cu mine nu vorbeau. Se discuta despre pregătirea pentru demonstrația de 23 august, când vine la geam gestionarul de la bufet și strigă din răspuț: „tovarășe secretar, vino la mine!”

Unul dintre activiști îmi spune: „du-te și vezi de ce a strigat așa”. Mă duc și ascult la radio comunicatul despre invazia din Cehoslovacia.

Mă întorc în birou unde mă așteptau ceilalți:

– „Să vă spun drept sau să tac?”

– Spune omule.

– Pe teritoriul Cehoslovaciei au intrat trupe străine!

– Înseamnă că este R.F.G., că aceia nu se mai saturează.

– Nu. U.R.S.S., Polonia, Ungaria.

– Îți dai seama de ce vorbești? Sunt aliați; tratatul de la Varșovia. Unde-i șeful de post? Să-l arestăm.”

Aflăm că la București se desfășoară o ședință a Comitetului Central care va fi transmisă la televizor. Mergem la un consătean și îl rugăm să dea drumul la televizor. Deschide și-l vedem pe N. Ceaușescu rostindu-și cuvântarea.

Atunci m-am întrebat și eu: pe cine trebuia să arestăm.

APEL UMANITAR

Domnul PETRE PRICIU, pensionar, din comuna Fântânele, județul Teleorman, vechi corresponsent al revistei noastre, ne trimite o scrisoare din care cităm:

Un incendiu pustiitor, urmat de o săptămână de ploii torențiale mi-au distrus locuința, toate anexele, aparatura electro-casnică și o parte din mobilă și îmbrăcăminte. Am rămas cel mai amărât om din sat. Am iernat și în prezent locuiesc într-o cameră amenajată din mila oamenilor și din ajutorul primit din partea domnului primar Milian Cioltei, a domnului vice-primar, Andrei Marin, și a domnului inginer Dragomir, director al Uzinelor de Tevi din Zimnicea.

Vă adresez rugămintea, tuturor celor care aveți posibilitatea, să mă ajutați să pot urgent să acopăr casa de locuit, deoarece ploile care vin cad pe ziduri și posibilitatea s-o reconstruiesc din nou nu am. Pensia mizeră care o am și a fiicei mele pentru handicap nu ne ajung. Alte venituri nu avem. Am primit cu legea 18 un ha de teren. Soția este decedată, fata are handicap (hipoacuzie), eu am pareză, care din cauza acestei nenorociri s-a agravat.

Aștept bunăvoința dumneavoastră și mă voi ruga la Dumnezeu să vă dea sănătate

și putere de muncă să puteți realiza tot ce doriți. Vă mulțumesc.

AVANTAJUL COLECȚIEI

Domnul COZMIN I. PAVEL din Suceava ne scrie: Sunt născut în comuna Vârfu-Câmpului, județul Botoșani. Sunt un iubitor de istorie și am toată colecția *Magazin istoric* din aprilie 1967. Doresc să știu tot ce se poate în legătură cu comuna mea. De mic copil locuiam în apropierea unui conac boieresc, în care, înainte de război, trăia „cocoana Maria”, văduva maiorului Babeș. Ea era din familia Moruzi. Știu că acest conac – cu parc mare în jur – a fost făcut de un Moruzi, care avea moșie aici. Maiorul Babeș i-a adăugat încă o clădire, iar pe valea Siretului din spatele parcului, era „cerbărie”, apoi mai sus, lângă pădure, pe drumul Dorohoiului, se întindea o mare livadă, căreia noi îi ziceam „pământul boieresc”. În 1948, această cocoană Maria a fost ridicată din comună, odată cu ceilalți doi boieri – Scarlat și Gheorghiu – și nu s-au mai întors niciodată.

Doresc să știu cât mai multe despre familia Moruzi și comuna mea.

Recitind articolele semnate de colaboratoarea noastră Georgeta Filitti în numerele 3/1997 (p. 59-63) și 2/2004 (p. 10-14) ale revistei Magazin istoric, curiozitatea dumneavoastră va fi răsplătită din plin.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian history) Carol I The school, a sanctuary of patriotism ● **R. Găină Alexandru**

Lăpușneanu a myth, a legend, a movie ● **Al. Stikalin** 1945. How did Maramures remained Romanian? ● **L. Zamani** A street story – Bazaca ● **Gh. Zbucnea** Aromanians were and will be Romanians ● **G.-M. Irimescu, A. Nartea** The Constitution of 1866 ● **P. Otu** 1950. Doctors go to North Korea to help ● **G. Ștrempele** Ioan Bianu – the heart and soul of the Academy Library ● **Al. Popescu** German and Romanian historians meet in Sibiu ● **G. Filitti** Romania 100 years ago ● **M.C. Săvulescu** Arts and crafts schools ● **H. Ozarcevic** The story of the golden coins from 1944 (II) ● **F. Banu** The Special Intelligence Service after the 23rd of August ● **M. Radnev** The passing away of Alexandru Safran ● **M. Ștefan** The remembrance of the pogrom in Iași (1941) ● **Al. Popp** Testimony about my father ● Romanians Documents at Hoover Institution (LIX)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Carol I L'école, le sanctuaire du patriotisme ● **R. Găină Alexandru**

Lăpușneanu, entre histoire, légende et cinéma ● **Al. Stikalin** 1945. Comment est le Maramures resté roumain? ● **L. Zamani** L'histoire d'une rue: Bazaca ● **Gh. Zbucnea** Les Aroumains étaient et sont restés des Roumains ● **G.-M. Irimescu, A. Nartea** La Constitution de 1866 ● **G. Ștrempele** Ioan Bianu, l'âme de la Bibliothèque de l'Académie (II) ● **P. Otu** 1950. Des médecins au secours de la Corée du Nord ● **Al. Popescu** Une réunion des historiens allemands et roumains à Sibiu ● **G. Filitti** La Roumanie il y a 100 ans ● **M.C. Săvulescu** Les écoles des arts et des métiers ● **H. Ozarcevic** L'histoire des „petits coqs” d'or (II) ● **F. Banu** Le service spécial de renseignements après le 23 août 1944 ● **M. Radnev** La disparition d'Alexandre Safran ● **M. Ștefan** La commémoration du pogrome de Iassy (1941) ● **Al. Popp** Témoignage sur mon père ● Documents roumains à Hoover Institution (LIX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Карол I Школа, как храм патриотизма ● **Р. Гэинэ** Воевода

Александр Лăпуșняну: история, легенда, фильм ● **Ал. Стыкалин** 1945 г. Как остался уезд Марамурэш румынским ● **Л. Замани** Повесть улицы: Базака ● **Г. Збукэа** Аромыны были румынами всегда ● **Г.-М. Ирimescu, А. Нартя** Конституция 1866 г. ● **П. Оту** 1950г. Врачи в помощь Северной Корее ● **Г. Штремпе** Иоан Биану – душа Академической Библиотеки (II) ● **Ал. Попеску** Встреча румынских и немецких историков в городе Сибиу ● **Дж. Филитти** Румыния 100 лет тому назад ● **М.К. Сăвулеску** Ремесленные и изобразительные училища ● **Х. Озаркевич** Сага маленьких золотых монет (II) ● **Ф. Бану** Секретные службы после 23 Августа 1944 г. ● **М. Раднев** Утрата Александра Шафрана ● **М. Штефан** Погром в Яссах (1941 г.) ● **Ал. Попп** Свидетельство о моем отце ● Румынские документы в Институте Гувера (LIX)

INHALT (Rumänische Geschichte) Carol I Die Schule, Sanktuar des Patriotismus ● **R. Găină Alexandru**

Lăpușneanu zwischen Geschichte, Legende und Film ● **Al. Stikalin** 1945. Wie blieb die Maramuresch rumänisch? ● **L. Zamani** Die Geschichte einer Straße: Bazaca ● **Gh. Zbucnea** Die Aromunen waren und sind Rumänen ● **G.-M. Irimescu, A. Nartea** Die Verfassung von 1866 ● **P. Otu** 1950. Ärzte zu Hilfe für Nordkorea ● **G. Ștrempele** Ioan Bianu, die Seele der Akademiebibliothek (II) ● **Al. Popescu** Treffen rumänischer und deutscher Historiker in Hermannstadt ● **G. Filitti** Rumänien vor 100 Jahren ● **M.C. Săvulescu** Die Kunst- und Handwerkschulen ● **H. Ozarcevic** Die Geschichte der goldenen „Hähnchen” (II) ● **F. Banu** Der Nachrichtendienst nach dem 23. August 1944 ● **M. Radnev** Das Verschwinden von Alexandru Safran ● **M. Ștefan** Das Pogrom von Jassy (1941), Gedanken ● **Al. Popp** Bericht über meinen Vater ● Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LIX)

SUMARIO (Historia romana) Carol I La escuela, el santuario del patriotismo ● **R. Găină Alexandru**

Lăpușneanu entre historia, leyenda y película ● **Al. Stikalin** 1945. Cómo quedó rumana la región de Maramuresch rumänisch? ● **L. Zamani** La historia de una calle: Bazaca ● **Gh. Zbucnea** La población de los aromanos fue y es rumana ● **G.-M. Irimescu, A. Nartea** La Constitución de 1866 ● **P. Otu** 1950. Médicos ayudan a Corea del Norte ● **G. Ștrempele** Ioan Bianu – alma de la Biblioteca de la Academia (II) ● **Al. Popescu** El encuentro de historiadores alemanes y rumanos en Sibiu ● **G. Filitti** Rumanía hace 100 años ● **M.C. Săvulescu** Las escuelas de artes y profesiones ● **H. Ozarcevic** La historia de las monedas „los gallos de oro” (II) ● **F. Banu** El Servicio Especial de Informaciones después del 23 de Agosto de 1944 ● **M. Radnev** La desaparición de Alexandru Safran ● **M. Ștefan** La conmemoración del pogrom de Iași (1941) ● **Al. Popp** Confesión sobre mi padre ● Documentos rumanos en Hoover Institution (LIX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Ciitorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 2,70

magazin istoric

